

Bortvist

En studie av politiets arbeidsmetoder i innsatsen
mot de åpne rusmiljøene i Oslo

Karoline Flateby

*Masteroppgave i kriminologi ved Institutt for kriminologi og
rettssosiologi. Juridisk fakultet.*

UNIVERSITETET I OSLO

8.5.2013

Bortvist

En studie av politiets arbeidsmetoder i innsatsen mot de åpne rusmiljøene i Oslo

Karoline Flateby

© Karoline Flateby

2013

Bortvist. En studie av politiets arbeidsmetoder i innsatsen mot de åpne rusmiljøene i Oslo.

Karoline Flateby

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Webergs Printshop.

Sammendrag

Tittel: Bortvist. En studie av politiets arbeidsmetoder i innsatsen mot de åpne rusmiljøene i Oslo

Av: Karoline Flateby

Veileder: Professor Liv Finstad

Leveret ved: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, vår 2013

I denne oppgaven har jeg studert Oslo-politiet og deres innsats mot de åpne rusmiljøene i Oslo sentrum, et tema som både er kriminologisk relevant og aktuelt i tiden. Jeg har gjennom intervju, observasjon og dokumentanalyse funnet at det er noen trekk som peker seg ut som spesielt viktige ved politiinnsatsen, både når det gjelder bakgrunn, målsetninger og metode for arbeidet.

Den åpenlyse omsetningen og bruken av narkotika i bybildet blir av politiet sett som et stort ordensproblem som ikke kan tolereres, samtidig som informantene presiserer at rusmisbruk er et helseproblem som det ikke er politiets oppgave å endre. En av flere målsetninger er å spre rusmiljøet slik at man ikke lenger har ansamlinger i sentrumsområdene som i dag er tungt belastet av narkotikaomsetning. For å nå disse målene kombinerer politiet flere tiltak. For det første er de synlig tilstede i bybildet, uniformert og iført gul vest for å tydeliggjøre sitt nærvær, både overfor publikum og rusmiljø. Den synlige tilstedeværelsen tenkes å være både trygghetsskapende og forebyggende for kriminalitet.

For det andre er bortvisninger, som vil si et muntlig pålegg om oppholdsforbud i definerte sektorer i sentrum, et sentralt og viktig verktøy i politiinnsatsen. I tillegg til bortvisninger har politiet forhøyet foreleggssatsene i de belastede områdene, et tiltak som er både kritisert og diskutert fordi satsene ikke ble gjort offentlig kjent. Vi kan dermed se en kombinasjon av flere tiltak i politiinnsatsen som både representerer proaktive og reaktive politistrategier, og nettopp politistrategier er et sentralt tema for oppgaven når jeg søker å se dagens politiinnsats i lys av både kunnskapsbasert politiarbeid, beroligende politiarbeid og boken windows- teorien. Det viser seg at innsatsen har momenter som faller inn under alle de nevnte strategiene. Dessuten blir det klart at bortvisning er et verktøy som på mange måter er sammensatt, og som kan representere både proaktive og reaktive strategier. For øvrig er det et tiltak som har problematiske sider knyttet blant annet til rusmisbrukernes rettssikkerhet, og vi kan reise en

diskusjon rundt hvorvidt politikontrollen har ekskluderende tendenser som stenger rusmisbrukere ute fra det offentlige rom. Til tross for problematiske aspekter representerer bortvisningene en sanksjonsform som kan ses å ha mindre skadelige konsekvenser enn andre alternativer, som for eksempel forenklet forelegg. Dette gjør at jeg undrer om vi kan se antydninger til skadereduserende tendenser ved dagens politiinnsats.

Politiinnsatsen i Oslo er inspirert av erfaringer fra fem europeiske storbyer som etter langvarig arbeid har hatt suksess med å fjerne eller redusere åpne rusmiljø i bybildet. Derfor er det interessant å se flere likhetstrekk og fellesnevnerne mellom innsatsen i Oslo og lignende arbeid i Amsterdam. I likhet med Amsterdam er det også i Oslo et nært samarbeid mellom statlige, kommunale og frivillige instanser. Politiinnsatsen er nemlig en del av et stort samarbeidsprosjekt, kjent som Sentrumsarbeidet, der man gjennom samarbeid søker å forhindre åpne rusmiljø i sentrumsområdene og forbedre levekårene for rusmisbrukerne.

Forord

Jeg vil først og fremst rette en spesiell takk til alle politifolkene som har gjort denne studien mulig, både informanter og andre nøkkelpersoner som har delt sin kunnskap og erfaring, tilrettelagt og bidratt med litterært materiale. Dere gjør et interessant stykke arbeid som mange mener mye om.

Men det er ikke kun informantene som har spilt en viktig rolle for prosjektet, også veileder Liv Finstad fortjener en stor takk. Du er en utrolig kunnskapsrik og belest dame, og det har vært en stor trygghet å ha deg som veileder og konstruktiv kritiker. Du har bidratt med uvurderlige tips, råd og vink som har gjort veien frem mot målet litt enklere. Tusen takk for alle konstruktive, nyttige og oppmuntrende kommentarer underveis i prosessen!

En takk vil jeg også rette til «gruppa» som har bidratt med mange nyttige og inspirerende tilbakemeldinger, og for interessante diskusjoner.

Til sist vil jeg sende en takk til dere hjemme som har oppmuntret, motivert og støttet meg underveis i arbeidet. Dere vet godt hvem dere er.

Karoline Flateby

Oslo, mai 2013.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema og forskningsspørsmål	1
1.2	Relevant forskning	2
1.3	Sentrale begreper.....	4
1.3.1	Polisiær virksomhet.....	4
1.3.2	Forelegg, anmeldelse og bortvisning	4
1.3.3	Åpne rusmiljø og rusmisbruker.....	5
1.3.4	Trygghet	6
1.4	Offisielle målsetninger og metoder	8
1.4.1	Overordnet narkotikapolitikk	8
1.4.2	Politiets håndtering.....	10
1.4.3	Hva har Oslo lært?.....	12
1.5	Oppgavens struktur	13
2	Forskningsmetode	15
2.1	Valg av metode.....	15
2.2	Innsamling av datamateriale.....	16
2.2.1	Utvalg av informanter	17
2.2.2	Intervjuene.....	18
2.2.3	Observasjonen	20
2.2.4	Dokumentanalyse	23
2.3	Kvalitetskriterier.....	23
2.3.1	Reliabilitet	23
2.3.2	Overførbarhet	24
2.3.3	Validitet.....	25
2.4	Etiske betraktninger.....	26
2.4.1	Min rolle.....	26
2.4.2	Anonymitet.....	27
2.4.3	Informasjon til informantene.....	28
3	Samarbeid for en trygg by	29
3.1	Rusmiljøer på flyttefot	29
3.1.1	Dagens åpne rusmiljøer.....	30

3.2	Sentrumsarbeidet 2011-.....	33
3.2.1	Kommunens handlingsplan	33
4	Det belastede sentrum	35
4.1	Tiltakene.....	35
4.1.1	Synlig tilstedeværelse og sivilt arbeid.....	35
4.1.2	Bortvisninger	39
4.1.3	Forhøyede foreleggssatser.....	43
4.2	Informantenes egne erfaringer	43
4.2.1	Misnøye med kommunale hjelpetilbud	44
4.2.2	Lavterskeltilbudenes plassering	45
4.2.3	Samhandlingen med miljøet.....	46
4.2.4	Klager og kritikk	48
4.2.5	Givende og utfordrende arbeid.....	49
5	Politistategier	51
5.1	Det forebyggende og straffende politiarbeidet.....	52
5.1.1	Forebyggende politiarbeid.....	53
5.1.2	Straffende politiarbeid.....	57
5.2	Politiverktøy og politistategier.....	59
5.2.1	Det kunnskapsbaserte politiarbeidet.....	59
5.2.2	Politiinnsatsen mot broken windows.....	63
5.2.3	Den beroligende tilstedeværelsen.....	66
6	Den komplekse bortvisningen	68
6.1	Proaktive og reaktive bortvisninger	68
6.1.1	En “politipedagogisk lærepenge” og en “gatestraff»	69
6.2	Problematiske sider	72
6.2.1	Et muntlig pålegg	72
6.2.2	Magefølelse og mistanke.....	73
6.2.3	Et mistankebasert “politiblikk”	75
6.3	Bortvisningens kontrollklima.....	77
7	Sosial kontroll av byrommet	80
7.1	Oslo sentrum- et sosialt rom.....	81
7.1.1	Toleranse for rusmisbrukeren som individ.....	82
8	Innsats mot de åpne rusmiljøene i Oslo og Amsterdam.....	85

8.1	Rusmisbruk i bybildet- et helseproblem.....	85
8.1.1	Sosial support strategy i Amsterdam- Sentrumsarbeidet i Oslo.....	86
8.2	Skadereduksjon som førende perspektiv.....	88
8.2.1	Positive resultater av social support strategy	89
8.2.2	Forskjeller i Oslo og Amsterdam	89
9	En skadereduserende politiinnsats?.....	91
9.1	Rusmisbrukerne- en del av byen	92
9.1.1	Bortvisningene	93
10	Avslutning	95
	Litteraturliste	100
	Vedlegg 1	105
	Vedlegg 2	107
	Vedlegg 3	109
	Vedlegg 4	112
	Vedlegg 5	114
	Vedlegg 6	114
	Tabell 1: Åpne rusmiljø i Oslo.	31
	Tabell 2: Bortvisninger.	41

1 Innledning

Mitt utgangspunkt for valg av tema for masteroppgaven var; hva synes jeg er spennende? Hva kan jeg tenke meg å studere? Hva har det ikke blitt forsket særlig på tidligere? Svaret ble politiets håndtering av rusproblematikk i Oslo sentrum, sett fra politiets eget perspektiv.

1.1 Tema og forskningsspørsmål

Denne oppgaven søker å se nærmere på politiets innsats mot de åpne rusmiljøene i Oslo i det øyemed å få en dypere forståelse av politiets arbeidsmetoder. Med dette som utgangspunkt tar oppgaven sikte på å belyse politiinnsatsens arbeidsmetoder gjennom drøftelser i lys av blant annet et utvalg politistategier, sosial kontroll, skadereduksjon og erfaringer fra Europa. Jeg ønsker å belyse sider ved politiets arbeid med åpne rusmiljø i Oslo fra et «politiperspektiv» og studerer derfor innsatsen fra politiets ståsted. Dermed har det hele veien vært politiets egne erfaringer, meninger og verktøy som har vært mitt hovedfokus, men forskningsbasert litteratur som ser politiinnsats mot åpne rusmiljø fra rusmisbrukeres perspektiv blir brukt som supplement og som materiale for en kritisk drøftelse. Nettopp kritisk drøftelse er en sentral del av oppgaven, for til tross for at jeg er interessert i politiets perspektiv er det viktig for meg å kritisk vurdere deres forståelse for å tydeliggjøre et mangefasettert virkelighetsbilde der politiets erfaringer ikke er de eneste. Det kritiske forskerblikket gir seg utslag i drøftelser, problematiseringer og diskusjoner av arbeidsmetoder og tiltak som står sentralt i dagens politihåndtering.

Jeg har flere ganger i løpet av prosjektet justert, endret og tilpasset forskningsspørsmålene etter hvert som jeg har gjort funn som har vært spesielt interessante. Kjernen i prosjektet har likevel vært den samme hele veien, i form av politiets håndtering av de åpne rusmiljøene. Fokuset har derimot flyttet seg lenger og lenger vekk fra politiets egne erfaringer fra arbeidet og eventuelle skiller avhengig av posisjon i politihierarkiet, til å omhandle arbeidsmetodene, og da spesielt bortvisninger. Bortvisninger viste seg som et spesielt viktig verktøy i innsatsen etter hvert som jeg gjorde intervjuer og leste politiets egne evalueringsrapporter, og dermed ble bortvisningene også sentrale for min studie. Oppgavens forskningsspørsmål lyder derfor som følger;

Hvilke arbeidsmetoder benytter Oslo-politiet i innsatsen mot de åpne rusmiljøene, og hvordan kan vi forstå disse i lys av et knippe politistategier?

Hvilken rolle spiller bortvisninger i politiinnsatsen og hvilken betydning har de?

På hvilken måte kan vi se skadereduserende tendenser ved dagens politiarbeid?

Hvordan kan vi forstå politiarbeidet i Oslos rusmiljøer i lys av arbeidet i lignende miljøer i Amsterdam?

Jeg vil starte oppgaven med å plassere eget forskningsprosjekt i sammenheng med annen relevant forskning på området politiarbeid.

1.2 Relevant forskning

Det er flere studier som tar for seg politiets kontrolloppgaver i det offentlige rom.

En nyere studie som er gjort i Oslo er Ida Nafstads (2013) doktorgradsavhandling *Et anstendig menneske. Møter mellom rusbrukere og det offentlige rom i Oslo*. Studien tar for seg rusmisbrukernes opplevelse og bruk av det offentlige rom og ser nærmere på betydningen av blant annet vektere og politi og deres kontrolloppgaver i denne sammenhengen. Hun drøfter samtidig betydningen av konsumkultur og hjelpeapparatet og hun ser nærmere på lovverket og håndhevingen av det i forhold til rusmisbrukernes plass i det offentlige rom (Nafstad 2013:5). Et av flere temaer Nafstad tar opp er politiinnsatsen mot de åpne rusmiljøene, men politiet og deres perspektiv er ikke avhandlingens fokus, og det kan derfor ikke kalles politiforskning. I motsetning til meg som kun har materiale basert på intervju og observasjon av politibetjenter, har hun et datamateriale basert på blant annet intervjuer med rusmisbrukere, Uteseksjonen og ansatte ved ulike lavterskeltilbud. Jeg har anlagt et politiperspektiv, mens Nafstad ser innsatsen fra rusmisbrukernes perspektiv. På mange måter kan studiene derfor utfylle hverandre fordi de tar for seg flere av de samme poengene, men sett fra ulike perspektiv. Da tenker jeg for eksempel på bortvisningene som politiet praktiserer. Nafstad viser hvordan rusmisbrukerne og tilbudene erfarer disse, og problematiserer tiltaket derfor ut i fra deres erfaringer (Nafstad 2013: 112-115), mens jeg viser hvordan politiet erfarer bortvisningene og problematiserer dem knyttet til det.

Wiktor Furøys (2012) *Orden i gata* er en masteravhandling i politivitenskap som avdekker og kartlegger forhold rundt ordensforstyrrelser i Karl Johansgate mellom 1998 og 2008. I studien tar Furøy for seg ordenspolitiets hverdag og han ser nærmere på metoder og strategier som politiet benytter i behandling av ordensforstyrrelser (Furøy 2012: 4). Furøys studie kan dermed karakteriseres som politiforskning, da den tar for seg politi og politiarbeid, og hans funn har vært sentrale bidrag til drøftelse i kapittelet om *Politistrategier*.

Et annet eksempel på politiforskning er Liv Finstads *Politiblikket* fra år 2000, der hun ved intervju og observasjon har fulgt ordenspolitiet i Oslo i deres arbeidshverdag. Finstad tar opp generelle utfordringer for et moderne politi, hun studerer politiets «briller», forståelser og handlinger gjennom begrepet «politiblikket» og hun belyser hvilken del av den samfunnsmessige arbeidsdelingen som faller på ordenstjenesten (Finstad 2000: 18-26). Finstads «politiblikket» og «politipedagogiske lærepenger» er interessante for drøftelse av politiets arbeidsmetoder og kommer til uttrykk blant annet i kapittel 6, *Den komplekse bortvisningen*.

Studien som ligger nærmest mitt tema er Evy Frantzsens avhandling *Narkojakt på gateplan. Om politikontroll av narkotika på Vesterbro* (2005). Frantzen har studert København-politiets innsats mot narkotikahandel og narkotikabruk på gateplan og stiller spørsmål til hvordan politiet selv ser egen innsats, hvordan innsatsen er organisert og hvilke resultater den har gitt. Hennes funn om forbudssoner og «irriterende kompromisser» er interessante og kan knyttes til innsatsen i Oslo, derfor er Frantzsens funn bidragsyttere i oppgavens sjette kapittel, *Den komplekse bortvisningen*.

Det store spørsmålet er så, hva bidrar jeg med? Slik jeg ser det kan *Bortvist* bidra med inngående kunnskap om et nytt prosjekt som er lite studert, fordi politiinnsatsen først ble iverksatt sommeren 2011. Derfor er det etter meg bekjent ikke gjort særlig forskning på området. Følgelig kan min studie gi ny informasjon og inngående kjennskap til et tema som er hyppig debattert og som mange har sterke meninger om¹. Når jeg diskuterer bortvisninger og søker å se skadereduserende tendenser i politiinnsatsen er dette temaer som er ferskvare og aktuelt i tiden, da et skadereduksjonsfokus i håndteringen av rusmisbruk har vært etterlyst (Waal, Gjersing og Clausen 2011). Gjennom intervju, observasjon og politiets egne evalueringsrapporter har jeg fått et godt innblikk i hvordan politiet selv utfører, erfarer og vurderer eget arbeid. Samtidig sammenligner jeg politiinnsatsen i Oslo med politiarbeid i

---

¹ Se Mathiesen 2012.

Nederland for å se hvilke likheter og forskjeller som finnes der, for å på den måten få kunnskap om forskjeller som følge av narkotikapolitikken. Jeg ser også nærmere på politiets viktigste verktøy, nemlig bortvisninger og belyser dem fra flere ulike vinkler som kan gi nye perspektiver og ny kunnskap om et sentralt aspekt ved politiarbeidet.

1.3 Sentrale begreper

Det er enkelte begreper som har blitt viktige og som blir flittig brukt i oppgaven, derfor ønsker jeg å bruke litt tid på å redegjøre for dem i dette delkapittelet. Begrepene jeg mener det er viktig å definere er forelegg, anmeldelse, bortvisning, åpne rusmiljø, rusmisbruker, trygghet og polisiær virksomhet. Polisiær virksomhet er et begrep som rammer inn og definerer hele politiinnsatsen og den generelle kontrollen som er rettet mot de åpne rusmiljøene i Oslo, derfor vil jeg presentere begrepet allerede her.

1.3.1 Polisiær virksomhet

Victor Furøy beskriver begrepet polisiær virksomhet som en definisjon av kontrolltiltakene som politi og andre utenfor etaten utøver for å opprettholde den sosiale kontrollen i samfunnet (Furøy 2012: 3). Begrepet innebærer et mangfold av aktører, aktiviteter og formål, og aktørene kan være både privatpersoner, vektere og politibetjenter. Aktivitetene kan være både forebyggende og etterfølgende, og formålene kan variere avhengig av om de er private eller offentlige (Gundhus og Larsson 2007: 19). Til forskjell fra polisiær virksomhet utøvd av frivillige eller vektere kan politiet i ytterste konsekvens benytte tvangsmidler og makt (Gundhus og Larsson 2007: 16). Helene Gundhus og Paul Larsson hevder at det likevel er viktig å ikke kun vektlegge reaktive former for kontroll, overvåkning og trussel om sanksjoner i den polisiære virksomheten fordi det ekskluderer de forebyggende strategiene som også er sentrale. Samtidig presiserer de at begrepet ikke er ment å dekke alle de ulike oppgavene politiet har (Gundhus og Larsson 2007: 17-18).

1.3.2 Forelegg, anmeldelse og bortvisning

Straffeprosessloven § 255 sier at *Finner påtalemyndigheten at en sak bør avgjøres med bot eller inndragning, eller begge deler, kan den utferdige forelegg i stedet for å reise tiltale.* Et forelegg skal etter § 256 blant annet inneholde beskrivelse av forholdet som forelegget

gjelder, det skal opplyse om hvilket straffebed som er anvendt, boten som kreves betalt og eventuelt det som påstås inndratt. Videre skal forelegget opplyse om den subsidiære fengselsstraffen som må sones dersom forelegget ikke blir betalt. Forelegg er dermed en straffereaksjon avgjort utenfor rettssalen, fastsatt av påtalemyndigheten. Forenklet forelegg kan ilegges av en polititjenesteperson på stedet, og et vedtatt forelegg har samme virkning som en dom (Gatejuristen 2012: 143).

I de åpne rusmiljøene kan anmeldelser handle om at en person som blir bortvist fra et område for 24 timer vender tilbake før bortvisningen er over. Dersom politiet treffer på vedkommende kan han bli anmeldt etter straffeprosessloven § 223 som sier at anmeldelse av straffbare handlinger skjer til politiet eller til påtalemyndigheten. I de tilfellene der politiet anmelder rusmisbrukere som har brutt pålegget om bortvisning anmelder de til påtalemyndigheten.

I motsetning til forelegg og anmeldelse er bortvisning ikke et strafferettslig tiltak, men et muntlig pålegg om oppholdsforbud som politiet for eksempel ilegger personer som er i Skippergata for å kjøpe narkotika, med hjemmel i politiloven. Politilovens § 7 nr. 1 sier at politiet kan gripe inn for å stanse forstyrrelser av den offentlige ro og orden eller når omstendighetene gir frykt for slike forstyrrelser, mens punkt nr.3 sier at politiet kan gripe inn for å avverge eller stanse lovbrudd.

1.3.3 Åpne rusmiljø og rusmisbruker

Et nøkkelbegrep i oppgaven er åpne rusmiljø. Spørsmålet er da hva et åpent rusmiljø betyr i praksis. Helge Waal, Linn Gjersing og Thomas Clausen definerer et åpent rusmiljø (i by) som et offentlig byområde der det er åpenlys bruk og salg av narkotika (Waal m.fl. 2011: 4). Ida Nafstad (2013) beskriver på sin side et åpent rusmiljø som steder i det offentlige rom der mennesker som bruker narkotika samles for å omsette både narkotika og andre ting.

Narkotikaen kan være harde stoffer som heroin, amfetamin og kokain eller mykere stoffer som khat og hasj. Et viktig aspekt ved et åpent rusmiljø er at det også fungerer som sosial arena, hevder Nafstad (Nafstad 2013: 90). Disse definisjonene har mye til felles med min informant Antons definisjon av et åpent rusmiljø som en markeds plass der mennesker som ikke kjenner hverandre kan møtes for å omsette narkotika. For at et område skal utvikle seg til å bli et åpent rusmiljø kreves det at relativt mange mennesker vet at det i dette spesifikke området omsettes en type narkotika, hevder han.

Jeg velger å definere åpne rusmiljø som en samling av alle disse definisjonene, nemlig et offentlig område som fungerer som sosial arena for rusmisbrukere og åpenlys markeds plass for omsetning og bruk av både harde og myke narkotiske stoffer.

I oppgaven bruker jeg «de åpne rusmiljøene» som en betegnelse som rommer alle de fem miljøene, dersom jeg sikter til et spesielt miljø vil det bli presisert. Hovedfokuset ligger imidlertid på rusmiljøet som ligger i Skippergata-området.

Rusmisbruker

Et neste begrep som spiller en viktig rolle i oppgaven er betegnelsen jeg benytter om menneskene i de åpne rusmiljøene. Jeg har valgt å kalle dem rusmisbrukere fordi det også omfatter rusmidler som ikke er definert som narkotika, for eksempel alkohol. Alternative begreper kunne vært rusbruker som Ida Nafstad (2013) benytter eller stoffbruker som Evy Frantzen anvender i *Metadonmakt* (2001). Likevel har jeg valgt å kalle dem rusmisbrukere fordi jeg ser deltagernes rusavhengighet som et resultat av misbruk, og da er rusmisbrukere det begrepet som faller seg mest naturlig for meg å bruke. Så er det selvfølgelig vanskelig å definere hva er bruk og hva er misbruk. For noen er bruk av narkotika på generell basis misbruk, mens det for andre kan defineres som misbruk når det eskalerer og blir et hinder i hverdagen som tar over hele livet. Jeg ser dem jeg kaller rusmisbrukere som nettopp misbrukere fordi jeg forstår deres rusbruk som så altoppslukende at det kan karakteriseres som misbruk. En annen årsak til at jeg har valgt rusmisbruker-begrepet er at jeg opplever det som mindre ladet enn narkoman, som er en vanlig betegnelse i media (se for eksempel Larsen og Nordby 2012: 1) og på folkemunne.

1.3.4 Trygghet

Gjennom intervju og observasjon av politibetjenter som jobber knyttet til innsatsen mot de åpne rusmiljøene i Oslo får jeg inntrykk av at trygghet er et viktig begrep for betjentene, fordi de stadig fremhever ønsket om et trygt sentrum. De mener at en av de viktigste oppgavene politiet har er å skape et trygt bybilde. Trygghet som politiets oppgave fremgår også av politilovens § 1 som sier at;

Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig.

Så kan man selvsagt diskutere hvilken trussel de åpne rusmiljøene faktisk utgjør for andre enn medlemmene selv. Politiet viser til at de har fått flere tilbakemeldinger fra publikum om at de føler det tryggere å ferdes i Oslo sentrum nå enn det som var tilfelle før politiinnsatsen startet sommeren 2011 (Andersen, Moe, Mathisen og Farmen 2012: 19). Dermed kan man si at flere publikummere har opplevd en følelse av utrygghet knyttet til det åpne rusmiljøet som de i mindre grad kjenner på i dag.

Trygghet er en subjektiv følelse og er derfor et fenomen som ikke sier noe om hvorvidt man er utsatt for kriminalitet. Opplevd trygghet er ikke nødvendigvis sammenfallende med reell fare, skriver Jenny Maria Lundgaard (Lundgaard 2011: 138). Også Victor Furøy skriver i sin masteravhandling i politivitenskap at trygghet er subjektivt når han hevder at;

Det subjektive begrepet «trygghet» er nå blitt en sentral del i politiets hverdag. Opplevd trygghet knyttes blant annet til ordensforstyrrelser. Ordensforstyrrelser på offentlig sted er hendelser som blir observert av både forbipasserende publikum, av ansatte i butikker og næring, av politikere, av journalister og ikke minst av politiet selv. Denne synligheten kan medvirke til at disse hendelsene får stort fokus blant de som observerer dem og igjen lede til frykt for at andre typer uønskede hendelser og kriminalitet stiger. Synlige ordensforstyrrelser antas slik å ha en innvirkning på publikums følelse av trygghet i samfunnet (Furøy 2012: 3).

Furøys funn kan beskrive utryggheten mange opplever at de åpne rusmiljøene representerer, og er også en forklaring på at publikums trygghetsfølelse knyttes til politiinnsatsen. I denne sammenhengen er det derfor også interessant å se på trygghetsindeksen som ble presentert i *Aftenpostens* nettutgave den 6.2.2013 der man oppfordret Oslo-borgere til å fargelegge områder på et kart over Oslo der de føler seg utrygge, begrunne utryggheten og komme med løsninger til hvordan trygghet i opplevd utrygge områder kunne sikres (Mellingsæter 2013). Kommentarene som leserne skrev knyttet til områdene som omfatter de åpne rusmiljøene viste at disse miljøene oppleves som ubehagelige, skjemmende og utrygge.

Lundgaard (2011) mener at tiltak som skal sikre befolkningens trygghet kan komme til syne gjennom for eksempel situasjonell forebygging og nulltoleranse, som begge er kriminalpolitiske kontroll- og polititiltak som ofte rettes mot nettopp områder der publikum opplever utrygghet, begrunnet i enten menneskers tilstedeværelse i byrommet eller den fysiske tilstanden rommet er i (Lundgaard 2011: 142). Trygghetsindeksen i *Aftenposten* etterlyser publikums opplevelser av utrygge områder for at det skal kunne settes inn trygghetsskapende tiltak. Når det settes opp gatebelysning i parker der mange opplever utrygghet kan det ses som et situasjonelt forebyggende tiltak som skal forhindre utrygghet hos

publikum fordi det endrer situasjonen der kriminalitet kan bli begått. Både situasjonell forebygging og nulltoleranse er momenter som er aktuelle for politiinnsatsen og som jeg drøfter nærmere i kapittelet *Politistrategier*.

Samtidig som politiet skal skape trygghet for publikum forteller mine informanter at de også er tilstede i rusmiljøet for å skape trygghet blant rusmisbrukerne. I motsetning til publikums følelse av utrygghet kan rusmisbrukeres opplevelse av utrygghet kanskje ses som begrunnet i en mer reell trussel, da vi vet at det åpne rusmiljøet er preget av både vold og vinningskriminalitet (Andersen m.fl. 2011: 8-10 og 2012: 16-17). Menneskene som oppholder seg i og er knyttet til de åpne rusmiljøene har derfor en reell grunn til å føle seg utrygge, og viser hvordan man kan skille mellom faktisk og opplevd utrygghet. Følelsen av utrygghet er reell, spørsmålet er bare om den har en reell forankring i virkeligheten.

1.4 Offisielle målsetninger og metoder

I dette delkapittelet skal jeg kort redegjøre for den overordnede narkotikapolitikken i Norge og Nederland, for deretter å presenterer politiets håndtering i de to landene med utgangspunkt i Oslo og Amsterdam. Hva ser det så ut til at Oslo har lært av håndteringen av åpne rusmiljø i Nederland? Jeg redegjør for de to landenes politikk og politihåndtering allerede her for å tidlig få et innblikk i hvordan erfaringer fra utlandet har preget politiinnsatsen. Jeg kommer tilbake til drøftelse av forskjeller og likheter i håndteringen av åpne rusmiljø i de to byene i kapittel 9, *Innsats mot de åpne rusmiljøene i Oslo og Amsterdam*.

1.4.1 Overordnet narkotikapolitikk

Norge

I Norge er det ulovlig å innføre, omsette, oppbevare og bruke narkotika, og dermed defineres all bruk av narkotiske stoffer som misbruk. En hovedmålsetning med politikken er å forhindre nyrekruttering til narkotikamiljøene og eksperimentering med narkotiske stoffer, spesielt blant barn og unge. Samtidig som politikken skal forhindre at personer begynner å bruke narkotika skal den også hjelpe de som har utviklet problemer med narkotikamisbruk gjennom helsetjenester og hjelpetilbud. Ved å prioritere tiltak nasjonalt og internasjonalt mot

produksjon, innførsel og omsetning av narkotika arbeides det her hjemme for å redusere tilgjengeligheten til narkotiske stoffer (Rusmidler i Norge 2013).

Hvilke stoffer som til en hver tid defineres som narkotika reguleres av Legemiddeloven § 22. Legemiddeloven definerer og regulerer også narkotikalovbrudd, og § 24 omhandler mindre alvorlige lovbrudd som hyppig forekommer i de åpne rusmiljøene som bruk og oppbevaring av mindre mengder narkotika. Mer alvorlige lovbrudd defineres i Straffeloven, der § 162 retter seg mot profesjonell omsetning ved tilvirking, innførsel, utførsel, erverv, oppbevaring, sending og overdragelse av narkotika. Dette er lovbrudd som er mindre aktuelle for situasjonen i de åpne rusmiljøene.

Nederland

I Nederland føres det en annen narkotikapolitikk enn i Norge ved et tydelig skille mellom harde og myke stoffer. Bakgrunnen for skillet er et ønske om å separere markeds- og bruksplassen for stoffene fra hverandre, slik at brukere av myke stoffer ikke ferdes i miljøer der det brukes harde stoffer (Haug 2012: 144). På den måten søker man å forebygge misbruk av tunge stoffer blant «myke brukere».

Et særtrekk ved nederlandsk narkotikapolitikk er en tanke om normalisering av narkotiske stoffer og integrering av brukeren. Hensikten med normalisering av narkotika i samfunnet er å skape et miljø som lettere kan holdes under oppsyn, samtidig som det senker terskelen for at personer som bruker narkotika søker hjelp når eller hvis de har behov for det. I den nederlandske narkotikapolitikken blir det antatt at et narkotikafritt samfunn er en utopi, og derfor søker man snarere å akseptere hver enkeltes rett til å bruke narkotika, i den hensikt å gjøre minst mulig skade som følge av stigmatisering og utestengelse fra samfunnet. Samtidig tar man tak i det som blir sett som problematisk bruk ved å hjelpe vedkommende så godt det lar seg gjøre og ved å forsøke å redusere problemomfanget (Haug 2012: 159).

Det man kan kalle «aktiv toleranse» er et kjennetegn ved politikken og betyr i praksis at cannabis er til salgs i såkalte coffee shops, til tross for at stoffet er ulovlig. De lokale politidistriktene i landet har vide fullmakter til å selv håndtere dette som de ønsker og finner best (Haug 2012: 33).

Den nederlandske narkotikapolitikken baserer seg ikke på ideologi, men på erfaringer og bevisbare effekter. Det enkelte individs ansvar for seg selv og den nasjonale folkehelsen er

grunnleggende verdier i politikken, som består av en kombinasjon av flere tilnæringsmåter både narkotikaforsyning, forebygging, behandling og skadereduksjon. Nederlenderne søker å balansere vedlikehold av folkehelsen og den offentlige orden, samtidig som den nasjonale narkotikapolitikken skal samsvare med internasjonal lov (Schatz, Schiffer og Kools 2011: 4). Som følge av skillet mellom myke og harde narkotiske stoffer er politikken preget av at det rettes ulike midler mot ulike mål. Det nederlenderne kaller rekreasjonsbruk av narkotika er underlagt en annen politikk enn det man definerer som problematisk narkotikabruk. Det betyr i praksis at hasjrøyking reguleres på en annen måte enn røyking av heroin (Schatz m.fl. 2011: 4).

1.4.2   Politiets håndtering

Oslo

I Oslo er politiets offisielle målsetninger å *forebygge og forhindre* åpenlys salg og bruk av narkotika, ha synlig og permanent *tilstedeværelse* i de utsatte områdene alle dager fra kl.10-24 mandag-fredag og kl.12-22 lørdag-søndag, *hindre nyrekruttering* til de åpne rusmiljøene- spesielt av barn og unge under 18 år, «*ta ut*» kriminelle nettverk som er involvert i salg av narkotika i de åpne rusmiljøene, *avklare identiteten* til de mest aktive utenlandske selgerne med formål å få dem *uttransportert* til hjemlandet og ha *gjengangertilnærming* til de mest aktive utenlandske selgerne som ikke kan sendes ut av landet (Andersen, Moe, Mathisen og Farnen 2011: 3).

Det er spesielt de tre første målene som er viktige for politiinnsatsen jeg har studert. Politiet skal prioritere det forebyggende og forhindrende arbeidet knyttet til omsetning og bruk av narkotika, i tillegg til å forhindre nyrekruttering og ha synlig permanent tilstedeværelse i de belastede områdene. Derfor er dette også mine fokusområder ved politiinnsatsen.

Politiet arbeider etter flere ulike metoder for å nå målsetningene, men blant de viktigste verktøyene er bortvisninger og uniformert og sivil tilstedeværelse i bybildet. Politiet ser bortvisninger som et effektivt tiltak som kan redusere ansamling av rusmisbrukere og omsetning av narkotika i de belastede områdene. Tilstedeværelsen skal forebygge narkotikakriminalitet og være trygghetsskapende for publikum og rusmiljø. Disse metodene og deres funksjoner beskrives nærmere i kapittel 4, *Det belastede sentrum*.

Amsterdam

Samarbeid mellom flere ulike instanser og fokus både på ordensforstyrrelser og folkehelse er de viktigste trekkene ved dagens håndtering av åpne rusmiljø i Nederland. Et viktig politisk mål er å redusere ordensforstyrrelser som følge av rusmisbruk og samtidig forbedre tilbud og behandlingsmuligheter for rusmisbrukere med problematisk atferd (Schatz m.fl. 2011: 6).

Politiets oppgaver knyttes spesielt til å redusere ordensforstyrrelser, og som i Oslo er bortvisninger et sentralt tiltak for å forhindre ansamlinger og uakseptabel og sjenerende atferd (Waal m.fl. 2011: 14).

I Nederland har man tradisjon for et nært samarbeid mellom helse- og sosialorganisasjoner og politiet fordi politiet har forståelse for at straffende tiltak i seg selv ikke kan håndtere narkotikarelaterte ordensforstyrrelser og kriminalitet, hevder Schatz, Schiffer og Kools (Schatz m.fl. 2011: 14). Politiet har dessuten utviklet sedvane om å se gjennom fingrene mot blant annet prostitusjon og bruk av myke narkotiske stoffer så lenge det foregår på bestemte steder og er kontrollert (Haug 2012: 33), og det er tradisjon for å gjøre avtaler med eksempelvis prostituerte som sier at atferden tolereres innen visse grenser og så lenge det ikke er ordensforstyrrende (Waal m.fl. 2011: 13).

I Amsterdam griper politiet likevel systematisk inn overfor grupper av rusmisbrukere i det offentlige rom som består av flere enn fire, fem personer, og dersom et område utvikler seg til å bli et problemområde (som følge av rusmisbrukere) er praksis at det iverksettes et samarbeid for å løse problemet (Waal m.fl. 2011: 10). Politiet patruljerer offentlig rom, forstyrrer eventuelle åpne rusmiljø og stenger områder der det omsettes narkotika. De foretar publikumsvisitasjoner i forebyggende øyemed og de bortviser personer for uordentlig atferd. I tillegg til politikontroll har borgermestrene flere steder i Nederland tillat montering av overvåkningskamera i bestemte områder av byene (Schatz m.fl. 2011: 14)².

Fra åpne rusmiljø først oppstod, har de i Amsterdam blitt møtt med systematisk polisiær virksomhet og det er gjort fysiske endringer i områder der de åpne miljøene har holdt til. Etter hvert som de åpne rusmiljøene utviklet seg ble fokuset rettet mot å spre miljøene og å få rusmisbrukere på gateplan inn i behandling, enten ved overbevisning eller tvang. Waal, Gjersing og Clausen hevder at politiets konsekvente og langvarige praksis kan være effektiv for å holde miljøene i bevegelse og dermed forhindre ansamlinger. Rusmisbrukere som

---

² Nærmere drøftelse av dette i kapittel 9.

gjentatte ganger skaper ordensforstyrrelse kan bli utsatt for obligatoriske midler, og kan velge enten behandling eller fengselsstraff. Dette er et system som ser ut til å være godtatt av det brede lag av rusmisbrukere i Amsterdam, fordi det er kommet lite kritikk, selv fra de store og innflytelsesrike brukerorganisasjonene (Waal m.fl. 2011: 13).

Rusmisbrukere som ikke overholder politiets ordre risikerer at saken går til behandling i spesielle domstoler og et alternativ er at de blir ilagt tvungen behandling i spesialfengsler. I tilfeller med rusmisbrukere som har mentale forstyrrelser kan tvungen behandling på psykiatrisk institusjon være aktuelt. I Amsterdam har man også utviklet egne modeller for hvordan man skal håndtere rusmisbrukere som er kriminelle gjengangere. Tidligere ble disse idømt korte fengselsstraffer, men etter dagens modell blir slike saker behandlet gjennom forhandlinger i sivile domstoler, som betyr at de ikke lenger dømmes etter straffeloven. Hvis rusmisbrukeren under forhandlingene blir funnet skyldig, kan han sendes i behandling i 2 år. En person som tilpasser seg kan løslates før tiden, og motsatt kan andre måtte bli værende lenger i «behandlingsfengselet». Rusmisbrukere med alvorlige mentale forstyrrelser kan med tvang plasseres på lukkede institusjoner (Waal m.fl. 2011: 10-11).

Både politiet og helsevesenet fører hver for seg lister over spesielt problematiske rusmisbrukere som de senere samkjører slik at man har god oversikt over personer som har behov for hjelp (Waal m.fl. 2011: 10). Trygghetsspørsmål og behovet for å re-integrere og fremme deltagelse av rusmisbrukere i samfunnet er i dag blitt spesielt viktig og får særlig fokus i politikken (Schatz m.fl. 2011: 14).

1.4.3 Hva har Oslo lært?

Flere av informantene mine fortalte meg at politiet har formet innsatsen etter inspirasjon fra europeiske byer og deres erfaringer. Både Daniel og Anton trekker frem byene Amsterdam, Frankfurt, Lisboa, Wien og Zürich som inspirasjon for politiinnsatsen. Daniel forteller at en delegasjon fra Norge med professor Helge Waal i spissen har tatt med suksesskriteriene fra de fem byene hjem, hvor man har tilpasset dem norske lover og forhold og iverksatt innsats.

Kriteriene Daniel trekker frem som viktige for suksess i utlandet er samarbeid mellom politi og helsevesen, et godt utbygd lavterskeltilbud og en langvarig innsats. Han forteller at flere av byene har brukt flere år på å få bukt med problemet med åpne rusmiljø i bybildet, og mener at vi må være tålmodige også her hjemme. Studieturen ved Helge Waal med følge resulterte i

2011 i rapporten *Open drug scenes and overdose mortality- what to do?* en rapport som la føringer for både politiet og kommunens handlingsplan for innsatsen mot åpne rusmiljø i Oslo sentrum. Fellestrekk for byene som har klart å redusere eller fjerne åpne rusmiljøer er at de har lyktes med å kombinere hjelpende og kontrollerende tiltak, endret og tilpasset rollene til politi, hjelpere og rusmisbrukere. De har sikret tilgjengelighet til lavterskel substitusjonsbehandling, ofte med metadon. Man har klar å effektivt hindre utvikling av åpne rusmiljø og fortsatt aktivt arbeid for å forhindre at de gjenoppstår. Byene foretrekker spredt bruk og omsetning av narkotika fremfor at det er konsentrert i bestemte områder. Man aksepterer rusmisbrukerne, også de som ikke kan eller vil bli kvitt misbruket sitt, destruktiv atferd er derimot ikke tolerert. Da skal de settes i gang dialog og det stilles krav til rusmisbrukeren. Det er heller ikke toleranse for offentlige ordensforstyrrelser, men det skal være en sameksistens mellom rusmisbrukere og samfunnet for øvrig (Waal m.fl. 2011: 48).

Det kan på grunnlag av disse fellestrekkene ved byene som har lyktes i håndteringen av åpne rusmiljø se ut til at Oslo har lært at samarbeid er sentralt for å få til en velfungerende og helhetlig håndtering av problemet, for som jeg redegjør nærmere for i kapittel 3 er politiinnsatsen en del av et større prosjekt, kalt Sentrumsarbeidet. Gjennom intervjuene har det blitt tydelig at politiet motivasjon er å spre rusmiljøene, og at dette er noe av bakgrunnen for innsatsen. Samtidig kommer det frem at betjentene ser innsatsen som et langvarig prosjekt der de aktivt skal forhindre at det utvikler seg nye åpne rusmiljø i bybildet. Toleranse for brukeren som individ er samtidig en tendens jeg ser, til tross for et sterkt fokus på at rusmisbrukerne ikke skal være til forstyrrelse for byen og publikum som ferdes i områdene. Dermed kan det synes som at Oslo-politiet er inspirert av erfaringer fra utlandet på flere områder. Flere av disse temaene kommer jeg nærmere inn på i løpet av oppgaven.

1.5 Oppgavens struktur

For å gi en oversikt over kapitler og temaer som jeg begir meg inn på i løpet av oppgaven vil jeg nå kort presentere oppgavens struktur. Jeg starter det hele med kapittel 2

Forskningsmetode, og en presentasjon av metoden jeg har valgt for prosjektet. Der går jeg nærmere inn på hvordan intervju og observasjon ble utført, begrunnelse for valg jeg har gjort underveis, og jeg reflekterer over utfordringer jeg har møtt og erfaringer jeg har gjort i prosjektet. Kapittel 3, *Samarbeid for en trygg by*, ser nærmere på hvordan de åpne rusmiljøene fremstår i dag og redegjør for Sentrumsarbeidet. Deretter beveger jeg meg videre

til funnkapittelet, *Det belastede sentrum*, der jeg redegjør for sentrale funn i studien. Disse problematiseres helt kort før jeg går videre til teorikapitlene der det blir drøftelser av funnene i lys av relevant litteratur.

Det første av teorikapitlene kapittel 5, *Politistategier*, ser nærmere på arbeidsmetodene i politiinnsatsen i lys av et knippe interessante politistategier. Deretter drøfter jeg bortvisninger i kapittel 6, *Den komplekse bortvisningen*, på grunnlag av mistanke, magefølelse og straffende aspekter. Kapittel 7, *Sosial kontroll i byrommet*, drøfter politiinnsatsen i lys av sosial kontroll, sosialt rom og toleranse for rusmisbrukerne som individ. I kapittel 8, *Innsats mot de åpne rusmiljøene i Oslo og Amsterdam*, sammenligner jeg innsatsen i de to byene for å se likheter og forskjeller, og jeg søker å se hvordan Oslo er påvirket av nederlandske erfaringer. Kapittel 9, *En skadereduserende politiinnsats?* drøfter politiinnsatsen i Oslo i lys av et skadereduksjonsperspektiv. Kapittel 10, runder av det hele med oppsummering av hovedtrekkene i oppgaven og mine tanker om veien videre.

2 Forskningsmetode

Samfunnsvitenskapelig metode dreier seg om hvordan vi skal gå fram for å få informasjon om den sosiale virkeligheten, og ikke minst hvordan denne informasjonen skal analyseres, og hva den forteller oss om samfunnsmessige forhold og prosesser (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010: 29). I dette kapittelet skal jeg redegjøre for den samfunnsvitenskapelige metoden jeg har benyttet i studien. Jeg presenterer datainnsamlingen med fremgangsmåte og tolkning, kvalitetskriterier som ligger til grunn for god forskning, utfordringer jeg har møtt på underveis og etiske aspekter ved oppgaven. Hensikten med dette kapittelet er å redegjøre for fremgangsmåten for prosjektet.

2.1 Valg av metode

Det er den kvalitative metoden som ligger til grunn for prosjektet. Kvalitative undersøkelser kan være deltagende observasjon, uformelle intervju eller kvalitativ innholdsanalyse. Her tar man ofte sikte på en helhetlig forståelse og analytisk beskrivelse av konkrete forhold. Metoden preges av at forholdet til datakilden er nært, sensitivt og åpent for interaksjon, i tillegg til at det er viktig å registrere all relevant informasjon (Grønmo 2007: 105). Jeg har valgt den kvalitative metoden som redskap for datainnsamlingen fordi jeg mener den gir bedre kunnskap om det temaet jeg ønsker å studere enn det en kvantitativ undersøkelse med spørreskjema og statistikk ville gitt. Eksempelvis er det lettere for meg å få kjennskap til hvordan betjentene mener bortvisninger fungerer eller hvordan de opplever den daglige kontakten med rusmisbrukerne når jeg sitter rett ovenfor dem, har øyekontakt, leser kroppsspråk og kan stille spontane oppfølgingsspørsmål. Jeg ser ikke hvordan jeg ville kunne klare det samme gjennom et spørreskjema hvor jeg verken kunne stilt tilpassede oppfølgingsspørsmål eller tolket kroppsspråk og tonefall.

Den kvalitative metoden egner seg dessuten godt til undersøkelser av fenomener som vi ikke har så mye kjennskap til og som det er forsket lite på (Johannessen m.fl.2010: 32). Politiets nåværende innsats i sentrumsområdene av Oslo har pågått siden sommeren 2011 og er derfor relativt fersk, hvilket betyr at vi ikke har inngående kjennskap til de langsiktige virkningene av arbeidet enda. Det som har vært av informasjon har slik jeg ser det stort sett kommet fra rusmisbrukere (Nafstad 2013), kritikere (Mathiesen 2012) og Gatejuristen (Gatejuristen 2012 og Moksnes 2012) sitt synspunkt, og ikke fra politiets side slik jeg tar sikte på i min studie.

En styrke ved den kvantitative metoden er derimot at jeg ville kunne utarbeide statistikk i større grad enn jeg kan i dag fordi jeg ville hatt muligheten til å stille konkrete spørsmål med på forhånd definerte svaralternativer til et stort utvalg betjenter, for så å sette disse funnene inn i en tabell. Tallene jeg hadde fått ville sannsynligvis også vært mer representative for politibetjenter i Oslo som jobber knyttet til rusproblematikk i bybildet, fordi antallet hadde vært større enn det jeg har i mitt kvalitative materiale. Disse kvalitetene er likevel mindre viktige for meg og prosjektet, da jeg har siktet mot mangfold og det typiske, og ikke statistisk representativitet (Fog 2007: 204).

Studien baserer seg hovedsakelig på intervju, men jeg har også vært med tre fotpatruljer ut, to uniformerte og en sivil, for å observere politiet i arbeid og jeg har gjort dokumentanalyse. Observasjonene jeg gjorde har beriket datamaterialet og stiller intervjuene i et nytt lys fordi jeg med egne øyne fikk se flere momenter i praksis som betjentene har fortalt om i intervjuene. Under observasjonen hadde jeg spesielt fokus på hvordan politiet og rusmiljøet interagerer og hvordan rusmisbrukerne reagerte på politiets tilstedeværelse³. Jeg ser dette som spesielt interessant fordi samtlige informanter i intervjuene fortalte at de stort sett har en god tone med de aller fleste rusmisbrukerne og at dette er noe de også har fokus på. Politiet ønsker å fremme dialog med miljøet, og de forteller at det er viktig med gjensidig respekt.

I tillegg til intervju og observasjon har dokumentanalyse vært sentralt for studien. Jeg har fått tilgang til tre evalueringsrapporter⁴ der politiet selv evaluerer egen innsats. Rapportene har vært spesielt nyttige og støtter på mange måter opp under intervju og observasjonsmaterialet mitt, for eksempel i forhold til samhandlingen med rusmiljøet, bruken av bortvisninger som sentralt verktøy, utfordringer ved lavterskeltilbudenes plassering og utviklingen i samarbeidet med andre instanser som Oslo kommune, Oslo kommunale legevakt og frivillige organisasjoner og deres lavterskeltilbud. I tillegg gir rapportene tilgang til tall og statistikk som har vært nyttige for å se utviklingen i innsatsen og de åpne rusmiljøene.

2.2 Innsamling av datamateriale

Etter at NSD hadde godkjent forskningsprosjektet sendte veileder Liv Finstad brev til politimesteren i Oslo på vegne av meg og to medstudenter, og politidistriktet ga da grønt lys til at jeg kunne forske hos dem. Jeg ble tildelt en kontaktperson ved den aktuelle seksjonen og

---

³ Se vedlegg 4

⁴ Andersen m.fl. 2011, 2012 og 2013.

stasjonen, men jeg har i større grad benyttet meg av betjenten som har det daglige ansvaret for politiinnsatsen når jeg har hatt behov for det.

2.2.1 Utvalg av informanter

Med unntak av to informanter som jeg selv tok kontakt med har jeg fått tildelt alle informantene av betjenten jeg har benyttet som kontaktperson. Jeg la fra starten av inn ønske om hvilken type betjenter jeg ville snakke med både med tanke på kjønn, alder og posisjon i politihierarkiet. Fordi mannskapet som var knyttet til innsatsen på det tidspunktet jeg gjorde intervjuer var relativt lite og preget av en del utskiftninger har det vært naturlig for meg å intervju dem som har vært der lengst, som på daværende tidspunkt var snakk om et lite år. Intervjumaterialet består av seks intervjuer på 40-60 minutter med ledere og betjenter knyttet til politiinnsatsen mot de åpne rusmiljøene. Jeg har valgt å intervju betjenter som både har erfaring som ledere og betjenter som jobber operativt ute på gata fordi jeg antar at betjenter i ledende stillinger sitter på noe annen kunnskap enn det betjenter som jobber på gata uten lederansvar gjør, og motsatt. Derfor vil intervju av begge gruppene gi mye relevant informasjon om innsatsen, miljøet og arbeidet som jeg studerer. I tillegg til variasjonene i posisjoner har det også blitt en fin sammensetning av kvinner og menn i ulike aldersgrupper, som har gitt et godt spenn i materialet. Mitt utvalg av informanter er et eksempel på det Holter kaller strategisk utvalg som er typisk for kvalitativ metode, ved at utvalget er bredt, men ikke nødvendigvis stort (Holter 2007: 13).

I tillegg til intervjuene kom jeg naturlig nok i snakk med de fem betjentene jeg var sammen med under observasjonen, og disse samtalene har vært med på å støtte opp under det inntrykket jeg har fått av intervjuene, og jeg mener derfor at datamaterialet er fyldig nok til å kunne belyse forskningsspørsmålene.

Problematiske utvalg?

Til tross for at jeg anser utvalget som fyldig nok kan det likevel problematiseres fordi jeg med to unntak ikke har rekruttert informantene selv, og derfor kan ha fått tildelt betjenter som er «gode representanter» for politiet. Det ville bety at det er noen jeg ikke får snakke med fordi de ikke representerer politiet på «den rette måten». I det legger jeg at informantene ikke har da holdninger og meninger som blir ansett som «riktige» for en politibetjent, han mener ikke det han bør mene om viktige saker. Eksempelvis at det er betjenter som man vet har sterke

meninger om for eksempel legalisering av narkotika eller mener at politiet opptrer på en feilaktig måte overfor rusmiljøet, og som da skiller seg fra de offisielle holdningene til Oslo-politiet. Hvis det er tilfelle blir jeg presentert for et bilde og en virkelighetsoppfatning som er styrt fra øvre hold ved at det på forhånd er bestemt hvilke holdninger, meninger og personligheter jeg skal få møte. Da utelukkes betjenter som skiller seg fra den godkjente normen og interessant informasjon går tapt.

Jeg opplever imidlertid ikke at dette har vært tilfelle. For det første har jeg snakket med et flertall av aktuelle ledere, og selv om utvalget av operative betjenter var styrt har jeg som sagt også vært i kontakt med betjenter under observasjonsdagen som ikke er blitt forhådsplukket, og som derfor balanserer og samtidig støtter opp under intervjumaterialet. Selv om jeg hadde bedt om å rekruttere informanter selv er sjansen stor for at jeg hadde blitt stilt overfor samme problematikken fordi noen måtte gi meg kontaktinformasjon til aktuelle betjenter, og dermed kunne gjort et utvalg. Jeg kunne på den andre siden gått rundt i gatene for å selv kontakte politibetjenter, men dette ser jeg at ikke ville vært særlig hensiktsmessig med tanke på tid. I tillegg ville jeg kanskje gått glipp av lederne, hvis noen overhodet ville vært villige til å stille opp. Tilgangen til informanter ville sannsynligvis vært begrenset. Konklusjonen blir at jeg mener utvalget er balansert, og jeg ser ikke at materialet lider under å eventuelt ha blitt tildelt «gode representanter» av allerede nevnte grunner.

2.2.2 Intervjuene

Guidene

Kvalitative intervju er strukturerte samtaler som har et formål. De preges av en ujevn rollefordeling der den ene parten stiller spørsmål og den andre svarer, men likevel bærer intervjuene ofte preg av dialog (Johannessen m.fl. 2010: 135). Under intervjuene har jeg benyttet meg av diktafon. Fordelen med den er at jeg har fått med alt informantene har sagt, hatt muligheten til bare å lytte og notere tanker underveis i intervjuet. I tillegg til diktafonen har jeg benyttet meg av to intervjuguider⁵. Jeg har underveis i intervjuprosessen gjort endringer i guidene i forhold til rekkefølge og formuleringen på spørsmålene. Enkelte spørsmål falt også ut etter de første intervjuene da det viste seg at de fungerte dårlig eller var overflødige. For eksempel fungerte spørsmål som hva betjentene opplevde som givende eller

---

⁵ Se vedlegg 3 og 4

utfordrende ved arbeidet godt, da dette var noe de hadde mange meninger om, mens det derimot var vanskeligere å se hvordan arbeidet i de åpne rusmiljøene preger arbeidsdagen deres. Dette spørsmålet falt derfor ut etter de første intervjuene sammen med spørsmålet om de kunne beskrive en vanlig arbeidsdag fordi jeg opplevde at svarene ble mer rotete enn givende, og det ble det mye frem og tilbake og lite konkret i svarene de ga. Da fungerte det bedre når jeg stilte konkrete og spesifikke spørsmål som å be dem fortelle meg om arbeidsmetoder, forholdet til rusmiljøet og publikum, og holdninger innad i mannskapet knyttet til jobben de gjør.

Jeg valgte å stille stort sett de samme spørsmålene til alle informantene fordi jeg ønsket å kunne sammenligne svarene og se om det var noe som skilte seg ut avhengig av eksempelvis informantens posisjon i politihierarkiet. Det viste seg etter hvert at det ikke var de store forskjellene mellom leder og operative betjenter, med noen unntak. Lederne hadde noe mer kunnskap om bakgrunn og målsetningene for innsatsen, mens de operative hadde mer å komme med rundt personlige erfaringer. Disse forskjellene er likevel ubetydelige slik at jeg derfor har valgt å ikke skille mellom operativ betjent og leder når jeg gjengir intervjuene. Dette bidrar også til å sikre anonymitet, som jeg kommer nærmere inn på senere.

Erfaringer fra intervjuene

Guidene har vært til stor hjelp og trygghet for meg som fersk og uerfaren forsker. Jeg brukte mye tid på dem og det tok en stund før jeg var tilfreds med resultatet, men når dagen for intervju kom var jeg glad jeg hadde lagt mye arbeid i dem. I de første intervjuene følte jeg meg litt bundet til guiden, og når jeg har transkribert dem har jeg tenkt «hvorfor spurte du ikke mer om det?», så dersom jeg skulle gjort dette igjen ville jeg vært enda flinkere til å stille oppfølgingsspørsmål. I det første intervjuet måtte jeg også flere ganger konsentrere meg om å høre etter hva informanten fortalte, istedenfor å bekymre meg for resten av intervjuet. Dette gikk etter hvert lettere og lettere, og det ble enklere for meg å stille oppfølgende spørsmål og ikke bare hoppe videre til neste punkt.

Å gjøre intervju er en kunst og noe som kommer med erfaring, og denne hadde ikke jeg da jeg satt i gang med prosjektet. I dag føler jeg meg bedre rustet til å starte opp et forskningsprosjekt enn det jeg var for ett år siden, og planlegging, utførelse og etterarbeidet med datamaterialet er kanskje noe av det viktigste jeg har lært. Til tross for at jeg på forhånd hadde lest metodelitteratur og har teoretisk kunnskap på feltet er det noe helt annet når man er

midt oppi det og skal praktisere det man kan. Likevel mener jeg at intervjuene har blitt så gode som de kunne bli når man tar hensyn til den kunnskapen og erfaringen jeg satt inne med på daværende tidspunkt, og selve datainnsamlingen er det jeg har brukt mest tid på å uroe meg for i forkant av prosjektstart. Det gikk imidlertid bedre enn jeg hadde forventet og selve intervjusituasjonen ble etterhvert mer avslappet og behagelig.

Bearbeidelse av data

Prosessen med transkribering har vært lang og tidkrevende, men likevel interessant. Der kom det fram temaer som jeg hadde glemt at vi hadde snakket om, og intervjuer som jeg følte at kanskje ikke hadde gått så bra viste seg å ha mye relevant i seg likevel. For eksempel var det ett intervju der jeg underveis følte at jeg ikke helt klarte å styre det i den retningen jeg ønsket og at informanten misforstod spørsmålene mine og svarte på noe annet enn det jeg egentlig spurte om. Under transkriberingen fikk jeg derimot en aha opplevelse da jeg så at det var kommet mye interessant ut av det informanten hadde sagt til tross for at noe ikke var like relevant for temaene.

Når det kommer til analyse og bearbeidelse av datamaterialet har jeg brukt mye tid på å gå igjennom intervjuene for å få en helhetlig forståelse av materialet (Grønmo 2007: 92). Jeg har lagt lydfilene fra diktafonen inn på PC-en og lyttet til dem mens jeg har skrevet i et Word-dokument. Dette har fungert fint og jeg er veldig glad for at informantene mine ikke hadde et problem med diktafonen for da ville jeg gått glipp av en hel del informasjon. Word-dokumentene som jeg da satt igjen med til slutt har jeg satt sammen etter spørsmål slik at arbeidet med temabasert sammenligning og analyse av de enkeltes svar opp i mot hverandre har gått relativt greit. Enkelte spørsmål varierer fra informant til informant alt ettersom hvordan intervjuet har utviklet seg, men jeg har en hel del spørsmål som er felles for alle.

2.2.3 Observasjonen

Observasjonsmaterialet mitt baserer seg på en dagvakt der jeg fikk være med på en uniformert fotpatrolje, en sivil fotpatrolje og en uniformert «guidet tur». Observasjonen var som intervjuene gjort mulig ved kontaktpersonen, og jeg måtte signere en taushetserklæring da jeg møtte opp i politiets lokaler. I forkant av observasjonen hadde jeg skissert ut noen tanker om

hva jeg ville fokusere på og se etter underveis⁶. Som tidligere nevnt hadde jeg spesielt fokus på samhandlingen mellom politi og miljø. Her gjorde jeg interessante funn både med tanke på forholdet mellom de ulike aktørene som politibetjent og rusmisbruker representerer, men også ulikhetene i rollen betjentene har når de patruljerer uniformert og i sivil.

I felten

Gjennom dagen noterte jeg stikkordsvis på mobilen etter tips fra en medstudent som selv hadde utført observasjoner. Dette var et godt tips fordi de aller fleste av oss går rundt med en mobiltelefon som vi fikler med i ny og ne, og dette gjorde sitt til at jeg ikke vekket særlig oppmerksomhet når jeg dro frem mobilen for å notere det jeg hadde sett. Det kunne like gjerne være at jeg sendte en sms eller leste nyheter. Under observasjonen var jeg likevel opptatt av å være ”i nuet” og følge med på det som foregikk, og jeg var ikke alltid like flink til å notere underveis. Det falt seg mer naturlig for meg å notere når vi satt og spiste lunsj, og når betjentene var opptatt med andre ting og jeg satt for meg selv. Jeg synes imidlertid at dette fungerte godt, og det er bemerkelsesverdig hvor mye man husker når man er konsentrert.

Det føltes naturlig for meg å snakke med betjentene jeg gikk patrulje med mens vi var ute i gatene, og det virket også som om de ønsket å holde en samtale i gang for spørsmålene gikk både frem og tilbake. Under den uniformerte patruljen gikk jeg både ved siden av og noen skritt bak betjentene, og jeg ble stående ved siden av dem når de var i samtale med rusmisbrukere de møtte på underveis. Det var kun ved ett tilfelle at en bruker tok kontakt med meg og spurte hvem jeg var og hva jeg gjorde der. Dette spørsmålet hadde jeg tenkt igjennom på forhånd og var forberedt på at det kunne komme, så jeg svarte at jeg var kriminologstudent som var med politiet ut for å se hvordan de jobber. Dette var et svar som brukeren falt til ro med. Det kan godt være at publikummere og rusmisbrukere vi møtte under patruljen tok det for gitt at jeg var politibetjent, til tross for at jeg ikke hadde uniform på. Men i de tilfellene der ingen spurte meg hva jeg gjorde der var det helt unaturlig for meg å ut av det blå skulle si at, «jo, forresten, jeg er ikke politi. Bare sånn at du vet det».

Under den sivile patruljen var antagelig sjansen enda større for at rusmisbrukere som forsto at betjentene jeg gikk sammen med var sivile politimenn også antok at jeg var politi, fordi jeg stort sett gikk ved siden av dem. Her var det enda vanskeligere å informere om at jeg kun var

---

⁶ Se vedlegg 5.

student fordi de forsvant så fort. Jeg ble etter hvert en del av betjentenes «opplegg» på den måten at jeg følte jeg ble en inkludert del av patruljen. Det var for eksempel en episode der de to betjentene stoppet og gikk tett sammen slik at vi ble stående i en klynge, slik rusmisbrukerne ofte gjør. Jeg forsto ikke med en gang hva som skjedde, men jeg ble dyttet litt på slik at jeg ble stående mellom de to, og dermed for utenforstående så ut som en del av en klynge. På den måten kan man kanskje si at jeg ble brukt som en rekvisitt under den sivile patruljen, jeg var et ekstra hode som var med ut i gatene. Likevel deltok jeg ikke i «politioppgaver» som å se etter mulige kjøp og salgssituasjoner eller drikking på offentlig sted, jeg var snarere en nysgjerrig student som var deltagende i samtaler og som derfor ikke fremstod som en taus observatør.

Refleksjoner

Da observasjonsdagen var over var hodet fullt av inntrykk som jeg skrev ned så fort jeg kom hjem, før feltnotatene ble renskrevet. Jeg kunne raskt konkludere med at jeg hadde fått mye ut av dagen med betjentene og at dette var en erfaring jeg ikke ville være foruten. Det er helt klart at observasjonen har styrket materialet mitt, og ikke minst gitt meg et førstehånds innblikk i politiets hverdag. Jeg fikk se i praksis det de har fortalt om i intervjuene, og jeg har fått oppleve rusmiljøet på en måte jeg aldri har gjort tidligere, fordi Skippergata-området ikke er en del av Oslo jeg tilbringer mye tid i. Det er også første gang jeg har vært vitne til samtaler mellom politi og rusmisbruker, og det er første gang jeg har snakket med brukere i andre situasjoner enn i en kjøpsituasjon av =Oslo.

Jeg opplevde at enkelte av betjentene nok oppførte seg litt anspent mens jeg var til stede, og noen var kanskje unaturlig opptatt av å prate med rusmisbrukerne og fortalte flere ganger at det som oftest var mer å gjøre enn det det var akkurat denne dagen på grunn av det dårlige været. Jeg svarte at det var det helt sikkert, men at det var fint for meg å være med dem uansett fordi det også er dager det er mindre å gjøre.

Det eneste jeg ikke fikk med meg som kunne vært av interesse er en bortvisning, jeg valgte likevel å si meg fornøyd med det jeg hadde fått ut av dagen for den var begivenhetsrik til tross for at den for betjentene nok var ganske rolig. Jeg fikk oppleve parole, uniformert og sivil patrulje og de ulike rollene politiet har knyttet til typen patrulje. Jeg fikk se samhandling med rusmisbrukere og publikum, og jeg opplevde et pålegg om å helle ut en øl. I tillegg fikk jeg se en loggføring av et bortvisningsvedtak. Jeg valgte derfor å begrense meg til denne ene dagen

fordi det tok lang tid fra jeg første gang spurte om å kunne følge betjenter i en arbeidsdag til det faktisk lot seg gjøre, og dette var såpass sent at jeg mente jeg hadde fått nok ut av det som var og at materialet allerede var fyldig nok.

2.2.4 Dokumentanalyse

Som jeg nevnte innledningsvis har dokumentanalyse av politiets egne evalueringsrapporter vært en sentral del av datainnsamlingen. I disse rapportene har målsetninger, politimetoder og diverse statistikk blitt presentert, og politiet evaluerer og vurderer sin egen innsats i de belastede områdene. Det betyr at jeg får inngående kjennskap til hvordan politiet selv vurderer arbeidet de gjør, samarbeidet med andre instanser, problemer og utfordringer som de har møtt på underveis og jeg kan lese statistikk som bygger opp under informasjon jeg har fått i intervjuene. Dokumentene er derfor sentrale i forståelsen av politiarbeidet informantene gjør.

Politiets nærhet til innsatsen de selv evaluerer er et poeng jeg har vært opptatt av under analysen av rapportene, da nærheten til feltet de evaluerer kan ha betydning for konklusjonene de trekker fordi de har «politibriller» på. Disse brillene preger det de ser, og kan hindre dem i å se problematiske sider ved innsatsen fordi de tar tiltakene og verktøyene for gitt som gode og nyttige. Samtidig er fordelen med nærhet til temaet at de har inngående kunnskap om det de evaluerer, og på den måten forstår viktigheten av det.

2.3 Kvalitetskriterier

Det stilles en rekke kriterier til forskning for at den skal bli regnet som god forskning. Det første kriteriet som er relevant for meg gjelder tillit og pålitelighet og er et begrep som oftest er brukt ved kvantitativ forskning, men som også er relevant i min oppgave, nemlig reliabilitet.

2.3.1 Reliabilitet

Hvis et forskningsprosjekt ved kritisk vurdering gir inntrykk av å være utført på en tillitsvekkende og pålitelig måte, sier vi at det har god reliabilitet. Det er altså viktig at forskningen fremstår som troverdig. Reliabilitet betyr i utgangspunktet at en annen forsker som anvender de samme metodene som meg skal kunne komme fram til samme resultat. Jeg

som forsker må i oppgaven argumentere for reliabilitet ved å redegjøre for hvordan jeg har utviklet dataene, slik jeg har gjort i de foregående delkapittelene (Thagaard 2009: 198).

Et prosjekts reliabilitet kan knyttes til både kvaliteten på informasjonen som prosjektet baserer seg på og hvordan jeg som forsker har anvendt og videreutviklet informasjonen jeg har samlet inn (Thagaard 2009: 199). Jeg må altså redegjøre for fremgangsmåtene i prosjektet for å gi det reliabilitet. Det betyr både å reflektere over konteksten for datainnsamlingen og hvordan min relasjon til informantene kan påvirke informasjonen jeg får (Thagaard 2009: 200).

Katrine Fangen driver kvalitativ forskning med observasjon og jeg mener hun har et poeng som også er relevant for meg når hun stiller spørsmålsteget ved om en annen forsker som får tilgang til en forskers notater vil tolke dem på samme måte og gjøre de samme funnene ut i fra det foreliggende materialet (Fangen 2008: 208). Hun hevder likevel at reliabilitet er mulig dersom man er detaljert i beskrivelsen av hvordan man har kommet frem til tolkningene og funnene i datamaterialet (Fangen 2008: 209). Det er altså ikke sikkert at man vil kunne gjøre de eksakt samme funnene på alt jeg har studert. Likevel mener jeg at en av mine medstudenter som hadde brukt min intervjuguide og mine lydfiler ville tolket og kommet fram til mye av det samme som jeg har gjort. Det er fordi den intervjuguiden jeg har brukt gir en type svar som gjør at tolkningsrommet ikke blir så stort. Det er ikke så mange måter å tolke det som blir fortalt på, slik at sjansen for at andre ville tolket materialet på noenlunde lik måte som jeg har gjort ser jeg som stor.

Fangen mener man fortløpende bør vurdere om tolkningen man selv synes er mest treffende kan støttes av tidligere forskning, eller om den bryter. Hvis den bryter kan man argumentere for hvorfor ens egen tolkning er mer egnet enn andre tolkninger. Hun hevder forskere må søke etter tolkninger som passer det man faktisk finner i datamaterialet fordi det er materialet som skal styre hvilke tolkninger man kommer frem til. Det er viktig at forskningen er så uavhengig og fri som mulig og ikke følger etter det som er blitt gjort før (Fangen 2008: 210).

2.3.2 Overførbarhet

Ved vurdering av overførbarhet undersøker man om forskerens tolkninger kan overføres til å gjelde i andre lignende sammenhenger. Her er idealet at én forskers undersøkelse kan bidra til en mer generell forståelse av et fenomen (Fangen 2008: 212).

Jeg kan ikke generalisere de funnene jeg har gjort til å gjelde alle som jobber i politiet uavhengig av posisjon og sted i landet. Funnene mine vil ikke nødvendigvis si noe om hvordan alle politifolk erfarer arbeid med narkotika i bybildet, men det vil kunne si en del om situasjonen blant de ansatte i Oslo politidistrikt. Det studien dermed kan bidra med er informasjon og kunnskap som kan være overførbart til andre steder og andre miljøer fordi en del av funnene jeg har gjort sannsynligvis er relevante også ved andre stasjoner og hos andre betjenter. Overførbarhet og reliabilitet henger også tett sammen med validitet.

2.3.3 Validitet

Validitet i et forskningsprosjekt knyttes til tolkningen av data og gyldigheten av tolkningene forskeren kommer frem til. Validiteten i mitt prosjekt blir vurdert etter i hvilken grad mine fremgangsmåter og funn reflekterer oppgavens formål på en riktig måte og representerer virkeligheten (Johannessen m.fl.: 2010: 230). For å styrke prosjektets validitet vil det være viktig å sikre gjennomsiktighet. Det vil bety at jeg må tydeliggjøre grunnlaget for fortolkningene i oppgaven ved å gjøre rede for hvordan analysen gir grunnlag for konklusjonene jeg trekker (Thagaard 2009: 201). Verdien av de tolkningene jeg gjør kan forsterkes ved at jeg viser til at andre tolkninger er mindre relevante, og i prinsippet skal det finnes dokumentasjon for alle tolkninger av datamaterialet. Det er også spesielt viktig at jeg redegjør for hvordan erfaringer fra prosjektet og relasjonen til informantene gir grunnlag for funnene jeg gjør (Thagaard 2009: 202). Validitet kan også argumenteres ved å sammenligne resultater med andre undersøkelser. Den styrkes når tolkningene fra ulike prosjekt bekrefter hverandre, men den kan også styrkes når de ikke bekrefter hverandre. Da er det likevel en forutsetning at jeg som forsker argumenterer for hvorfor mine resultater avviker fra andre projekters resultater (Thagaard 2009: 204-205). Det er altså en tett tilknytning mellom reliabilitet, overførbarhet og validitet og alt dette må jeg sikre for at min oppgave skal tilfredsstillе kvalitetskriteriene i forskning.

2.4 Etiske betraktninger

2.4.1 Min rolle

Som kriminologistudent står jeg ikke i et maktforhold til informantene og det har derfor ikke vært noe jeg har vært nødt til å ta hensyn til. Det har snarere vært spesielt for meg å intervju en person i uniform som utstråler autoritet, selv om dette var noe jeg føler jeg glemte ganske raskt. En stor fordel ved å studere politiet er at de ikke er en marginalisert, stigmatisert eller ressurs svak gruppe som forventer eller tror at de ved å delta i min studie vil få goder senere.

På forhånd hadde jeg lite kunnskap om feltet og jeg kjenner ingen som er en del av innsatsen, verken i politiet eller hjelpeapparatet. Jeg tror nok at min rolle som kriminologistudent har spilt en rolle i datainnsamlingen på den måten at politiet i motsetning til mange andre har kjennskap til både faget og enkelte professorer ved fakultetet. Dette har nok gjort at enkelte tror jeg studerer politiets arbeid for å gå dem etter i sømmene og være sterkt kritisk til jobben de gjør. For eksempel kom jeg den første dagen jeg var i lokalene der mannskapet holder til i snakk med et par betjenter som hadde matpause. De var interessert i hva jeg gjorde der og hva jeg skulle skrive om, og henviste til en kronikk fra VG som hang på en oppslagstavle på veggen, og undret om det var den typen vinkling jeg hadde tenkt meg. Tonen var spøkefull, men jeg oppfattet det likevel som at de var nysgjerrige på nettopp det. Artikkelen var av negativ karakter og stilte seg kritisk til politiets innsats og metoder. Jeg svarte at det ikke var den typen forskning jeg ville gjøre og at jeg var der fordi jeg er nysgjerrig, vil vite hva de faktisk gjør og er interessert i deres erfaringer fra arbeidet med rusmiljøene.

Forholdet til informantene var preget av en god tone og flere åpnet seg en del under intervjuene, men jeg har ikke inntrykk av at noen føler at de gikk for langt eller ga meg informasjon de angrer på. Det er viktig at jeg tar hensyn til at de har uttalt seg til meg som forsker og derfor kanskje velger å fokusere på det som er bra eller positivt, og derfor er tilbakeholdne med informasjon som kan være kritisk eller negativ. Det er en mulighet for at jeg har fått offisielle versjoner og ikke alltid det vedkommende selv har ment. Det har jeg følt ved enkelte tilfeller, for mens enkelte har virket oppriktige og fortalt om konkrete episoder med rusmisbrukere som har gjort inntrykk på dem, gitt klart uttrykk for personlige holdninger og vist frustrasjon over politiledelsens manglete informasjon til publikum om politiinnsatsen mot rusmiljøene, har andre på sin side svart mer «etter boka» og ikke utdypet særlig hva de

selv mener. Når de har uttalt seg har jeg følt at de svarer det de er «trent» til eller «har lært» å svare. Til tross for dette opplever jeg at jeg har fått flere «uoffisielle» versjoner enn de som er «etter boka» fordi flertallet av informantene har bydd på egne erfaringer, holdninger og historier.

2.4.2 Anonymitet

I oppgaven har det vært viktig å sikre anonymitet for informantene til tross for at deres virksomhet er offentlig. Hensynet til anonymitet kan være sterkere hvis det er utsatte mennesker jeg har vært i kontakt med, men jeg mener likevel det er viktig at anonymiteten deres sikres til tross for at de innehar en annen posisjon enn en rusmisbrukerbruker ville hatt dersom det var et brukerperspektiv i oppgaven. Fordi jeg har spurt etter egne personlige opplevelser og erfaringer mener jeg det er viktig å anonymisere i større grad enn om det kun var rent faglige spørsmål der informantene ikke måtte «by på» egne erfaringer.

En utfordring her er at det er et lite miljø jeg har studert der de innad sannsynligvis har relativt god oversikt over hvem jeg har snakket med og ikke. Dette har bydd på noen utfordringer med tanke på å sikre intern anonymitet. Da flere jeg har intervjuet har gjenkjennbar dialekt har jeg valgt å endre ord som er typiske for dem og alle intervjuene er derfor skrevet på bokmål. På den måten sikrer jeg at ingen blir gjenkjent på grunn av dialekt. Når jeg gjengir sitater i oppgaven er også en del lyder som «ehm», «hm» og «tja» fjernet for å gjøre dem mer leservennlige.

Et annet valg jeg har gjort for å sikre anonymitet er å betegne alle jeg har intervjuet som politibetjenter, betjenter eller informanter til tross for at det både er politioverbetjenter, politiinspektører og politibetjent 1 og 2 blant informantene⁷. Jeg har også gitt alle informantene guttenavn, til tross for at det også er jenter blant dem. Det er sannsynlig at de innad kan gjenkjenne holdninger og meninger som fremgår i oppgaven hvis dette er noe som er allment kjent blant betjentene, men det blir vanskelig for meg å ta høyde for akkurat det, og det er heller ikke spesielt sensitiv informasjon jeg har samlet inn, slik at det kan få konsekvenser for noen av politibetjentenes karrierer eller person. Utad mener jeg det derimot at det vil være vanskelig å gjenkjenne informantene.

---

⁷ Politibetjenter rangeres fra 1 til 3 etter ansiennitet.

2.4.3 Informasjon til informantene

I forkant av hvert intervju fikk informantene lese et informasjonsskriv⁸ med en samtykkeerklæring der jeg presenterte prosjektet og informerte om at de ville bli anonymisert og at det var rom for å trekke seg helt til oppgavens slutt. Jeg opplevde det ikke som vanskelig eller ukomfortabelt å be dem lese og signere på skrivet, fordi det så ut som det falt seg naturlig for dem. Jeg vet andre studenter har følt det ubehagelig å komme med samtykkeerklæringen, men for meg har det vært uproblematisk. Jeg har også lagt vekt på at det er for min del de skal underskrive og at det er jeg som har forpliktelser, ikke dem. Jeg har presisert at jeg ønsker å ha orden i papirene og at alle formaliteter er på plass.

I forkant av observasjonen delte jeg derimot ikke ut informasjonsskrivet, men fortalte kort i plenum om hvorfor jeg var der og presenterte oppgaven i korte trekk. I etterkant ser jeg at jeg nok burde ha gitt betjentene jeg var med på patrulje muligheten til å lese skrivet slik at de fikk en mer inngående kjennskap til prosjektet utover det som ble presentert muntlig. Dessverre tenkte jeg ikke så langt på daværende tidspunkt. Jeg tror likevel at de fikk et godt inntrykk av hva jeg gjorde der, og vi snakket også sammen i løpet av vekten slik at det var rom for dem til å stille meg spørsmål. Jeg har heller ikke innhentet informert samtykke fra rusmisbrukere og andre publikummere som betjentene kom i kontakt med. Dette kan bli sett som etisk betenkelig fordi jeg da bedriver skjult observasjon (Finstad 2000: 349), men fordi det er politiet og ikke utenforstående publikummere og rusmisbrukere som er «studieobjektene», ser jeg det som uproblematisk.

---

⁸ Se vedlegg 2.

3 Samarbeid for en trygg by

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for rusmiljøenes bevegelse rundt i bysentrum, jeg beskriver de åpne rusmiljøene slik de fremstår i dag og jeg redegjør for Sentrumsarbeidet og dets utforming. Formålet med dette kapittelet er å presentere rusmiljøene som politiinnsatsen retter seg mot og samarbeidsprosjektet som det er en del av for å gi en forståelse av hva innsatsen retter seg mot og hvor den plasserer seg i en større sosial sammenheng.

3.1 Rusmiljøer på flyttefot

Det «nye» narkotikaproblemet kom til Norge på midten av 1960-tallet, og siden den gang har personer som bruker illegale narkotiske stoffer holdt til i deler av Oslo sentrum langs Karl Johan-aksen, skriver Liv Finstad (Finstad 2012: 88-89).

Det var Slottsparken som var stedet der det som skulle utvikle seg til å bli et åpent rusmiljø startet, og det var ikke før på begynnelsen av 1980-tallet at miljøet begynte å trekke nedover Karl Johan mot Egertorget. Forretningsdrivende i Egertorgs-området var ikke spesielt begeistret for miljøet og etter flere klager flyttet rusmiljøet fra Egertorget til området rundt Oslo Domkirke. Det viste seg at de ikke skulle bli værende særlig lenge der heller for på slutten av 1990-tallet endte de opp på sjøsiden av Oslo Sentralstasjon (Oslo S), på folkemunne kalt «Plata». Sjøsiden av Oslo S ligger relativt usjenert til og derfor mente politiet at det var et sted som var bedre egnet og mer akseptabelt for rusmiljøet å oppholde seg i. Politiet oppfattet «Plata» som et område det var greit å ha oversikt over og etter hvert ble det slik at brukerdoser var «fredet», til tross for at straffeforfølgelse fortsatt var viktig, men da i forhold til de som solgte narkotika. Etter hvert ble det likevel slik at bruk og salg av narkotika, i tillegg til den økende elendigheten blant rusmisbrukerne var så synlig at man bestemte seg for å handle. Dette resulterte i 2004 i «Plata-aksjonen» der politiet ville gripe inn mot åpenlys bruk og salg av narkotika, med mål for øyet å oppløse rusmiljøet på «Plata». I forkant av aksjonen ble miljøet informert om at politiet kom til å gripe inn mot all ulovlig omsetning og bruk av narkotika på «Plata», og da dagen for aksjonen kom var alle rusmisbrukerne vekket. I perioden etter aksjonen holdt miljøet til i Skippergata, men etter en tid trakk de ned til Trafikanten og Østbanehallen (Finstad 2012: 89). Det er i dette området det åpne rusmiljøet holdt til da politiet startet sin målrettede innsats 27. juni 2011, men som et resultat av politiinnsatsen har miljøet igjen beveget seg opp i Skippergata og området foran

Østbanehallen er i dag ikke lenger dominert av rusmisbrukere og åpenlys omsetning og bruk av narkotika, men av «vanlige» publikummere.

3.1.1 Dagens åpne rusmiljøer

For å få klarhet i hvor de åpne rusmiljøene holder til i dag og hvem som oppholder seg i dem vil jeg kort beskrive miljøene med utgangspunkt i Velferdsetatens rapport (Fauchald og Sivesind 2012), politiets egne evalueringsrapporter (Andersen m.fl. 2011, 2012 og 2013) og informantenes beskrivelser.

De åpne rusmiljøene i Oslo er aktive stort sett hele året og består i sentrumsområdene av omtrent 70 % menn, i motsetning til området langs Akerselva og på Vaterland der menn utgjør nesten 100 % av deltagerne. Det er et sammensatt miljø bestående både av mennesker som har problemer knyttet til rusavhengighet og psykiske lidelser, det er asylsøkere og illegale immigranter både med og uten eget rusproblem som selger rusmidler, og unge mennesker som bagatelliserer og benekter egen rusbruk. I tillegg er det mange mennesker som kommer utenbys fra for å ruse seg (Fauchald og Sivesind 2012: 8). Erfaringene betjentene som jobber i de åpne rusmiljøene har gjort seg tilsier at en stor andel av de som bedriver narkotikakriminalitet i Oslo har tilhørighet til andre kommuner. Eksempelvis avdekket politiet i sin første evalueringsrapport at 33 av de 77 mest aktive i rusmiljøet i uke 36, 2011 var folkeregistrert i andre kommuner (Andersen m.fl. 2011: 8). Politiets erfaringer sier også at en stor andel av selgerne i de åpne rusmiljøene er utenlandske borgere (Andersen m.fl. 2011: 3), og at en stor gruppe av rusmisbrukerne i de åpne rusmiljøene er personer i legemiddelassistert rehabilitering (LAR) med stort sidemisbruk (Andersen, Moe, Mathisen og Farmen 2013: 17).

Fem åpne rusmiljø

De åpne rusmiljøene er store i utstrekning og strekker seg fra Grev Wedels Plass i sør til Olaf Ryes Plass i nord og til Platous gate i øst⁹ (Andersen m.fl. 2013: 6). De største utfordringene til dags dato er i Skippergata, Vaterland og nedre del av Grünerløkka (Andersen m.fl. 2013: 3). I Skippergata omsettes det omtrent alle typer narkotika, men det er dominert av pulvernarkotika og piller. Miljøet her består av både norske og utenlandske kvinner og menn,

---

⁹ Se vedlegg 6 for kart over sektorene.

og de fleste som selger er selv tunge misbrukere. Et kjennetegn ved Skippergata er at rusmisbrukerne der gjerne er selgere den ene dagen og kjøpere den andre. Vaterland og nedre del av Grünerløkka er hovedsakelig belastet med salg av hasj, og afrikanske menn dominerer som selgere. Mange selgere oppgir til at de selv røyker hasj, men politiet anser dem ikke som tunge rusmisbrukere (Anderssen m.fl. 2013: 6-7).

Tabell 1: Åpne rusmiljø i Oslo.

STED	SELGER	KJØPER	STOFF
<i>Grønland</i>	Menn fra Somalia	Menn fra Somalia	Khat
<i>Vaterland</i>	Afrikanere	«Mannen i gata»	Cannabis
<i>Nedre del av Grünerløkka</i>	Afrikanere	«Mannen i gata»	Cannabis
<i>(Jernbanetorget) Skippergata</i>	Rusmisbrukere	Rusmisbrukere	Heroin, amfetamin, piller etc.
<i>Nedre del av Karl Johan (kveldstid i helgene)</i>	Afrikanere	Festdeltagere	«Party dop»

Daniel forteller at politiet deler de åpne rusmiljøene i Oslo i fem områder. Et av miljøene holder til på Grønland hvor det åpenlyst selges og brukes khat, hovedsakelig av menn fra Somalia. Et annet åpent rusmiljø ligger på Vaterland der det omsettes cannabis, og hvor det er «mannen i gata» som kjøper og afrikanere som selger. I dette området skjer det lite åpenlys bruk, men kjøp og salg skjer helt åpenlyst. Også i nedre del av Grünerløkka selges det cannabis til «mannen i gata», og også her er det afrikanere som dominerer som selgere. Et fjerde miljø holdt tidligere til på Jernbanetorget. Der var det stor variasjon i hvem som solgte, men det var hovedsakelig rusmisbrukere fra det åpne rusmiljøet som kjøpte. Da politiet iverksatte innsats i 2011 var det utbredt omsetning i dette området, men den er blitt kraftig

redusert og er nesten ikke eksisterende i dag. En del av dette miljøet holder nå til i Skippergata og nedre del av Karl Johansgate, forteller Daniel. Et femte åpent rusmiljø holder til i nedre del av Karl Johan på kveldstid i helgene når politiet ikke er tilstede. Der er det «party dop» som selges, ofte av vest-afrikanere med hovedsakelig festdeltagere som kjøpere.

Etter at politiet startet sin tilstedeværelse i juni 2011 har salg av piller foran Oslo S av afrikanske menn opphørt (Andersen m.fl. 2013: 8). Pillesalget er fortsatt i virke, men nå i Skippergata-området med piller kjøpt på apotek etter resept fra lege. Politiet la på et tidspunkt merke til at det var en lege som gikk igjen i det de anså som uvanlig mange saker, og mengden piller som var utskrevet til enkelte av pasientene var mistenkelig stor. Derfor ble Fylkeslegen kontaktet, han gjorde kontroller og lisensen til vedkommende lege ble inndratt. Politiet og Fylkeslegen har nå i samråd opprettet rutiner for å fange opp slike tilfeller i fremtiden (Andersen m.fl. 2013: 7).

Et mindre miljø

Etter kort tids målrettet innsats ble det synlig for politiet at betydelig færre rusmisbrukere oppsøkte området foran Oslo S enn det som var tilfelle før innsatsen ble iverksatt (Andersen m.fl. 2011: 7). Politiet hevder samtidig at det er færre rusmisbrukere i drift i Skippergata i dag enn det var samlet foran Oslo S da de holdt til der. Erfaringer og observasjoner gjort av politibetjenter som har jobbet i de åpne rusmiljøene både før og etter 27. juni 2011 tilsier at det synlige rusmiljøet i området Oslo S/ kvadraturen er halvert. Det er likevel vanskelig å tallfeste utviklingen i de ulike områdene fordi det er et uoversiktlig miljø. Politiet hevder at det i all hovedsak er tunge rusmisbrukere som er aktive og oppholder seg i området rundt Oslo S. Etter 27. juni ser politiet også færre personer som ikke er synlige rusmisbrukere som kommer til området for å kjøpe narkotika for så å forsvinne umiddelbart etterpå (Andersen m.fl. 2011: 14).

I byrådssak 74/12 om narkotikasituasjonen i Oslo sentrum henvises det til tall over mennesker i de åpne rusmiljøene i sentrum i 2010 og 2011 som viser at det har vært en reduksjon på 50 %, antatt som følge av politiets tilstedeværelse og hjemsendelse av personer til hjemkommune (Røsland og Hauglie 2012: 3). Disse tallene stammer fra tellinger utført av Uteseksjonen¹⁰. Politiet viser i sin seneste evalueringsrapport til Uteseksjonens sommertelling 2012 som sier

---

¹⁰ Uteseksjonen driver oppsøkende arbeid i de åpne rusmiljøene i regi av Oslo kommune.

at hovedkonklusjonen er at vi teller færre personer i rusmiljøet i år sammenlignet med alle tidligere tellinger (Andersen m.fl. 2013: 14). Politiets inntrykk bekreftes dermed av Uteseksjonens funn.

3.2 Sentrumsarbeidet 2011-

I 2007 etablerte Oslo kommune og Oslo politidistrikt et politiråd bestående av representanter fra byrådet og politiet i den hensikt å ha et forpliktende samarbeid (Handlingsplan for Politirådet i Oslo 2013: 2). Et av tre hovedmål for Politirådet er å sørge for trygghet og sikkerhet for publikum i Oslo sentrum og for beboere i nærliggende områder (Handlingsplan for Politirådet i Oslo 2013: 3). I denne sammenhengen blir de åpne rusmiljøene i Oslo sentrum sett som et stort problem og Politirådet ba derfor Byrådsavdelingen for eldre og sosiale tjenester om å fremme forslag til tiltak som kunne bidra til å løse opp de åpne rusmiljøene i sentrumsområdene, forbedre forholdene for rusmisbrukerne og forhindre opphopning av sosial og individuell problematikk. Forslagene som kom fikk tilslutning i Politirådet og det ble utarbeidet handlingsplaner både i kommunen og politiet for hvordan innsatsen skulle formes (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 2). Jeg starter delkapittelet med å redegjøre for hovedtrekkene i kommunens handlingsplan.

3.2.1 Kommunens handlingsplan

Kommunen har flere mål med handlingsplanen som både innebærer å gi rusmisbrukere tilbud om rehabilitering, behandling og bolig, samt bedre oppfølging i nærmiljøene deres, forhindre nyrekruttering av unge til miljøet og forhindre at de som allerede har utviklet et rusproblem skal bli en del av et tungt rusmiljø. Som jeg allerede har beskrevet er en målsetning å skape en trygg by, og de søker å hjelpe personer som har tilhørighet i andre kommuner inn i hjelpetiltak i egen kommune. I tillegg til å redusere tilgjengeligheten av illegale rusmidler i Oslo vil man også se til at byen ikke tiltrekker seg miljøer som driver menneskehandel og internasjonal kriminalitet (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 5-6).

For å nå disse målene er det blitt utviklet et knippe strategier. For det første skal helse- og sosialfaglige tilbud sikres slik at rusmisbrukerne får alternativer til de åpne rusmiljøene. For det andre står samarbeid sentralt både ved et forpliktende og regelmessig samarbeid mellom

kommunen og Oslo politidistrikt, Oslo Universitetssykehus og ideelle organisasjoner. For det tredje skal kriminelle personer uten lovlig opphold følges opp og statusen deres skal avklares, og det skal også rettes innsats og oppfølging fra UDI mot enslige mindreårige som enten ikke har opphold eller har asylstatus. Sist men ikke minst skal det reageres på illegal omsetning (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 6).

Det er nedsatt en styringsgruppe for arbeidet som består av representanter for topplederne i Oslo-politiet, Oslo Universitetssykehus, Velferdsetaten, Legevakten, bydel St. Hanshaugen og byrådsavdelingen. Styringsgruppa holder møter omtrentlig hver sjette uke med Velferdsetaten som koordinator for det kommunale arbeidet. Styringsgruppa holder jevnlig og god kontakt med øvrige samarbeidspartnere utenfor gruppa (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 6).

Kommunens handlingsplan samordnes med politiets handlingsplan og skal så langt det er mulig tilpasses politiets plan ved konkrete helse- og sosialfaglige tiltak som skal fungere som en forlengelse av politifaglige tiltak (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 7-8). For å sikre kommunens koordinerende funksjon skal Mottakssenteret i Storgata 36 være bærebjelken i sentrumssamarbeidet, med ansvar for samordning av kommunens innsats (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 8). Mottakssenteret beskrives i handlingsplanen som grunnsteinen i tiltaksapparatet som skal møte rusmisbrukernes kollektive og individuelle behov. Senteret skal være individbasert og personer som henvises dit skal sees, høres og identifiseres med hensyn til psykiske og somatiske behov, i tillegg til rusmisbruket sitt. Mottakssenteret skal etablere et kommunikasjons- og oppfølgingssystem som sikrer at rusmisbrukere ikke blir kastet mellom flere ulike systemer (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 13).

Utvikling av tilpassede boliger i bydelene, hjemsendelse til egen kommune eget hjelpetilbud i hjemkommunen og utvikling av nye kommunale vente- og motivasjonstilbud fremgår av handlingsplanen som hovedinnsatsområder for perioden 2013-2015, og som jeg har belyst er samarbeid et viktig og sentralt aspekt ved Sentrumsarbeidet. Derfor skal jeg i neste kapittel se nærmere på politiets rolle i det hele.

4 Det belastede sentrum

I dette kapitlet presenterer jeg funnene som er mest interessante og relevante for forskningsspørsmålene. De omhandler både de ulike tiltakene og arbeidsmetodene politiet benytter og betjentenes egne erfaringer fra arbeidet. Et av funnene jeg ser som spesielt viktig er hvordan og hvorfor politiet bruker bortvisninger som et sentralt verktøy i innsatsen, fordi det er et tiltak som kan tolkes på flere ulike måter. Bortvisningene er derfor blitt en sentral del av dette kapitlet og noe jeg kommer til å fokusere på også videre i oppgaven.

Betjentenes erfaringer med å jobbe i et belastet sentrum er et annet funn som jeg mener er viktig fordi det kan vise aspekter ved innsatsen som ikke fremgår av evalueringsrapportene. Erfaringene baserer seg både på givende og utfordrende sider ved arbeidet og samarbeidet med andre instanser utenfor politiet. Målet med kapitlet er å redegjøre for politiets arbeidsmetoder og egne erfaringer på en pedagogisk måte, for så drøfte dem mer inngående i senere kapitler.

4.1 Tiltakene

Tiltakene politiet benytter seg av omfatter flere ulike elementer. Tilstedeværelse i bybildet, bortvisning av personer som har begått eller forsøker å begå narkotikakriminalitet og forhøyede foreleggssatser i de belastede områdene er tiltak som jeg skal redegjøre for i dette delkapitlet.

4.1.1 Synlig tilstedeværelse og sivilt arbeid

Uniformert fotpatrulje

Politiet benytter først og fremst synlig tilstedeværelse i sentrumsområdene ved uniformert fotpatrulje. Da er det uniformerte makkerpar som patruljerer gatene, godt synlig i gul vest. Synligheten er et viktig poeng fordi politiet ønsker å være så synlige som mulig og lett tilgjengelige for både publikum og deltagerne i rusmiljøet. Gjennom den synlige tilstedeværelsen vil politiet vise at åpenlys omsetning og bruk av narkotika i bybildet ikke er akseptabelt.

I tillegg til å forebygge narkotikakriminalitet ønsker politiet at den synlige tilstedeværelsen skal forhindre kriminalitet som ikke er narkotikarelatert. Dessuten er det viktig for politiet å gjøre det vanskeligere for nye personer å komme inn i rusmiljøet, som de hevder den synlige tilstedeværelsen kan bidra til.

Erik mener man kan se forebygging i det faktum at politiet er tilstedeværende.

Tilstedeværelsen kan få menneskene i miljøet til å tenke seg om to ganger før de begår kriminalitet eller bruker narkotika åpenlyst, tror han. Han mener det også har en effekt på antallet unge som kontakter miljøet, for det blir stadig færre av dem. Også politiets andre evalueringsrapport sier at de så flere unge mennesker som var i kontakt med rusmiljøet i sentrum før de iverksatte den målrettede innsatsen enn det de ser i dag. Dette hevder de er et resultat av at miljøet har blitt mindre, at det er flere politibetjenter i området og at det derfor har blitt mer oversiktlig enn det var tidligere (Andersen m.fl. 2012: 14). Rapporten viser likevel ikke til tall over antallet unge i miljøet før og etter innsatsens start, men konkluderer med at de ser færre av dem nå enn før.

Sivile fotpatruljer

I tillegg til den uniformerte tjenesten benytter politiet seg også av både spaningspost og sivile fotpatruljer. Spaningspost innebærer at de sitter i lånte lokaler med utsikt over belastede omsetningsområder for å følge med på rusmiljøet og omsetningen med den hensikt å ta narkotikaselgerne. Dette er et tiltak som avhenger av hvor mye mannskap man har tilgjengelig.

Et tiltak som er hyppigere brukt er sivile fotpatruljer som settes inn for å ta narkotikaselgere og uroe rusmiljøet. Patruljene skal ikke fremprovosere kjøp eller salg ved å ta kontakt eller spørre om personer skal kjøpe eller selge narkotika. Imidlertid opptrådte de sivile betjentene jeg gikk sivil fotpatrulje med på en måte som lignet rusmisbrukerne rundt dem, og ved ett tilfelle kom det en mann bort til dem som så spørrende ut og antagelig var ute etter å kjøpe eller selge narkotika. Han beveget seg likevel fort videre uten å si noe til betjentene fordi han så at dette var politibetjenter i sivil.

Under den sivile fotpatruljen hadde betjentene på seg praktisk tøy i diskrete farger. Den ene av betjentene fortalte at han ikke var forberedt på sivilt arbeid den dagen slik at han ikke hadde optimalt tøy med seg. Han endte opp med politistøvler og militærbukse som visstnok

ikke var det beste å ha på fordi observante rusmisbrukere ville gjenkjenne skoene. Betjenten fortalte at mange rusmisbrukere ser ned i bakken når de går frem og tilbake i gatene og skoene er derfor er noe av det første de legger merke til. Mine slagstøvler var derimot godkjent fordi det er fottøy som de sivile patruljene ikke pleier å bruke. For øvrig har politiet fortalt at de ikke er på spaning når de går sivile fotpatruljer slik at det ikke er så farlig om noen ser at de er politi. Noe av poenget er at brukere og selgere skal forstå at politiet er tilstede og følger med, også uten uniform. De uroer dermed miljøet med sin sivile tilstedeværelse.

Under patruljen gikk de to betjentene tett sammen og stoppet flere ganger opp og stod i ro. Fordi jeg gikk ved siden av eller rett bak betjentene ble jeg også stående i ro ved siden av eller mellom dem. En av de to tok ved et tilfelle frem et sammenkrøllet tyggispapir fra lomma som han ble stående og fikle med. Det slo meg i etterkant at dette antagelig var for at det skulle se ut som han hadde narkotika å tilby. Dersom det skulle være tilfelle lokker man på et vis rusmisbrukere til seg ved å kle seg som dem, oppføre seg som dem og i tillegg fikle med ting som på avstand kan se ut som narkotika. Jeg opplevde likevel aldri at de sa noe til rusmisbrukerne som passerte for å oppfordre dem til å ta kontakt, og de fortalte selv at de var opptatt av å følge retningslinjene og ikke ta kontakt med rusmisbrukerne.

Sivile patruljer benyttes i større grad i områdene Vaterland, Hausmannskvartalene og nedre del av Grünerløkka fordi selgerne her er mer vare på sivil tilstedeværelse enn miljøet i Skippergata området. Politiet forteller at selgerne forsvinner når de dukker opp. Selgerne forsvinner imidlertid ikke fra bybildet, de flytter seg bare til en annen gate. Derfor er det behov for flere patruljer i de forskjellige gatene slik at det ikke er attraktivt å selge der. Erik mener politiet bør satse enda sterkere på sivile patruljer på Vaterland og i Grønlandsområdet med begrunnelse i at det er forebyggende for kjøp og salg i det området.

Ulike roller i uniform og sivil

Gjennom observasjonen ble det tydelig for meg at politiet har en noe annen rolle i uniform enn i sivil. Ved uniformert tjeneste spiller politiet ofte rollen som guide. Betjentene jeg var med på uniformert fotpatrulje ble flere ganger kontaktet av publikummere som lurte på veien til både Oslo City og bussterminalen. De ble også kontaktet av brukere opptil flere ganger.

Den ene episoden handlet om en kvinnelig rusmisbruker som hadde skadet seg på en busstur fordi bussen hadde kjørt før hun rakk å sette seg ned i setet. Derfor hadde hun falt og slått

hodet og hun ville snakke med betjenten for å få råd om hva hun skulle gjøre, for hun ville gjerne anmelde. Betjenten mente at hun skulle ta kontakt med Sentrum politistasjon for å anmelde forholdet, og var enig med henne i at såret hun hadde fått i panna ikke var pent. Han spurte derfor om hun hadde vært hos legen for å undersøke det, noe hun ikke hadde vært. De pratet sammen i et par minutter før hun takket for hjelpen.

Ved et annet tilfelle litt senere på dagen ble en annen av de uniformerte betjentene kontaktet av en fortvilet dame som ikke kunne finne kjæresten sin. Hun var tydelig ruset og gråt av fortvilelse fordi de hadde kranget. Betjenten forsøkte å trøste og ba henne flere ganger om å besøke Møtestedet¹¹ for å få seg noe varmt å drikke og litt hvile. De ble stående å prate i flere minutter og da vi gikk fortalte betjenten at de to også hadde vært i kontakt tidligere på dagen.

Informantene har fortalt meg at mange av de som tilhører og oppholder seg i de åpne rusmiljøene sliter med psykiske problemer¹², og at det er noen tilfeller som er spesielt ille. Et av disse fikk jeg se under den uniformerte patruljen og det var et veldig spesielt møte. At denne mannen går rundt i byen og tilsynelatende ikke får (tilstrekkelig) hjelp er både trist og skremmende. Betjentene fortalte at han var en de kjente godt til og som fantaserte mye. Denne gangen fortalte han at han jobbet for det militære, var oberst og ute på oppdrag for å drepe. Dette gjorde sitt til at betjenten fortalte mannen at sånt snakk skapte usikkerhet og at politiet derfor ville se om mannen hadde våpen på seg. Det var ok for mannen, som villig åpnet jakka og strakte armene ut til siden. Betjenten fant ingenting på ham og takket for hjelpen. Også ved denne anledningen ble de stående å prate i flere minutter og betjenten måtte unnskyldte seg for å komme seg videre.

Tidligere på dagen kom vi over to menn som satt på en trapp der den ene drakk øl. Det ble han pent bedt om å helle ut, og da han ikke helte ut hele ba betjenten han om også å helle ut resten av boksen. Den andre mannen måtte åpne jakka for å vise at han ikke hadde gjemt øl på innsiden. Betjentens tone var høflig, men myndig og det var ikke rom for diskusjon. Da vi gikk fikk vi et «ha det bra» og de to mennene fortsatte å snakke som om ingenting hadde skjedd. Det kan tyde på at det er hverdagskost for menneskene i rusmiljøene å bli bedt og å helle ut det de drikker eller lignende. Kontroll og sanksjonering er dermed ikke nytt for dem, og de forstår at det enkleste er å gjøre som de blir bedt om.

---

¹¹ Frivillighetsbasert lavterskeltilbud i regi Kirkens Bymisjon.

¹² Se også Fauchald og Sivesind 2012:8.

Disse tilfellene mener jeg viser den sammensatte rollen politiet har både som guide, sosialarbeider og kontrollør. Av de timene jeg var på gata med de uniformerte betjentene gikk mesteparten av tiden med til å gå rundt i gatene, prate med rusmisbrukere og vise vei for publikummere.

4.1.2 Bortvisninger

Bortvisninger er politiets hovedverktøy i innsatsen mot de åpne rusmiljøene, det fremgår både av intervjuer og evalueringsrapportene (Andersen m.fl. 2011: 6 og 2012: 5). En person kan kun bortvises for noe han selv har gjort eller er i ferd med å gjøre, og de aller fleste bortvises fra Skippergata fordi de er der for å kjøpe narkotika. Politiet kan altså også bortvise personer kun basert på mistanke om at de er i området for å kjøpe eller selge narkotika. Informantene forteller at mistanken baseres på forskjellige tegn ved personens væremåte som tilsier at sannsynligheten er stor for at vedkommende er ute etter å kjøpe eller selge narkotika.

Indikasjoner på det kan være at personen har vært i befatning med narkotika flere ganger tidligere og nå beveger seg frem og tilbake i Norges mest belastede område for narkotikaomsetning, uten å ha en god grunn for hvorfor han er der. Hvis han tar kontakt med andre rusmisbrukere og det åpenbart ikke er for å spørre om hvor mye klokka er, utvikler politibetjentene en magesfølelse på at vedkommende er i området for å omsette narkotika, og han blir bortvist på grunnlag av mistanken.

Sektorinndeling

Bortvisningene gjelder i definerte sektorer¹³ som politiet har delt Oslo sentrum inn i for å gjøre det mulig å bortvise fra definerte områder, for å gjøre det enklere for seg selv å planlegge og fordele innsats og for å gjøre bortvisningene så skånsomme som mulig fra et så lite område som mulig. Rapporten for 2012-2013 viser at politiet vurderer å legge til nye sektorer eller utvide allerede eksisterende sektorer med begrunnelse i mye omsetning i Urtegata og ved Olaf Ryes Plass (Andersen m.fl. 2013: 159).

Bortvisningene kan vare i 24, 48 eller 72 timer avhengig av når vedkommende sist ble bortvist. Dersom det er første gangen personen bortvises blir perioden fastsatt til 24 timer, hvis det er

---

¹³ Se vedlegg 6.

første gang på fire uker blir det 48 timer og dersom det er andre gang eller mer på fire uker blir bortvisningen på 72 timer.

En rusmisbruker som bortvises fordi han er i Skippergata for å kjøpe heroin blir kun bortvist fra bestemte sektorer for å gjøre bortvisningen så skånsom som mulig, forteller politiet. De praktiserer også unntak i bortvisningene slik at en person som er bortvist for 24 timer kan komme tilbake i et bestemt tidsrom for å besøke lavterskeltilbudene i området han er bortvist fra. Politiet kan da gi retningslinjer om at personen må benytte seg av visse gater på vei til og fra lavterskeltilbudet, forteller Anton.

Evalueringsrapporten for 2013 gir et eksempel på en typisk bortvisning; *Skippergata 32, 03.02.13 kl. 19:53. Mistenkte Peder Ås spurte en politimann om han «hadde noe heroin til salgs». Mistenkte er derfor åpenbart i området for å kjøpe heroin. Han blir bortvist fra sektor 1-10 i 24 timer. Bortvisningen er for å hindre at Ås kjøper, selger eller bruker narkotika på disse stedene. Bortvisningen er gitt av pb Ola Nordmann* (Andersen m.fl. 2013: 13-14).

Når Peder Ås bortvises fra sektor 1-10 omfatter det kun sektorene der det selges pulvernarkotika, og det utgjør kun en liten del av Oslo sentrum. Til tross for at det kan ses som en liten fysisk inngripen omfatter sektor 1-10 lavterskeltilbud og Skippergata som er områder av spesiell betydning for rusmisbrukerne. Samtidig viser eksempelet at rusmisbrukeren her har gitt klart uttrykk for at han er i området for å kjøpe narkotika, dermed er mistanken politiet baserer bortvisningen på sterk og av en annen karakter enn om man kun baserer den på «typologisk skyld», slik det fremgår av Antons beskrivelse. Dette og bortvisningens inngripen drøfter jeg nærmere i kapittel 6, *Den komplekse bortvisningen*.

Loggføring

Bortvisningene skal loggføres i politiets datasystemer med tid, sted, tjenestenummer på betjenten som har ilagt bortvisningen, området bortvisningen gjelder for og grunnlaget for bortvisningen (Andersen m.fl. 2012: 7). Eventuelle unntak og andre kommentarer loggføres også slik at politiet kan gå tilbake i loggene for å kontrollere opplysninger dersom de mottar klager på en bortvisning. Jeg blir fortalt at politiet har mottatt skriftlige klager et knippe ganger, men at det blir stadig færre ettersom tiden går og rusmisbrukerne forstår at politiet har rett til å bortvise. Politiet hevder også at klagene som har kommet har vært urettmessige og at de har kunnet motbevise at bortvisningen er feilaktig gjennom loggføringene (Andersen m.fl.

2012: 7). Evalueringsrapporten for 2012-2013 hevder at politiet ikke har mottatt skriftlige klager på bortvisninger i perioden 1.mars 2012- 28.februar 2013, de har derimot fått noen telefonhenvendelser fra ansatte på lavterskeltilbudene. I felleskap har de da sett på den loggførte bortvisningen og forklart begrunnelsen for denne (Andersen m.fl. 2013: 14).

Da jeg var på observasjon hos politiet var jeg aldri selv vitne til en bortvisningssituasjon, men jeg fikk se hvordan politiet registrerer informasjonen i datasystemene, da en bortvisning ble gjort mens vi var inne for lunsj. Teamleder for dagen ba meg bli med for å se hvordan de registrerer bortvisningene. Tjenestemannen som var ute på gata og foretok bortvisningen var i kontakt med teamlederen over sambandet slik at det var teamlederen som registrerte opplysningene betjenten videreformidlet. Daniel estimerer at politiet i dag kan dokumentere omtrent 15 000 loggføringer på personer som egentlig skulle fått en straff, men som i stedet er blitt bortvist. Det faktiske tallet er totalt 16 682 bortvisninger i perioden 27. juni 2011- 28.februar 2013 (Andersen m.fl. 2013: 12).

Tabell 2: Bortvisninger¹⁴.

BORTVISNINGER	2011	2011-2012	2012-2013
Totalt	2932	4578	9172
Gjennomsnitt i uka	225	208	176
Vender tilbake i antall	204	373	455
Vender tilbake i %	6,9 %	7,4 %	4,9 %

I gjennomsnitt ble det i den første evalueringsperioden på tre måneder fra 27. juni til 25. september 2011 ilagt 2932 bortvisninger, gjennomsnittlig 225 i uka (Andersen m.fl. 2011: 8). Politiet hevder at effekten av bortvisningene har vært god fordi de fleste etterkommer pålegget og forstår at det vil få konsekvenser for dem å vende tilbake til området i perioden de er bortvist. Hvis politiet møter personer som er bortvist fra området igjen før bortvisningsperioden er over blir de anmeldt og tatt med til sentralarresten. I denne perioden

¹⁴ Tall fra politiets egne evalueringsrapporter (Andersen m.fl. 2011, 2012 og 2013).

ble det registrert 204 anmeldelser for brudd på pålegg om bortvisning som betyr at 6,9 % av dem som har blitt bortvist har kommet tilbake til området de er bortvist fra (Andersen m.fl. 2011: 6). Personer som ikke etterkommer pålegget kan bli gitt et forelegg der bøtesatsene har ligget fra 5000- 15 000 kr, ved 15 000 kr er flere forhold slått sammen. Den vanligste bøtesatsen for overtredelse av politilovens § 5¹⁵ er 6000 kr (Andersen m.fl. 2011: 6).

For den andre evalueringsperioden på fem måneder fra 26. september 2011 til 29. februar 2012 er det ilagt 4578 bortvisninger, i gjennomsnitt 208 i uka (Andersen m.fl. 2012: 7). I denne evalueringsperioden er det blitt registrert 373 anmeldelser på personer som ikke har etterkommet politiets pålegg og vendt tilbake før bortvisningsperioden er over. 7,4 % av de som er ilagt bortvisning har altså kommet tilbake i bortvisningsperioden og derfor blitt innbrakt og anmeldt for det (Andersen m.fl. 2012: 7).

Den tredje evalueringsrapporten som gjelder for et helt år sier at det totalt for perioden ble bortvist 9172 personer, med et gjennomsnitt på 176 i uka. Av de som ble bortvist vendte 455 personer tilbake før bortvisningen var over, som utgjør en prosent på 4,9 % (Andersen m.fl. 2013: 12).

Politiet hevder at flere av rusmisbrukerne som daglig oppholder seg i det åpne rusmiljøet i sentrum sjelden eller aldri blir bortvist fordi de ikke begår kriminalitet i områdene (Andersen m.fl. 2012: 7). De erfarer samtidig store sesongvariasjoner i antallet bortvisninger.

Bakgrunnen for bortvisning varierer også avhengig av tid på året. I august 2012 var det nesten dobbelt så mange (998) bortvisninger som i februar 2013 (546). Tallene samsvarer med politiets inntrykk av at de åpne rusmiljøene er spesielt belastet om sommeren (Andersen m.fl. 2013: 12). I sommerhalvåret gjelder omtrent en fjerdedel av bortvisningene åpenlys bruk og da hovedsakelig injisering av heroin eller amfetamin. Dette forekommer stort sett på Grev Wedels plass, ved Oslo Børs, ved Sprøyterommet og Prindsen Mottakssenter. Politiet ser at det da ofte er 4-6 personer som bortvises av gangen fordi de sitter sammen og injiserer narkotika (Andersen m.fl. 2013: 12).

Forsøk på kjøp av narkotika er den vanligste grunnen for bortvisning hele året og blir som oftest gitt av sivile patruljer som blir spurt om de har narkotika til salgs. Forsøk på salg ligger

---

¹⁵ Politilovens § 5 sier at «Enhver plikter straks å rette seg etter de pålegg, tegn eller øvrige signaler som politiet gir i medhold av bestemmelsene i kapittel II i denne lov».

også stabilt hele året og blir gitt til personer som åpenbart selger narkotika i Vaterlandsparken og nedre del av Grünerløkka (Andersen m.fl. 2013: 12).

4.1.3 Forhøyede foreleggssatser

I de åpne rusmiljøene er foreleggssatsene for kjøp, salg, bruk og besittelse forhøyet til et minimum på 10 000 kr kontra 2 500 som gjelder utenfor sektorene (Nafstad 2013: 118). Politiet har fått kritikk for de forhøyede foreleggssatsene, og det er i retten gitt medhold til rusmisbrukere som hevder de har fått urimelige bøter (Gatejuristen 2012: 140). Gatejuristen¹⁶ er en bidragsyter på dette området. Erik tror at noen sannsynligvis blir skremt av de høye satsene og derfor lar være å kjøpe og selge i disse områdene av den grunn. Hvis dette er tilfelle har de en forebyggende effekt, men hvor stor denne egentlig er kan diskuteres.

Menneskene som kjøper narkotika i sentrumsområdene kan man anta at bryr seg lite om denne trusselen, slik det fremgår av Nafstads funn som tilsier at det er faren for å bli fratatt dopet og ikke risikoen for å bli ilagt et forelegg som skremmer rusmisbrukerne. Det har derfor en liten individualpreventiv virkning. For rusmisbrukerne handler det om å få tak i neste dose for å holde seg friske. Samtidig kan man tenke at den begrensede informasjonen om satsene også bidrar til liten allmennpreventiv virkning, slik Nafstad drøfter. Hun mener at «hemmeligholdelsen» av satsene gjør det vanskelig å se hvilken allmennpreventiv virkning de er tenkt å skulle ha (Nafstad 2013: 117-118).

På spørsmål om hva politiet kan gjøre annerledes for å dempe denne kritikken forteller Anton at det har vært diskutert om man skal skilte de kjente brukerstedene med informasjon om at «Obs! Obs! I dette området er foreleggssatsene forhøyet». I dag er det likevel slik at de fleste har fått kjennskap til satsene gjennom media og snakk i miljøet, hevdes det. Denne diskusjonen går jeg dypere inn i, i kapittel 5, «*Politistategier*».

4.2 Informantenes egne erfaringer

I dette delkapittelet vil jeg presentere et knippe av informantenes egne erfaringer fra arbeid fordi deres erfaringer belyser temaet og arbeidet på en utdypende måte. Jeg vil hevde at det både er interessant og relevant å få kjennskap til hva betjentene selv mener om den jobben de

---

¹⁶ Gatejuristen er et rettshjelpstiltak som baserer seg på frivillige advokater og jurister som jobber oppsøkende og gir gratis rettshjelp til mennesker med rusavhengighet.

gjør fordi det gir en ny dimensjon til funnene, opplevelsene betjentene gjør seg kan vise nye aspekter av arbeidsmetodene. For politiet selv kan det være viktig for fremtidig innsats å ha kunnskap om hvordan mennesket opplever det daglige arbeidet i rusmiljøene, hva de ser som givende og hva de ser som utfordrende. Erfaringene omhandler tilbudene som rettes mot rusmisbrukerne, lavterskeltilbudenes plassering, omgangen med rusmisbrukerne og arbeidets givende og utfordrende sider. Jeg starter med erfaringer knyttet til Oslo kommunes hjelpetilbud til rusmisbrukerne.

4.2.1 Misnøye med kommunale hjelpetilbud

Jeg opplevde en generell misnøye hos informantene rundt de kommunale tilbudene til rusmisbrukere som ønsker hjelp og behandling for sin rusavhengighet. Rutinene var i utgangspunktet at personer politiet kom i kontakt med som ønsket avrusning skulle kjøres til legevakta der det var et mottaksapparat som kunne gi dem en oversikt over mulige behandlingstilbud og få dem raskt inn i behandling. Anton forteller at dette fungerte såpass dårlig at politiet i stedet kontaktet Uteseksjonen i Oslo kommune i tilfeller der de møtte motiverte brukere. Evalueringsrapporten for perioden 2011/2012 (Andersen m.fl. 2012: 9-10) hevder at politiet i større grad benyttet seg av Uteseksjonen enn av Oslo kommunale legevakt fordi de gjentatte ganger opplevde at personer de kjørte til legevakten med ønske om hjelp etter kort tid var å finne tilbake på gata. Vedkommende fortalte da ofte at han ble sittende å vente eller satt i kø på venteliste til behandling. Anton sier for eksempel at;

Det er klart at hvis vi merker at folk vil til behandling nå, så er det et veldig skjørt øyeblikk. Hvis du går og spør hundre narkomane i Skippergata nå så vil alle sammen si at de vil bli rusfri, men hvis du sier at, «ok, vi kan ta deg med til et behandlingssenter og sette deg i behandling nå» så vil iallfall nittisyv av dem si at det er de enten ikke klar for, eller at de står på venteliste eller at... De har forskjellige unnskyldninger for seg selv og andre. Så hvis noen sier at «jeg vil til behandling nå», så er det et skjørt øyeblikk, og da er det jo viktig at de får så god oppfølging som mulig og at de blir tatt vare på. Og det er klart at når vi har kjørt folk på legevakta så ser vi det at det vanlige har vært at to timer etterpå så sitter de med sprøyte i armen borte ved Børsen eller noe sånt noe, og da er det jo klart at det er noe som ikke har gått som det skal.

Rusmisbrukerne forteller i følge Anton, at de har blitt sittende og vente eller at de bare er blitt satt på venteliste og fått beskjed om at de blir kontaktet nærmere. Han mener det er mye rett i det rusmisbrukerne forteller, til tross for at han ser dem som en upålitelig gruppe som forteller historier man av og til bør ta med en klype salt. Hvorvidt rusmisbrukerne er en upålitelig

gruppe eller ei mener jeg er en påstand som ikke er udiskutabel, men den diskusjonen vil jeg ikke begi meg inn på.

Evalueringsrapporten for 2012/2013 viser at det er etablert nye rutiner for politiet etter at Prindsen Mottakssenter i Storgata 36 åpnet, som sier rusmisbrukere som ønsker behandling skal kjøres dit og ikke til legevakten (Andersen m.fl. 2013:17). Til tross for at flere informanter uttrykker frustrasjon over at det ikke er plasser og god nok oppfølging av personer som viser motivasjon og vilje til behandling, presiseres det i evalueringsrapporten for 2011/2012 at politiet ikke mener problematikken ville vært løst med flere avrusning- og behandlingsplasser fordi mange rusmisbrukere ikke ønsker eller er klare for behandling (Andersen m.fl. 2012: 10).

4.2.2 Lavterskeltilbudenes plassering

Et annet funn som pekte seg spesielt ut var utfordringene som politiet erfarer ved lavterskeltilbudenes plassering. Blant andre ligger Kirkens Bymisjons Møtestedet, =Oslos lokaler og Kirkens Bymisjons 24sju¹⁷ i samme område og trekker naturlig nok til seg rusmisbrukere, som igjen gjør at selgerne trekker til området fordi potensielle kjøpere trafikkerer gatene (Andersen m.fl. 2011: 13-14). Politiet ser at Møtestedet er det mest besøkte av lavterskeltilbudene i Skippergata og at åpningstidene har en tydelig innvirkning på omsetningen i Skippergata (Andersen m.fl. 2013: 5). Det betyr at det er mer omsetning i timene Møtestedet holder åpent enn når det er stengt.

Informantene ser det som problematisk at mange av de frivillige lavterskeltilbudene og «gode hjelperne» holder til i det samme lille området. Plasseringen medfører stor trafikk av rusmisbrukere, hvilket igjen trekker til seg ambulerende hjelpetilbud. Til sammen fører dette til et jevnt trykk av rusmisbrukere i det belastede området. Politiet skulle gjerne sett at lavterskeltilbudene lå mer spredt over byen og at flere var sentrert i nærheten av rusmisbrukernes bosteder. Erik mener for eksempel at man ville løst en del av problemet med ansamlingen av rusmiljøet hvis lavterskeltilbudene hadde vært spredd over et større geografisk område og ikke lå på rekke og rad i de samme gatene slik det er i dag. Det er ikke kun politiet som ser utfordringer ved sentraliseringen av lavterskeltilbudene. Hilegunn Olsen og Astrid Skretting finner i sin evalueringsrapport av tiltak for alternativer til de åpne

---

¹⁷ = Oslo er gatemagasin som rusmisbrukerne kan kjøpe for 25 kroner og selge for 50. 24sju og Møtestedet er lavterskeltilbud i regi av Kirkens Bymisjon.

rusmiljøene på begynnelsen av 2000-tallet at sentrumsnære lavterskeltilbud og tiltak ikke bidrar til å holde rusmisbrukerne unna sentrum, men snarere tiltrekker seg brukere (Olsen og Skretting 2006: 105).

I august 2012 flyttet tilbudet Sprøyteluka/ Felttiltakene fra Tollbugata 3 til Prindsen Mottakssenter i Storgata 36. Politiet ser denne typen desentralisering som positiv og mener dette kan bidra til å minimere Skippergatas rolle som etablert omsetningssted (Andersen m.fl. 2013: 6). Et viktig poeng i denne sammenhengen er Oslo kommunes visjon om å legge hjelpetilbudene nærmere rusmisbrukernes boliger, altså ut i de ulike bydelene (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 5). Det fremgår av erfaringer fra Europa at frivillige lavterskeltilbud skal fungere som en inngangsport til lavterskeltilbud i helsevesenet og substitusjonsbehandling, men at de ikke bør øke tiltrekningen av rusmisbrukere til de åpne rusmiljøene. Derfor skal tilbud ikke gis direkte ute i miljøet, men i områdene der rusmisbrukerne bor (Waal m.fl. 2011: 47). Jeg vil hevde at det er rettmessig å anta at rusmisbrukerne ville benyttet seg av lavterskeltilbudene til tross for at de lå mer spredt og i andre områder enn de gjør i dag fordi tilbudene tilbyr mat, pleie og sosial omgang. Et tenkelig motargument vil da være at det er fint å ha tilbudene samlet, og at området der de ligger i dag er bedre egnet enn andre områder fordi det er relativt få privatboliger der. Jeg ser det som sannsynlig å anta at det vil bli rabalder hvis man starter en debatt om å flytte tilbud rettet mot mennesker med narkotikaavhengighet nærmere skoler, barnehager og folks boliger. Til tross for disse motargumentene kan det godt være at det for rusmisbrukerne ville vært bedre med tilbud nærmere leilighetene og hospitsene der de bor. Denne diskusjonen går jeg ikke nærmere inn på, til tross for at den er interessant.

4.2.3 Samhandlingen med miljøet

Samtlige betjenter har fortalt at de stort sett har en god tone med miljøet, og Claus forteller at politiet ikke bestandig er så upopulære som man kanskje skulle tro. Det opplevde jeg med egne øyne da jeg var med en uniformert betjent ut i Skippergata området. På veien gjennom gatene var det mange rusmisbrukere som på eget initiativ hilste, tok kontakt, stilte spørsmål, ba om hjelp og slo av en prat med betjenten. På veien tilbake møtte vi på en kjenning av politiet som stod og snakket med en annen betjent. Stemningen var åpenbart god og når vi kom fram til de to hilste betjenten på mannen ved navn. Mannen fortalte at han hadde skadet hånden sin i et fall i ei rulletrapp. Såret var stygt og betjentene mente han burde ta kontakt

med Feltpleien¹⁸ for å få stelt såret, i tillegg fikk mannen tips om både å forsøke gnagsårplaster og diverse annet enn så lenge. Denne episoden mener jeg kan legges til grunn for å si at politiet ofte har en god tone med miljøet og at situasjonen derfor ikke er så svart hvit som jeg opplever at den blir fremstilt som i media. Nå kan det godt tenkes at politibetjentene var litt ekstra hyggelige fordi de hadde en forsker med på slep, men med tanke på den positive innstillingen brukerne viste overfor politibetjentene mener jeg det er belegg for å si at tonen mellom miljøet og politiet i mange tilfeller er bedre enn det som ofte kommer frem i media¹⁹. Det skal likevel presiseres at jeg ikke opplevde noen bortvisningssituasjoner, ileggelser av forelegg eller andre vanskelige situasjoner der det er sannsynlig å anta at det blir en interessekonflikt mellom partene og hvor politiet opptrer på en måte som kan oppfattes som hard eller tøff. Det er spesielt i slike tilfeller jeg kan tenke meg at det kan være en strengere tone fra politiet og en mindre fornøyd reaksjon fra miljøet og en opplevelse av å bli urettferdig behandlet.

Anton forteller at de betjentene som er en fast del av innsatsen får en god oversikt over miljøet, spesielt det som holder til i Skippergata. Det betyr at betjentene er på hils med flere av brukerne. Av og til informerer miljøet politiet dersom det er asylsøkere som selger eller hvis det er falsk narkotika i omløp. Flere av betjentene har fortalt at en del rusmisbrukere gir klart uttrykk for at de setter pris på politiets tilstedeværelse og at de føler seg tryggere nå som betjentene er synlig tilstede i bybildet. Erik forteller at de eldre rusmisbrukerne oftere gir uttrykk for at de er fornøyd med politiet og deres tilstedeværelse enn det yngre brukere er. Eriks erfaringer stemmer overens med funn gjort av Velferdsetaten og deres brukerundersøkelse der de finner at de yngre brukerne oftere er misfornøyd og ser negative endringer i hverdagen etter Sentrumsarbeidet og politiinnsatsens start enn hva de eldre brukerne gjør (Fauchald og Sivesind 2012: 29-30). Velferdsetaten viser i sin undersøkelse til tolv respondenter som beskriver politiet når de skal forklare hva endringene i miljøet består i. Av de tolv beskriver seks av dem politiets innsats som en negativ endring, tre beskriver det som en positiv endring og tre beskriver endringene i nøytrale ordelag (Fauchald og Sivesind 2012: 30). Disse tallene understreker både informantenes og mitt eget inntrykk av at det ikke kun er dårlig stemning mellom politi og rusmiljøet i Skippergata.

---

¹⁸ Feltpleien tilbyr helsehjelp til rusmisbrukerne.

¹⁹ Se kronikk av Anlov Mathiesen 2012.

4.2.4 Klager og kritikk

Evalueringsrapporten for perioden 26. september 2011- 29. februar 2012 hevder at det ikke har kommet påstander om «jaging» av rusmisbrukere fordi de har stort fokus på notoritet ved bortvisningene. Klager på bortvisninger som har kommet har ved gjennomgang av loggen vist seg å være ubegrunnet (Andersen m.fl. 2012: 7). Politiet forteller at de mottar klager fra personer som føler seg urettmessig bortvist eller som har fått et forelegg de mener er feilaktig eller for høyt. Av og til får de også kritikk på at de er tilstede.

Bent forteller at politiet av og til får kritikk for å bruke for mye makt mot rusmisbrukerne, noe han mener ikke stemmer. Det er situasjoner der politiet må bruke makt, forteller han, og det kan se brutalt ut for en publikummer som ikke sitter på samme kunnskap som politiet. Kanskje har politiet observert at personen bærer våpen, eller kanskje har det skjedd noe forut for maktutøvelsen som publikummen ikke har sett. Daniel sier det slik;

Jeg er litt interessert i fotball, da. En fotballkamp, det nytter ikke for en sportsjournalist å komme og skrive et referat fra en fotballkamp hvis han ser de to siste minuttene av en kamp. Det er veldig viktig å se 2*45. Og av og til så blir det ekstraomganger, og av og til så blir det straffespark. Og da nytter det ikke hvis du skal kommentere en hel fotballkamp, så kan en jo, det laget som har presset de siste to minuttene, det er ikke sikkert det er de som har spilt mest fotball. (...) Ikke sant, og det er det samme med publikum som ser kanskje en pågripelse, «oi, den var hard. Den var unødvendig hard». Men så har de ikke sett alt det som har skjedd før(...). Nei, og de vet ikke hva forårsakingen til det er. Det kan tenkes at vi sitter på en post og at det har skjedd sånn og sånn, og at den personen har en kniv eller et eller annet. Og da skjer det for utenforstående, så skjer det voldsomt sånn der, oi, vi leker ikke politi lenger.

Har du bestemt deg for å pågripe så skal det pågripes. Og da er de pågrepet og får ikke noe sånn kjære mor før vi har kontroll på dem. Og som oftest har de håndjern på ryggen. Da kan vi begynne å diskutere. Du skal ikke være stygg, men du skal være kontant. Ikke noe sånn, for det er ingen der nede som kommer og, «unnskyld, jeg er fra politiet. Kan du være så vennlig å være med meg?», hvis de har gjort noe.

Daniels fortelling belyser i praksis den forskjellen som er mellom politiblikket og publikumsblikket. Både politiblikket og publikumsblikket har sin helt egen logikk og denne logikken er avgjørende for hvordan man leser eller oppfatter en situasjon, hevder Finstad (Finstad 2000: 203). Politiet ser publikum som naive observatører av politiatferd og fremgangsmåter. Publikum hevder på sin side at det de observerer er gyldig og sant og at politiet ikke forstår hvordan publikum bedømmer både situasjon og politiatferd. Finstad

beskriver på denne måten hvordan perspektivets betydning resulterer i at situasjoner defineres og bedømmes ulikt (Finstad 2000: 206).

4.2.5 Givende og utfordrende arbeid

Frank forteller som flere av informantene at følelsen av å jobbe forebyggende er givende. Spesielt trekker informantene frem forebyggende arbeid mot nyrekruttering av unge mennesker til rusmiljøene som motiverende og givende sider ved arbeidet. Anton forteller for eksempel at han føler det er nyttig å kunne jobbe for å bremse og å forsøke å snu utviklingen av miljøet, og at møter med 16-17 åringer som har «ramla utpå» er sterke og motiverende.

Politiets evalueringsrapport for perioden i 2011 sier at de fikk mange positive tilbakemeldinger fra publikum om at den uniformerte tilstedeværelse oppleves som trygghetsskapende (Andersen m.fl. 2011: 3). De positive tilbakemeldingene fra publikum kombinert med endringene man selv ser med egne øyne i form av et mindre kompakt miljø gir jobben mening for flere av informantene. Bent mener det er givende å skape et trygt miljø der folk flest føler seg trygge, men også der rusmisbrukerne opplever trygghet. Informantene hevder at å få positive tilbakemeldinger fra rusmisbrukere som forteller at de føler seg tryggere i områdene nå enn tidligere fordi politiet er tilstede og som forstår at politiet bare gjør jobben sin er motiverende.

Krevende arbeid

Informantene forteller samtidig at det er et tungt og krevende miljø å jobbe med dag etter dag. Betjentene som jobber daglig på gateplan forteller meg at det er et tungt miljø å jobbe i med mye negativitet og vonde tilfeller. Frank forteller at han flere ganger har blitt stående i lange samtaler med rusmisbrukere som åpner seg og forteller om et tøft liv med mange bekymringer og dårlige erfaringer. Dette er situasjoner som han forteller at gjør spesielt inntrykk og som kan sitte i ham lenge. Samtidig presiserer han at han har blitt god til å legge fra seg jobben når dagen er over slik at han stort sett ikke trekker vonde opplevelser med seg hjem. Likevel er det historier som er vanskelige å glemme. Han opplever denne delen av arbeidet, samtalen med rusmisbrukere, som givende samtidig som det kan være en belastning.

Jeg blir fortalt at det kan være mentalt tøft for betjentene å møte de samme personene hver dag uten at man gjør noen forskjell for dem, og at det vil tære på betjentene hvis de jobber i

miljøet for lenge. Derfor har man i lys av europeiske erfaringer bestemt at det skal gjøres jevnlig utskiftninger av mannskapet som jobber ute i gatene for å forhindre slitasje. Da jeg startet min datainnsamling tidlig i 2012 var de i gang med første runde av utskiftninger i mannskapet. Da jeg avsluttet datainnsamlingen mot slutten av samme år var de i gang med runde to av utskiftningene.

5 Politistategier

Målet med dette kapittelet er å drøfte hvordan vi kan forstå politiinnsatsen mot de åpne rusmiljøene i Oslo i lys av et knippe interessante politistategier. Er det slik at innsatsen er et resultat av en bestemt strategi, for eksempel kunnskapsbasert politiarbeid, eller kan vi finne igjen elementer av flere strategier i arbeidet, som broken windows eller beroligende politiarbeid? Og har vi her en kombinasjon av proaktive og reaktive strategier, eller er det én som dominerer? Alle disse spørsmålene mener jeg er interessante for oppgaven fordi de kan si noe om hva som ligger til grunn for innsatsen ut over offisielle begrunnelser og argumenter fremmet fra både Oslo kommune (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 2) og politiet (Andersen m.fl. 2011: 3).

De ulike politistategiene baserer seg på ulike forståelser av hva som utgjør eller skaper et problem som politiet må kontrollere, og hvordan politietaten bør handle for å skape trygghet for publikum. Samtidig som spørsmålene kan si noe om bakgrunn for politiinnsatsen og problemforståelser kan de også gi en pekepinn på i hvilke retning politiinnsatsen beveger seg, spesielt de proaktive og reaktive verktøyene er viktige her. Spørsmålene belyser dermed sider ved innsatsen som i senere kapitler vil være interessante når jeg skal drøfte bortvisningenes betydning for håndteringen, og skadereduserende aspekter ved politiarbeidet.

For å angripe disse spørsmålene starter jeg med å redegjøre nærmere for reaktiv og proaktiv strategi, og knytte dem opp mot de faktiske metodene og verktøyene politiet i Oslo benytter i det daglige arbeidet mot rusmiljøene. Hvorfor mener jeg så at det er interessant å kategorisere ulike arbeidsmetoder og verktøy som reaktive og proaktive? Fordi rettssikkerhetsgarantiene slår tydeligere inn ved reaktivt arbeid, altså når noe har skjedd, enn ved proaktivt arbeid som settes inn i forkant av hendelser. Disse rettssikkerhetsgarantiene har stor betydning for et individ og dermed er det interessant å skille mellom de to strategiene for å problematisere dem i forhold til rusmisbrukernes rettssikkerhet.

Wegners politistategier

Rolf Wegner beskriver politistategi som læren om hvilke overordnede og langsiktige mål som er mest hensiktsmessige for å løse politiets oppgaver, hvilke virkemidler som er best egnet for å nå målene og på hvilken måte og i hvilket omfang virkemidlene bør anvendes (Wegner 2007: 23). Vi kan dele politistategi i to retninger, proaktive og reaktive strategier,

der den proaktive politistategien er forebyggende arbeid. I det forebyggende arbeidet skal politiet jobbe for å redusere faren for at lovbrudd blir begått, i motsetning til reaktiv politistategi som innebærer å sanksjonere og straffeforfølge kriminalitet som allerede er begått (Wegner 2007: 47). Til tross for dette skillet har både den proaktive og den reaktive strategien til felles at begge søker å redusere kriminalitet og skape trygghet for samfunnets borgere. Derfor er det ikke et konkurranseforhold mellom de to strategiene knyttet til annet enn ressurser og prioritering fra politisk hold. Wegner mener derfor det er ideelt at de to retningene blir brukt i samspill med hverandre, men at dette er en vurderingssak som avhenger av problemet strategiene er rettet mot (Wegner 2007: 58). Hvordan er denne fordelingen i politiinnsatsen?

Jeg legger Wegners (2007) forståelser av begrepene til grunn når jeg nå skal drøfte deres relevans i forhold til politiets arbeidsmetoder, fordi jeg mener disse forståelsene er særlig interessante og relevante da han har bakgrunn fra politiet, og dermed har skrevet en bok som relaterer til de holdningene og den kunnskapen som politifaglige sitter på. Kanskje er Wegners *Politistategier* (2007) også kjent stoff for flere som jobber i politiet?

5.1 Det forebyggende og straffende politiarbeidet

Informantene forteller at det viktigste arbeidet politiet gjør er å forebygge kriminalitet. Flere av dem trekker også frem forebygging som en sentral del av arbeidet de gjør i det daglige, og forteller at de ønsker å forebygge at unge mennesker havner i rusmiljøene, et arbeid samtlige opplever som givende. Claus trekker frem politiets tilstedeværelse i Oslo sentrum utenfor utesteder og i hovedgatene nattestid i helgene som et godt eksempel på at synlig tilstedeværelse av uniformert politi kan være forebyggende for kriminalitet og uønskede handlinger, som for eksempel vold. Erik forteller at han tror synlig tilstedeværelse av politi i rusmiljøene bidrar til at flere tenker seg om to ganger før de omsetter narkotika i de belastede sentrumsområdene, fordi de vet risikoen for å bli tatt er betydelig større der enn andre steder i byen. I tillegg er det forhøyede foreleggssatser i områdene som Erik mener kanskje skremmer enkelte. I Erik sine øyne kan foreleggssatsene ha en forebyggende virkning.

5.1.1 Forebyggende politiarbeid

Begrepet forebygging betyr å iverksette tiltak som skal forhindre at en forventet handling blir begått (Knutsson 1997: 5-6). I motsetning til reaktiv politivirksomhet som retter seg bakover i tid er det proaktive perspektivet rettet fremover mot å forhindre kriminelle handlinger i å bli begått (Knutsson 1997: 6). Forebyggingen kan deles i kategoriene primær-, sekundær- og tertiærforebygging. Primærforebygging rettes mot alle samfunnsmedlemmer for å forhindre at de begår lovbrudd, i motsetning til sekundærforebygging som kun rettes mot de man anser som risikogrupper. Mot de som allerede har begått kriminalitet retter samfunnet det som kalles tertiærforebygging. Den søker å forkorte kriminelle karrierer, minske omfanget ved lovbruddet og forhindre at nye lovbrudd blir begått i fremtiden, den skal forhindre tilbakefall (Knutsson 1997: 7). Knutsson mener tredelingen kan være problematisk på flere måter fordi den stammer fra det medisinske fagområdet og derfor ikke er direkte overførbart til kriminalitetsfeltet. For det første er sykdom i motsetning til kriminalitet ikke et intensjonalt fenomen. For det andre glir de ulike formene for forebygging over i hverandre. Dermed er det ikke alltid naturlige skiller mellom de tre, for eksempel kan tertiærforebygging også være primærforebyggende i tilfeller der det blir statuert eksempler (Knutsson 1997: 7).

Dette er derfor verdt å merke seg når jeg nå ser bortvisninger som et sekundær- og tertiærforebyggende tiltak som retter seg mot personer som politiet anser å være i risikozonen for, eller som allerede har begått kriminalitet. Politiet bortviser for eksempel personer som de mistenker er i et område for å begå narkotikakriminalitet. Informantene forteller at denne mistanken bunner i erfaring, for eksempel at vedkommende er en kjenning som har vært i befatning med narkotika flere ganger tidligere eller oppfører seg på en måte som tilsier at sannsynligheten er stor for at han er i området for å omsette narkotika. Et tiltak som kan falle inn under kategorien primærforebyggende er derimot forhøyede foreleggssatser som gjelder i bestemte sektorer²⁰ i sentrum som regnes som tungt belastet av narkotikakriminalitet. I et primærforebyggende perspektiv skal forleggene være avskrekkende, både for rusmisbrukere i rusmiljøet og andre utenfor for å forhindre at det blir begått narkotikakriminalitet i bysentrum. Nafstad problematiserer dette tiltaket med at satsene ikke har vært offentlig kjent (Nafstad 2013: 117-118) slik at det som skulle være avskrekkende og forebygge ikke hatt den funksjonen som har vært tenkt.

---

²⁰ Se vedlegg 6.

I følge Wegner bør den proaktive strategien ses som et samlebegrep som omfatter flere forskjellige politimessige tiltak med to viktige fellestrekk. For det første skal tiltakene redusere kriminalitet og øke publikums trygghet, for det andre skal de settes inn utelukkende for å begrense fremtidig kriminalitet (Wegner 2007: 50). Årsaker til fremtidig kriminalitet er fokuset i den proaktive politistategien og hensikten med de forebyggende tiltakene er å redusere faren for fremtidig kriminalitet ved å svekke eller eliminere årsakene (Wegner 2007: 51). Én retning innen kriminalitetsforebygging kalles situasjonell forebygging og fokuserer på situasjonen der det blir begått kriminelle handlinger.

Situasjonell forebygging- endringer i området

I et situasjonelt perspektiv blir det hevdet at det er vanskeligere å forandre et menneskes adferd gjennom personlighetsendringer enn å gjøre endringer i selve situasjonen der han begår kriminalitet. Poenget er altså å forebygge kriminalitet gjennom situasjonelle endringer (Knutsson 1997: 5). Situasjonell forebygging er dermed motivert i ønsket om å forhindre mennesker i å begå kriminalitet ved å gjøre endringer i situasjoner der kriminalitet begås (Knutsson 1997: 9-10). Den situasjonelle forebyggingen manipulerer elementer som er knyttet til kriminalitetssituasjonen, og endringene som blir gjort skal gjøre at gjerningsmannen må anstrenge seg mer for å kunne utføre den kriminelle handlingen, risikoen ved handlingen øker, mens utbyttet minker og muligheten til bortforklaring vanskeliggjøres (Knutsson 1997: 17-18). I Oslo kan man se situasjonell forebygging gjennom tilstedeværelse av politibetjenter fordi de skal vanskeliggjøre muligheten for omsetning og bruk i sentrumsområdene først og fremst gjennom sin synlighet, men også ved bortvisninger, forelegg og anmeldelse av kriminelle aktiviteter.

Knutsson knytter teorien om rasjonelle valg og rutineaktivitetsteorien til det situasjonelle perspektivet. Teorien om rasjonelle valg ser mennesket som et «fremadskuende» individ som legger intensjoner til grunn for handlingene sine og gjør avveielser av både risiko og utbytte. På denne måten er han rasjonell og fornuftig i sin handlingsmåte og kan derfor påvirkes av endringer som blir gjort i miljøet rundt, situasjonen (Knutsson 1997: 14). Etter rutineaktivitetsteorien må tre elementer sammenfalle i tid og rom for at kriminell atferd skal være mulig. For det første må det være en motivert gjerningsmann, for det andre et passende objekt og for det tredje kreves det mangel på kontroll eller noen som direkte eller indirekte kan gripe inn (Knutsson 1997: 16).

Den situasjonelle tankegangen har aspekter ved seg som kan knyttes til arbeidet i Oslo i dag. For det første fordi det er et geografisk område og en situasjon i dette området som man forsøker å gjøre endringer i, blant annet gjennom tilstedeværelse av politibetjenter ved fotpatruljer i gatene. Bent trekker frem at det er nettopp det geografiske stedet rusmiljøet med kjøp, salg og bruk har vært sentrert som var politiets hovedproblem; *Vi vet jo at det er et helsemessig problem og sånne ting.. at det hele tida har eksistert og sikkert vil eksistere, men det er den.. hva skal jeg si.. det som var problemet for oss er det geografiske stedet det har foregått. Så sentralt, ved Oslo S. Oppimot 100 000 reisende, ikke sant (...).*

Hvorvidt teorien om rasjonelle valg er beskrivende for rusmisbrukerne i rusmiljøet i Skippergata-området kan diskuteres fordi vi kan stille spørsmålstegn ved om de gjør rasjonelle valg når de er rusa, og i hvilken grad de er «fremadskuende» individer. Slik Evy Frantzsen viser i *Metadonmakt* ser det ut til at mange har en «her og nå» holdning i større grad enn at de ser langt frem i tid fordi heroinet og rusen er altoppslukende (Frantzsen 2001: 17-19). I så måte kan rutineaktivitetsteorien være mer beskrivende for rusmiljøet i Skippergata-området fordi de kan ses som motiverte gjerningsmenn som har fokus på rusen, og kun på den, slik Frantzsen viser. Det ville bety at endringer knyttet til tilgjengeligheten til narkotikaomsetning og politikkontroll i de belastede områdene kan gi resultater.

Kanskje kan man i større grad se rasjonell tankegang i forhold til omsetningen langs Akerselva, Hausmannskvartalene og på Vaterland fordi denne gruppen selgere etter informantenes fortellinger er mindre preget av rusmisbruk enn de som er aktive i Skippergata-området²¹. Hvis det er tilfelle kan man anta at de gjør andre avveielser enn de tunge rusmisbrukerne i sentrumskjernen fordi den fysiske avhengigheten av narkotika ikke er den samme.

Personorientert forebygging- fokus på barn og unge

En annen retning innen forebyggende arbeid er personorientert forebygging hvor hensikten er å gjøre et enkeltindivid mer motstandsdyktig mot utvikling i retning kriminalitet ved å endre personen og hans sosiale miljø (Wegner 2007: 51). Denne forebyggingsformen kan være relevant for innsatsen fordi det fremgår av evalueringsrapportene som en av topp tre målsetninger at politiet skal forebygge nyrekruttering til rusmiljøet- spesielt av personer under

---

²¹ Se beskrivelser av de ulike rusmiljøene og deres medlemmer i kapittel 4.

18 år (Andersen m.fl. 2012: 3). Tine Holm finner i sin masteravhandling at gatepatruljen hun studerte hadde risikoutsatte barn og unge under 18 år som målgruppe, med målsetning om å synliggjøre ungdommenes problemer på et tidlig stadium (Holm 2012: 40). Holms informanter fortalte at narkotikamisbruk hos ungdom ofte var et av flere problemer de slet med og ved å synliggjøre ungdommenes problemer kan politiet legge til rette for kvalifisert hjelp ved andre instanser (Holm 2012: 74-76). Dessuten fremgår det av flere nettartikler der politiet uttaler seg om hvorfor de prioriterer arbeid mot de åpne rusmiljøene i Oslo at en viktig årsak er ønsket om å forebygge at unge mennesker begynner med narkotika. Det åpne rusmiljøet i bybildet blir sett som en risikofaktor for nyrekruttering av ungdom til rusmiljøene (Rustad og Hvidsten 2011). Faren for nyrekruttering som de åpne rusmiljøene utgjør er også noe flere av informantene jeg har snakket med tar opp under intervjuene. Der forteller de at de følger med og forsøker å ta tak i unge mennesker som de ser at er i kontakt med de åpne rusmiljøene. Dette er for å forsøke å forhindre at de starter en ruskarriere og selv havner i miljøet. På spørsmål om hvilke retningslinjer politiet følger forteller Anton at;

Av andre retningslinjer så har vi jo retningslinjer på at vi skal ta tak i alle barn og unge. Alle som ser ut som de kan være mindreårige som er i rusmiljøet over lengre tid eller tar kontakt med andre rusmisbrukere. De kontrollerer vi, sjekker hvor gamle de er og dersom de er mindreårige, og dersom det er grunn til bekymring, og det er det jo ofte hvis de henger der nede lenge eller de er i kontakt med andre rusmisbrukere, så tar vi kontakt med forelder og eller barnevern. Kanskje begge deler. Og det er noe som fungerer bra. Vi ser for eksempel for et par uker siden så var det jo en unggutt fra en annen kommune som var her nede vel type fem ganger på seks dager og han ble fanga opp av forskjellige patruljer. Det vil si at det var ikke samme patrulje som kjente han igjen hver gang, men han ble fanga opp av forskjellige patruljer fordi de så at han her er mindreårig og det her er liksom risikoatferd, han her må vi ta tak i. Og det var ikke det at de kjente han igjen fra dagen før, men vi ser det at ok, hver eneste dag han var her så ble det tatt tak i. Og det er på en måte godt å se da, at vi klarer å ta tak i sånne situasjoner og sile ut mindreårige.

Denne historien er et eksempel på at politiet er oppmerksomme på og opptatt av å ta tak i ungdommer og forhindre dem i å komme i kontakt med rusmiljøet. På den måten kan vi se tendenser til personorientert forebygging i politihåndteringen.

Forebygging gjennom tilstedeværelse

Jeg tolker den synlige, og til dels den skjulte, tilstedeværelsen av politibetjenter i gatene som et proaktivt tiltak fordi tanken er at den synlige tilstedeværelsen skal forhindre kriminalitet i områdene politiet er tilstede i, med begrunnelse i faren for å bli oppdaget. Nafstad viser i sin

avhandling til Ine som ikke oppholder seg i det åpne rusmiljøet når hun er rusa av frykt for at politiet skal kontrollere henne og beslaglegge narkotikaen hun har på seg (Nafstad 2013: 109). Dersom Ines historie er representativ kan man si at det forebyggende aspektet ved tilstedeværelsen. Blant mine informanter hevdes det at politiets synlige tilstedeværelse er en av grunnene til at rusmiljøet oppholder seg mindre i Skippergata-området i dag enn det som var tilfellet for situasjonen på «Plata» foran Oslo S. Også Uteseksjonen mener dette har å gjøre med tilstedeværende politipatruljer og hjemsendelse av personer fra andre kommuner (Røsland og Hauglie 2012: 3).

Informantene forteller at den skjulte tilstedeværelsen skal ha en uroende effekt og la miljøet vite at politiet følger med. Den skjulte sivile tilstedeværelsen kan sees som forebyggende fordi en politibetjent i sivil for en observant bruker eller selger vil skille seg ut fra mengden og tydeliggjøre at politiet kan være hvem som helst og man kan derfor ikke være trygg selv om det ikke er gule vester eller politiluer i nærheten. Bent mener at selgerne i større grad enn brukerne ser at politiet er tilstede i sivilt og at dette bidrar til at de fjerner seg fra områdene politiet uroer, fordi de ikke ønsker å bli tatt i en omsetningssituasjon.

Til tross for at tilstedeværelse av politi i bybildet kan være forebyggende bør vi ikke overvurdere effekten synlig og skjult tilstedeværelse har da miljøet fortsatt er i bybildet, og det er fremdeles omsetning og bruk i områdene til tross for at politiet er tilstede, både synlig og i det skjulte. Kan det bety at det tilstedeværende arbeidet virker forebyggende mot enkelte, men ikke mot alle? Kanskje det er årsaken til at politiet også benytter seg av straffende tiltak, såkalte reaktive politistategier, for å sanksjonere, forebygge og forhindre de kriminelle aktivitetene i de åpne rusmiljøene?

5.1.2 Straffende politiarbeid

Den reaktive strategien omfatter tiltak som har til felles at de er reaksjoner på lovbrudd som allerede er begått, med straffereaksjoner som viktigste tiltak. Politiet kan ikke alene fastsette hvilken straffereaksjon en gjerningsperson skal ilegges, det avgjøres i utgangspunktet av domstolen. Likevel spiller politiet en viktig rolle ved å iverksette og tilrettelegge for prosessen som kan lede frem til en straffereaksjon. Reaksjoner som formelt sett ikke er forstått som straff, men som gjerningspersonen opplever som straff er også viktige i den reaktive strategien (Wegner 2007: 47-48). Bortvisninger kan være et eksempel på nettopp dette, som jeg kommer tilbake til i kapittel 6.

Et annet tiltak politiet benytter seg av i reaktiv strategi er uformelle reaksjoner, som for eksempel å gi gjerningspersonen en muntlig advarsel eller å forstyrre kriminelle miljøer med uropatroljer. Uformelle tiltak mener Wegner man også like gjerne kan se som utslag av proaktivt arbeid (Wegner 2007: 47- 48). «Uroing» av miljøer i form av sivile patruljer finner vi som jeg allerede har vist i arbeidet i Oslo sentrum²². Politiet setter opp sivile patruljer som skal forstyrre og ta selgere og la brukerne vite at politiet er tilstede, også i sivilt. Som jeg allerede har drøftet kan man forstå sivile patruljers uroende effekt som forebyggende, men man kan også forstå det som et reaktivt tiltak, en uformell reaksjon som fungerer som en advarsel- vi er her, vi ser deg, ikke finn på noe tull. En del av motivasjonen bak de sivile patruljene er også å ta narkotikaselgerne, da er det i høyeste grad snakk om et reaktivt tiltak som kan resultere i en formell straffereaksjon.

Formelle straffereaksjoner er det siste tiltaket som faller inn under reaktiv strategi og kan omfatte forelegg og anmeldelse²³ (Wegner 2007: 47-48). Bruken av forelegg som reaksjon faller inn under reaktiv strategi fordi det sanksjonerer et lovbrudd som er begått og som politiet har fått kjennskap til. Slik reaktive strategier er definert er formålet også å fremme forebygging og man kan tolke forelegg dithen at det skal virke avskrekkende og forhindre vedkommende i å begå den sanksjonerte handlingen igjen i frykt for et nytt forelegg. Likevel ser jeg det ikke som sannsynlig at forelegg i særlig grad fungerer forebyggende når de ilegges rusmisbrukere, fordi kjøp og salg av narkotika er en sentral og viktig del av brukeres hverdag, slik det fremgår av Gatejuristens dokumentasjonsrapport, som sier at et liv i rus ofte medfører at man daglig utfører kriminelle handlinger (2012: 13). For at de skal klare å fungere må de få tak i narkotika, og den må de kjøpe, hvis de ikke skal stjele fra andre brukere.

Gatejuristen har bistått tre klienter i retten i tilfeller der rusmisbrukere har blitt ilagt forelegg på 10 00 kr for besittelse av mindre mengder narkotika i de belastede sentrumsområdene der foreleggssatsene er forhøyet. I retten har Gatejuristen reagert mot foreleggets størrelse og fått medhold i alle de tre sakene (Moksness 2012: 1). Gatejuristen mener at en kombinasjon av det de ser som lite forutberegnelig bøtepraksis fra politiet og manglende gratis advokatbistand i straffesaker truer rusmisbrukernes rettssikkerhet (Moksness 2012: 2). Gatejuristen viser til at de på tidspunktet 26.januar 2012, var gjort kjent med 200 bøteleggingssaker der rusmisbrukere hadde møtt med forsvarer i kun tre av sakene, og kun disse tre hadde vunnet

---

²² Se kapittel 4.

²³ For definisjon av forelegg og anmeldelse se kapittel 1.

frem (Moksness 2012: 1). Gatejuristen viser til at bøteleggingspraksisen har opphav i et påtaledirektiv fra 2010, et internt arbeidsdokument som er unntatt offentligheten. Dette mener de derfor strider mot det forebyggende og allmennpreventive argumentet som legges til grunn for forhøyede foreleggssatser (Gatejuristen 2012: 148). I tillegg til at satsene ikke ble offentliggjort, men i stor grad er gjort kjent gjennom media, ser Gatejuristen det som problematisk at praksisen blir uforholdsmessig og vilkårlig når det heller ikke er gjort kjent hvilke sektorer det gjelder for (Gatejuristen 2012: 148). I lys Gatejuristen kan man altså problematisere foreleggene, både med tanke på konsekvensene disse har for rusmisbrukerne og de ønskede forebyggende effektene, både individuelt og allment.

I lys av det jeg nå har presentert ser jeg at politiet i innsatsen benytter seg av både proaktive og reaktive tiltak ved tilstedeværelse, både synlig og skjult, og sanksjonering med forelegg og anmeldelse. Som sagt tidligere kan bortvisninger ses både som et proaktivt tiltak og samtidig som en sanksjon som ikke er straff, men som kan oppleves som en straff. Det kommer jeg nærmere inn på i kapitlet *Den komplekse bortvisningen*. Nå vil jeg derimot redegjøre for tre interessante politistrategier som jeg tenker har elementer i seg som er gjenkjennbare i politiinnsatsen mot rusmiljøene i Oslo.

5.2 Politiverktøy og politistrategier

5.2.1 Det kunnskapsbaserte politiarbeidet

Wictor Furøy definerer kunnskapsbasert politiarbeid ved at politiet utarbeider strategier og tiltak rettet mot et aktuelt problem på bakgrunn av systematisk informasjonsanalyser for å forebygge og effektivt bekjempe problemet. Metoden politiet skal bruke er POP, problemorientert politiarbeid (Furøy 2012: 97). I *Et ansvarlig politi* defineres kunnskapsbasert politiarbeid snarere som systematisk innhenting av kunnskap og informasjon som analyseres for å kunne sette inn forebyggende og bekjempende tiltak. Politiet skal gjennomgående også benytte kunnskap som ikke kommer fra egen erfaring, derfor er det viktig med samarbeid utenfor egen etat. Målsetningen er å kombinere politiets egen erfaringsbaserte kunnskap med kunnskap fra andre fagområder (Et ansvarlig politi 2009:185).

Furøy ser indikasjoner på «hot spot policing» når politiet er tilstede i Oslo by i tidsrommet etter midnatt i områder der det av erfaring er mye ordensforstyrrelse. Dette mener han er et

situasjonelt virkemiddel i en større problemorientert tilnærming. Når politiet er fysisk tilstede utenfor utesteder for å forebygge ordensforstyrrelser og andre straffbare handlinger som for eksempel vold jobber de etter en problemorientert tilnærmingssmåte (Furøy 2012: 100).

I intervjuene med politibetjentene ba jeg dem om å fortelle meg hvordan de arbeider med de åpne rusmiljøene og hvilke metoder de benytter seg av. I den sammenhengen kom Frank med et interessant utsagn; *Det er jo på en måte et POP prosjekt da, et problemorientert politiarbeid hvor vi skal jobbe forebyggende.*

Også Daniel mener at innsatsen er kunnskapsbasert politiarbeid og et POP prosjekt. Men hva er egentlig problemorientert politiarbeid? Og hvordan kan man forstå politiinnsatsen mot de åpne rusmiljøene som problemorientert politiarbeid? Det skal jeg se nærmere på nå.

POP

Problemorientert politiarbeid er førende metode i politiets kriminalitetsforebyggende og trygghetsskapende virksomhet. De siste årene er det kommet andre styringsdokumenter som ikke nevner problemorientert politiarbeid, men som heller fokuserer på begrepet kunnskapsbasert politiarbeid (Furøy 2012: 91).

Problemorientert politiarbeid, også kjent som POP, er en helhetlig arbeidsmetode som skal gjøre politiet mer effektive i arbeidet med å forebygge og redusere kriminalitet. Det er den førende metoden i politiets forebyggende arbeid og innebærer å analysere problemområder, for så å skreddersy tiltak som skal redusere problemene. I POP har man orientert seg mot å bruke publikum og samarbeidspartnere aktivt som ressurser for å spare politiresurser og dermed effektivisere politiarbeidet (Lie 2011: 302). Problemorientert politiarbeid har utviklet seg som følge av behovet for en strukturert arbeidsmetode, og POP er en motreaksjon til det hendelsesstyrte og publikumsstyrte politiet (Wegner 2007: 55). I problemorientert politiarbeid er fokuset rettet mot mål om å drive forebyggende politiarbeid fremfor reaktiv arbeid. For å lykkes med POP er det viktig å inkludere og engasjere relevante instanser utenfor politiet i arbeidet med de ulike problemområdene (Larsson og Thomassen 2007: 60).

Det problemorienterte politiarbeidet kan deles i fire faser som alle henger tett sammen og glir delvis over i hverandre. Den første fasen innebærer å identifisere problemet. I POP er et problem definert som flere sammenhengende hendelser som alle har funnet sted i et begrenset tidsrom. Disse hendelsene utgjør et mer eller mindre tydelig mønster. Når problemet er identifisert skal det kartlegges og analyseres for å finne årsakene. Etter at politiet har kartlagt

og analysert utarbeider og iverksetter de en tiltaksplan for å redusere og om mulig eliminere problemet. Tiltaksplanen og effektiviteten av planen blir så evaluert for å gjøre politiet i stand til å utarbeide og gjennomføre tiltaksplaner i fremtiden som er mer effektive enn de foregående tiltakene. Effektiviteten av tiltakene skal kunne sees ved at det er mindre kriminalitet enn det ville vært hvis politiet ikke hadde iverksatt tiltaksplanen (Wegner 2007: 53- 54).

Hvordan relaterer så politiinnsatsen mot de åpne rusmiljøene til POP og dets kjennetegn? For det første bekrefter vekternes rolle som utøvere av polisiær virksomhet overfor rusmiljøene kjennetegnet ved innsats fra instanser utenfor politiet (Nafstad 2013: 157-178). Det er i dag et samarbeid mellom politiet og vekterne der vekterne skal ha en tilstedeværende og trygghetsskapende funksjon, spesielt rettet mot publikum. Samtidig har de en kontrollerende funksjon når de ferdes i gater og på kjøpesentre hvor de ber folk om å fjerne seg dersom de for eksempel er sjenerende, uønsket eller skaper uro. Lomell finner i sin studie av fjernsynsovervåkning i Oslo sentrum at utseende spiller en stor rolle når det kommer til hvem som oppfattes som uønsket. Mennesker med et «narkomant utseende» oppleves oftere som uønskede og derfor blir de oftere lagt merke til og overvåket (Lomell 2007: 130-132).

Som man kan lese av Ida Nafstads studie blir ikke vekternes aktiviteter og nærvær alltid like godt tatt i mot, verken av rusmiljøet eller politiet, som mener at vekterne ofte trer over grensen og utøver makt de ikke har rett til (Nafstad 2013: 170). Samtidig fremgår det av politiets evalueringsrapporter at de opplever et godt, nært og viktig samarbeid med vekterne (Andersen m.fl. 2012: 10).

For det andre er innsatsen et samarbeid mellom politiet, Oslo kommune og frivillige organisasjoner som jeg tidligere har beskrevet som Sentrumsarbeidet. Både på ledelsesnivå der de har jevnlig politirådsmøter og i gatebildet. *Det har jo alltid vært et samarbeid lenger opp i systemet, ledelsen, men det at vi samarbeider her nede så tett som vi gjør med Oslo kommune og forskjellige frivillige aktører nå, sånn har det aldri vært før*, forteller Anton.

For det tredje bekrefter informantene i ledelsen at innsatsen er et POP- prosjekt når de forteller at mye av deres arbeidsdag blir preget av papirarbeid. Dette papirarbeidet inkluderer blant annet analyser og føring av statistikk fra feltet som de rapporterer videre i systemet slik Bent forteller;

(...) nå sitter vi og har veldig mye papirarbeid opp i mot dette her, og har analyser for å få inn, hva skal jeg si... analyser opp i mot kriminalitetsbildet. Hvor mange som er tatt med stoff, hvor mange som er bortvist... sånn å få brakt det videre sånn at vi ser ei utvikling her. Antall tyveri, antall vold, antall lommetyveri, antall beslag og sånne ting.

I tillegg har politiet allerede utarbeidet tre evalueringsrapporter der de vurderer egen innsats på området de første to årene. Dermed er kjennetegnet med utarbeidelse av analyser og evaluering bekreftet.

For det fjerde ser jeg, som jeg allerede har vist, at en viktig del av politiarbeidet med rusmiljøene handler om synlig tilstedeværelse og bortvisninger av personer, som begge kan defineres som forebyggende tiltak. Jeg opplever disse tiltakene som spesielt viktige fordi de fremheves i evalueringsrapportene (Andersen m.fl. 2011: 5 og 2012: 6), informantene har fokusert på dette i intervjuene og jeg har ved observasjon sett at synlig tilstedeværelse i bybildet er en sentral del av deres arbeidsdag. Politibetjentene forteller at de er synlig tilstede for å skape trygghet både blant publikum og rusmisbrukere og at de bortviser for å forhindre at det skjer kjøp, salg og bruk av narkotika i de mest belastede sentrumsområdene. Disse funnene tilfredsstiller altså flere av kjennetegnene ved problemorientert politiarbeid og kan dermed bekrefte Franks syn på innsatsen som et POP-prosjekt.

Tradisjonelt sett er problemorientert politiarbeid knyttet til proaktive politistategier, men metodikken er også relevant innenfor reaktive strategier. Det vil si at politiet bruker straffetrusselen målrettet mot kriminalitetsproblemer i samfunnet. Ofte er det aktuelt for politiet at tiltaksplanen de følger innebærer både proaktive og reaktive tiltak (Wegner 2007: 54). Reaktive strategier kan vi, som jeg allerede har vist, finne i innsatsen ved forelegg. Som jeg allerede har drøftet er dette et tiltak som i mindre grad vil ha forebyggende suksess i forhold til å redusere omsetning, da mange rusmisbrukere sannsynligvis ikke lar seg skremme av forhøyede bøtesatser. Som Nafstad viser i sin avhandling, velger enkelte rusmisbrukere å ikke betale bøkene og heller sone noen dager i fengsel der de får gratis kost og losji, 500kr i forelegg tilsvarende et døgn bak murene (Nafstad 2013: 116).

Her ser vi altså at det er mulig å definere politiinnsatsen mot de åpne rusmiljøene som kunnskapsbasert politiarbeid der situasjonell forebygging er en del av metoden. Kan vi også se momenter av andre strategier i innsatsen? Hva med broken windows? Er det elementer herfra som er gjenkjennbare i politihåndteringen i Oslo? Det skal jeg se nærmere på i neste delkapittel.

5.2.2 Politiinnsatsen mot broken windows

Broken windows kjennetegnes av at politiet reagerer mot uønskede handlinger og milde lovbrudd i det henseende å forebygge grovere kriminalitet (Lundgaard 2011: 26). Teorien sier at et synlig forfall i et område signaliserer at få eller ingen har kontroll eller bryr seg om hva som skjer der. Derfor er det viktig å gripe inn mot små overtredelser og ordensforstyrrelser for å forebygge mer alvorlige lovbrudd. Når politiet griper inn overfor fulle mennesker, tagging og forsøpling bidrar det til å forebygge kriminalitet (Furøy 2012: 93). Håndteringen av ordensforstyrrelser er et middel for å oppnå resultater i forhold til alvorlig kriminalitet, og ikke bare ordensforstyrrelsene i seg selv (Furøy 2012: 95).

Ordensforstyrrelser faller inn under kategoriene som Jenny Maria Lundgaard kaller sosial og fysisk uorden, der sosial uorden utgjøres av grupper eller individer som rusmisbrukere, tiggere, ungdomsgjenger og lignende, mens fysisk uorden kan være knuste ruter, forsøpling, støy eller graffiti (Lundgaard 2011: 12). Lundgaard beskriver kategorien uorden som et resultat av hvordan politi og publikum opplever og forstår ulike handlinger, samtidig som disse handlingene også kan ses som et resultat av sosial ulikhet (Lundgaard 2011: 48).

Etter broken windows opprinnelige tankegang er fotpatruljer i utsatte områder et viktig virkemiddel fordi det gir nærhet til området. I tillegg skal ikke uordenen straffeforfølges, men snarere ilegges en mild reaksjon, som å sende avgårde de uønskede individene. Lundgaard presiserer at dette skiller seg fra hvordan broken windows teorien benyttes i praksis fordi straffeforfølgelse har blitt en sentral del av det man kaller broken windows-policing i USA (Lundgaard 2011: 15). Bruken av fotpatruljer for å komme nær publikum og tanken om å ikke straffeforfølge, men heller sende avgårde personer som faller inn under kategorien uorden eller hvis aktiviteter bidrar til uorden ser jeg som helt sentralt i Oslo-politiets innsats mot rusmiljøene. Bakgrunnen for det er at både arbeid til fots og sanksjonering ved bortvisning står helt sentralt i dagens politiinnsats. I tillegg hevder broken windows-teorien at dette polisiære arbeidet også kan utføres av personer uten politifaglig kompetanse, som for eksempel vektere, slik det gjøres i Oslo i dag (Se Nafstad 2013: 157).

Signaleffekten som de åpne rusmiljøene (vi kan kalle dem broken windows, knuste ruter) gir, står også sentralt da man ønsker å forebygge at unge mennesker rekrutteres til de åpne rusmiljøene, og man vil skape trygghet blant publikummere som opplever rusmiljøene som truende og skremmende. Denne trygghetsfølelsen hos publikum er viktig i broken windows

og begrepene frykt og utrygghet står sentralt som teoriens bakenforliggende faktorer. Kriminalitet og uorden kobles sammen gjennom frykt fordi uorden i samfunnet skaper frykt blant publikum, som da trekker seg tilbake og overlater områdene til å bli tatt over av kriminelle (Lundgaard 2011: 137). For å knytte dette opp mot situasjonen i Oslo kan vi tenke at politiet skal ha kontroll på rusmiljøet og sørge for å redusere åpenlys omsetning, hindre nyrekruttering og kriminell atferd for at publikum ikke skal trekke seg unna og overlate deler av byen slik at de blir «gudsforlatte narkoområder». Dette er selvsagt satt på spissen da jeg ikke tror publikum ville unngått nedre del av Karl Johan og området rundt Jernbanetorget konsekvent fordi det var fullt av åpenlys bruk, kjøp og salg av narkotika der. Det er fordi dette området inneholder mange fasiliteter som er av stor verdi for mange, eksempelvis kollektivtransport og kjøpesentre.

Lundgaard mener at broken windows ikke er en overordnet politistategi i Norge, men at den norske kriminalpolitikken preges av tankegang, retorikk og form fra broken windows (Lundgaard 2011: 157). Samtidig hevder hun at et eksempel på form av broken windows og tankegang derfra kommer til syne i utbredt stedlig nulltoleranse gjennom en nulltoleransepolitikk hvor fenomener i seg selv ikke forbys, men hvor man utviser nulltoleranse mot det i bestemte områder. På den måten kan nulltoleranse forstås som en enkel, konkret og handlingsorientert løsning der det er tilfredsstillende å fjerne det eller de som er uønsket fra deler av det offentlige rommet der det er sjenerende (Lundgaard 2011: 130- 131). Denne nulltoleransepolitikken er et utslag av at tankene i broken windows har blitt transformert og tilpasset norske forhold der det er utviklet en forståelse og bruk av strategien som lar seg kombinere med allmenn velferdstenkning. Nulltoleranse er heller ikke en helhetlig strategi, men et verktøy som kan brukes på gitte steder mot bestemte situasjoner (Lundgaard 2011: 133).

I forhold til de åpne rusmiljøene kan jeg ikke se at tanken om stedlig nulltoleranse er relevant, da det generelt i Norge er nulltoleranse mot narkotikakriminalitet, og fenomenet er derfor ikke tillat andre steder utenfor de belastede områdene heller. Vi kan se at politiet har nulltoleranse spesielt for ansamlinger av rusmisbrukere og åpenlys omsetning i de belastede sentrumsområdene, og Daniel sier at politiet vil følge etter dersom miljøet flytter og samler

seg andre steder i byen. Derfor tolker jeg det som at ansamlinger²⁴ og åpenlys omsetning er nulltolerert uansett hvor det måtte forekomme.

Lundgaard trekker frem at broken windows-teorien har aspekter ved seg som er problematiske. Hun skriver for eksempel at;

Kriminalitetsforebygging er kontekstavhengig. Forebyggende politiarbeid som fokuserer på omgivelser og bymiljø kan være etisk uproblematisk og for eksempel innebære utforming av offentlig rom, gatebelysning eller lignende, men som vi har sett i denne boken, kan det også ha moralfilosofiske utfordringer knyttet til seg. For Broken Windows´ del er dette forbyggende perspektivet problematisk fordi det rammer på forhånd definerte grupper som anses å være instrumentelle årsaker til at grovere kriminalitet finner sted, og samtidig definerer disse som de andre i samfunnet (Lundgaard 2011: 163).

Her har hun et godt poeng som er spesielt relevant for rusmisbrukerne og deres situasjon fordi vi kan forstå dem som en gruppe som oppleves som «de andre» i en tankegang som baseres på ytre kvaliteter og gruppetilhørighet (Lomell 2007: 235). Vi kan altså trekke et problematisk aspekt ved broken windows-teorien over til innsatsen i Oslo hvor det er én spesifikk og på forhånd definert gruppe som anses å utgjøre et ordensproblem, og som derfor blir kontrollert, sanksjonert og tett observert i det offentlige rom. Vi kan se det hele som en situasjon der en gruppe mennesker utsettes for en spesiell kontroll rettet kun mot dem fordi de er ansett som et stort problem, et ordensmessig problem. Denne ensidige problematikken kan knyttes opp mot både Cecilie Høigårds «gatestraffer» (2002) og Liv Finstads «politiblikk» (2000) med problematisk treffsikkerhet som jeg kommer nærmere inn på i neste kapittel.

Det neste aspektet jeg vil se i forhold til politiinnsatsen mot rusmiljøene er reassurance policing, eller hva man på norsk kaller beroligende politiarbeid. Dette er en strategi som har flere ting til felles med både situasjonell forebygging, POP og broken windows.

---

²⁴ En ansamling er mer enn to rusmisbrukere sammen (Nafstad 2013: 113).

5.2.3 Den beroligende tilstedeværelsen

I likhet med broken windows er beroligende politiarbeid en strategi som kan fokusere på å behandle ordensforstyrrelser. Strategien kommer opprinnelig fra Chicago, men ble videreutviklet i England hvor man på slutten av 1990-tallet opplevde et stort gap mellom publikums oppfattelse av kriminalitet i samfunnet og faktiske tall som viste at kriminaliteten var synkende. Det var spesielt uorden i samfunnet, ungdommer som forstyrret lokalsamfunn, graffiti og forlatte kjøretøy som skapte frykt. På bakgrunn av dette iverksatte man tiltak som skulle være beroligende, blant annet i form av nye lover og virkemidler for å reagere mot ordensforstyrrelser (Furøy 2012: 95-96).

Beroligende politiarbeid slik det oppstod i Chicago var et resultat av et lokalorientert nærpolitiprojekt som ble gjennomført i 1993. Prosjektet resulterte i kunnskap om hvordan sosial og fysisk uorden i et samfunn kan påvirke dets utvikling. Det ble hevdet at slike forstyrrelser i hverdagen kan bidra til redusert sosial kontroll som igjen tilrettelegger for uorden og kriminalitet. Det var altså disse ideene som man i Storbritannia på 2000-tallet videreutviklet til det som skulle bli beroligende politiarbeid, en sentral politistrategi i England (Furøy 2012: 96). I beroligende politiarbeid står publikums inntrykk av orden og sikkerhet i lokalsamfunnet sentralt. Strategien sier at publikums oppfattelse av sikkerhet og orden skaper både tillit til politiet og et beroliget publikum. Det er spesielt «signalkriminalitet» i form av søppel, skadeverk, tiggere, berusede mennesker og forstyrrende ungdomsgrupper som truer publikums opplevelse av trygghet. Til tross for at de færreste borgerne faktisk rammes av kriminalitet vil denne «signalkriminaliteten» ha en negativ effekt på innbyggerne i lokalsamfunnet (Furøy 2012: 96). Alt dette er aspekter som man finner igjen i broken windows der uorden og mindre alvorlig kriminalitet skaper utrygghet hos publikum og kan føre til at områder blir forlatt og overtatt av kriminelle (Lundgaard 2011: 137).

Signalkriminaliteten i beroligende politiarbeid kan knyttes opp mot signaleffekten av at mindre alvorlig kriminalitet og skadeverk får gå upåaktet hen i broken windows og begge er momenter som er gjenkjennbare i politiinnsatsen i Oslo der publikums trygghetsfølelse står sentralt og hvor nyrekruttering til miljøet er noe man jobber for å forhindre (Andersen m.fl. 2011: 3). Synligheten av problemet med åpenlys bruk og omsetning av narkotika og signalene det sender ut til befolkningen kan også være et poeng som kan relateres til både broken windows og beroligende politiarbeid.

Sentralt i strategien står synlig tilstedeværelse av politi i lokalområder med mål om å være tilgjengelige og i kontakt med publikum. Derfor er det viktig at politiet både er kjent i og kjent av lokalmiljøet. Av den grunn blir samarbeid med publikum sett som avgjørende for å oppnå effektiv kriminalitetsbekjempelse, og i situasjoner der politiet må gjøre prioriteringer mellom trygghetsskapende arbeid og arbeid mot faktisk kriminalitet bør de velge arbeid for å sikre publikums trygghetsfølelse for å tilfredsstille publikum (Furøy 2012: 96). Beroligende politiarbeid retter dermed fokus fra faktisk kriminalitet til publikums oppfattelse av kriminalitet, og håndtering og reduksjon av ordensforstyrrelser blir et mål i seg selv. Wictor Furøy hevder at vi kan se momenter av beroligende politiarbeid også i norsk politiarbeid, eksempelvis i Oslo-politiet der slagordet er «På jobb for en trygg hovedstad». Politiet skal prioritere borgernes trygghet og politidirektoratet har utført målinger på landsbasis av publikums inntrykk av kriminalitetsutviklingen i samfunnet, begge momenter man finner igjen i beroligende politiarbeid (Furøy 2012: 97). Den synlige tilstedeværelsen av politi som er så viktig i beroligende politiarbeid er også helt sentral i politiarbeidet mot rusmiljøene og er ment å ha en forebyggende virkning på narkotikakriminaliteten samtidig som den skal være trygghetsskapende for publikum og rusmiljø.

På grunnlag av det jeg har presentert og drøftet i kapittelet kan politiinnsatsen mot de åpne rusmiljøene i Oslo forstås som kunnskapsbasert politiarbeid i form av et POP-prosjekt der situasjonell forebygging står sentralt og hvor aspekter av broken windows-teorien og beroligende politiarbeid er aktuelle på bakgrunn av fokus på trygghet og orden i byen. Samtidig kan vi se en kombinasjon av proaktive og reaktive, forebyggende og straffende, tiltak der politiets tilstedeværelse i bybildet er et forebyggende tiltak, i motsetning til forelegg og anmeldelser som har straffende aspekter ved seg, til tross for at forelegg er tenkt å fungere forebyggende i tillegg til straffende.

6 Den komplekse bortvisningen

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for bortvisning som tiltak og drøfte hvorvidt det er et forebyggende, straffende eller kombinert strategisk tiltak. Samtidig skal jeg belyse ulike aspekter som vi kan se som problematiske ved at politiet benytter bortvisning som sitt viktigste verktøy i innsatsen. Dette knytter seg for eksempel til mistanke og magefølelse som grunnlag for bortvisning. På den andre siden kan bortvisninger representere en dreining i fokus hos politiet og et skritt i retning av en sanksjoneringsform som er mer tilpasset feltet det er rettet mot, og et onde som kanskje er mindre skadelig enn andre alternative onder. Bortvisningene er med andre ord komplekse og sammensatt av flere ulike aspekter som er interessante å se nærmere på.

6.1 Proaktive og reaktive bortvisninger

Bortvisninger er det tiltaket som informantene har lagt størst vekt på i intervjuene og det fremgår også av evalueringsrapportene som politiets mest sentrale verktøy i innsatsen (Andersen m.fl. 2011: 5 og 2012: 6). Jeg ser bortvisninger som tiltak som både kan være proaktive og reaktive fordi de på den ene siden har et forebyggende aspekt ved seg når de fysisk fjerner en person som har kjøpt eller mistenkes for å ville kjøpe narkotika fra et tungt belastet omsetningsområde. På den måten forhindrer politiet personen i å begå narkotikarelatert kriminalitet i området han bortvises fra, men sannsynligheten er likevel stor, slik informantene selv sier, for at vedkommende vil skaffe seg narkotikaen likevel, om enn fra et annet område, slik at politiet likevel lykkes i å redusere omsetning i problemområdene. Man forebygger dermed ikke at narkotika blir kjøpt, solgt og brukt, men man forebygger at dette skjer i de områdene som er mest belastet i Oslo. Når en uttalt viktig målsetning for innsatsen er å redusere omsetningen i de belastede områdene (Andersen m.fl. 2012: 3) kan dette sees som et tiltak med mulighet for gode forebyggende effekter.

Frank forteller at man ikke tror man kan gjøre en person rusfri ved å bortvise, men at det likevel er viktig at politiet gjør det fordi;

(...)veldig mange her er tunge rusmisbrukere. Jeg tror ikke at jeg ved å bortvise noen fra området her i 24 timer får de vekk fra gata og får kvitta seg med rusproblemet sitt. Så akkurat det føler jeg ikke er så nyttig, men vi kan likevel ikke ha det sånn at det skal være greit å stå midt i Karl Johans gate å kjøpe og selge narkotika eller å sitte på trappa til

Domkirken å sette seg et skudd. Sånn kan det ikke være. Og da, på en måte må man sette det litt til side at, ja, de har et rusproblem og det kommer de fortsatt til å ha, det kan ikke jeg løse. Men det er heller ikke jobben min.

En bortvisning har altså i Frank sine øyne ikke betydning for hvorvidt rusmisbrukeren han bortviser blir rusfri eller ei, men det har en stor betydning for hvor i byen han setter skuddet sitt eller kjøper narkotikaen sin. Slik jeg tolker Franks uttalelse er bortvisningene tenkt å forhindre at sentrumsområdene belastes yttligere med omsetning og åpenlys bruk, når mennesker som begår eller mistenkes for å ville begå kriminalitet gjennom kjøp, salg eller bruk av narkotika blir bedt om å holde seg unna områdene for en periode. På denne måten kan man sammenligne bortvisningene med en «politipedagogisk lærepenge», slik Finstad beskriver det i *Politiblikket* (2000: 153).

6.1.1 En “politipedagogisk lærepenge” og en “gatestraff»

«Politipedagogiske lærepenger» kan beskrives som oppdragende virksomhet rettet mot politiets kjenninger. Det kan være å stramme håndjernene litt ekstra hardt eller å ikke se så nøye på 4-timers regelen ved innbringelse (Et ansvarlig politi 2009: 34). Lærepengene rettes mot hendelser som ikke får et rettslig etterspill, men som politiet likevel mener det bør reageres mot (Et ansvarlig politi 2009: 34). I politiinnsatsens tilfelle er bortvisning et bestemt og anerkjent verktøy, og det fremstår derfor ikke som noe betjentene selv bestemmer etter eget forgodtbefinnende, men likevel er det elementer i bortvisningen som har likhetstrekk med hensikten og fremgangsmåten i en politipedagogisk lærepenge. Bakgrunnen for en slik tolkning er at bortvisningen er en uformell reaksjon som kan ses å fungere som en advarsel eller et klaps på fingrene til rusmisbrukeren som har kjøpt eller forsøkt å kjøpe narkotika i Skippergata.

Samtidig som vi kan se bortvisning som en lærepenge av typen- «hvis du kjøper narkotika her blir du bortvist, vil vi ikke ha den typen aktiviteter i dette området», kan bortvisningene også ses som en sanksjon som oppleves som en straff. Da kan vi knytte dem til Cecilie Høigårds «gatestraffer» som beskrives som uformelle tiltak politiet ilegger personer som har gjort noe galt. Hun viser i *Gategallerier* (2002) hvordan graffitimalere på 1990-tallet opplevde at politiet fratok dem tusjer og spraybokser, og tok dem med inn på stasjonen og visiterte dem. Slik Høigård beskriver det er disse tiltakene tiltak politiet kan se som fornuftig kriminalitetsbekjempelse eller alternativer til straffetiltak de ellers kunne benyttet. Høigård

finner at politiets sanksjoner som ikke er definert som straff kan oppleves som straff av dem de rammer. Hun hevder derfor at straffer også kan være uformelle (Høigård 2002: 265). Høigård forteller at hun sitter på et uendelig antall historier fra malere som forteller at de blir plaget av politiet til tross for at de på det tidspunktet ikke har gjort noe ulovlig (Høigård 2002: 267). Og nettopp dette kan være tilfelle for bortvisningene.

Et eksempel på at bortvisninger kan oppleves som en straff av den som det rammer eksemplifiseres godt hos Nafstad (2013). Hun viser hvordan enkelte av informantene hennes erfarer at hverdagen blir vanskelig når de ikke kan oppholde seg i deler av byen som inneholder viktige funksjoner for dem, blant annet markedsplassen for narkotikaomsetning, arbeidsplassen, den sosiale arenaen og spisestedene (Nafstad 2012: 115). Også Frank gir et eksempel på et ikke ukjent scenario der en person blir bortvist på mistanke om at han skal kjøpe eller selge narkotika;

(...) «Du kan være hvor du vil i Oslo, du kan bare ikke være her nede fordi her er det så mye narkotika, det vil vi ikke at du skal vær en del av». Og selv om de er en del av det og fortsatt vil komme til å være en del av det så må vi liksom bortvise. Og vi skjønner liksom at de føler det urettferdig, som jeg sa i stad, når de ikke har rukket å gjøre noe kriminelt enda, men vi bortviser. Det er mange av dem som ikke har noe forståelse for det. At, «ja, men jeg har jo ikke gjort noe galt». «Nei, men du kommer til å gjøre det». Og det er vanskelig for mange av dem å forstå, da.

Som Nafstad (2013: 114-115) finner er det mange som har ærender eller arbeidsplassen sin i området de bortvises fra og enkelte opplever det som problematisk å bli bortvist derfra, selv når de har begått et lovbrudd, til tross for at politiet tilrettelegger bortvisningen med unntaksperioder hvis vedkommende har behov for det. Hun eksemplifiserer dette ved en historie om Truls som blir bortvist fra et område som omfatter arbeidsplassen hans, stedet der han pleier å selge =Oslo magasiner. Politiet har gitt ham unntak i bortvisningen slik at han kan hente bladene sine i lokalet som ligger i sektoren han er bortvist fra, men han får ikke stå og selge magasinene der han pleier. Dette mener han er urettferdig og bidrar til at han ikke tjener pengene han trenger til narkotikaen han har behov for, noe som resulterer i at han blir syk i flere dager.

Sektorer og forbudssoner

Gatejuristen ser sektorene bortvisningene gjelder for som problematiske, og stiller spørsmålstegn ved sektorenes størrelse. De mener det er betenkelig å bortvise rusmisbrukerne

fra store deler av sentrum (Moksnes 2012: 2). Lomell finner i sin studie av videoovervåkning at personer med «urent mel i posen», i betydning at de utgjør en risiko for andre, utestenges fra offentlige områder. Videoovervåkning fungerer dermed som en sorteringsmaskin som regulerer hvem som får ferdes bestemte steder i byen, og sorteringen skjer i stor grad basert på visuelle trekk ved situasjon og person (Lomell 2007: 233-234). Spesielt rettes fokus mot «gatefolket», men hun erfarer likevel at rusmisbrukere som under hennes studie holdt til på «daværende» Plata» ble overvåket med hensikt å holde dem under oppsikt og hindre nyrekruttering av unge, for ved å videoovervåke rusmiljøet kunne politiet ta tak i unge som kontaktet miljøet (Lomell 2007: 237).

Evy Frantzsen finner i sin studie av narkotikakontroll i København at politiet opererer med såkalte forbudssoner, områder der rusmisbrukerne ikke har adgang til å oppholde seg med mindre de er der på gjennomferdsel. I forbudssonene blir personer ilagt forbud mot opphold over en periode på 2 år. Dersom personen blir påtruffet av politiet i forbudssonen etter tidligere å ha fått en muntlig og tre skriftlige advarsler vil han hver gang få en bot på 400 kr (Frantzsen 2005: 88-89). Københavns forbudssoner skiller seg dermed vesentlig fra sektorene i Oslo fordi sektorene ikke er områder som rusmisbrukerne ikke kan oppholde seg i, men områder de risikerer å bli bortvist fra for en kortere periode dersom de begår eller forsøker å begå kriminalitet²⁵. Mens forbudssonene fungerer som områder rusmisbrukerne er totalt utestengt fra er sektorene snarere områder der politiet har ekstra mannskap og sanksjonerer lovbrudd eller forsøk på lovbrudd.

Et fellestrekk for de to er likevel at det ikke er gitt alternative områder der rusmisbrukerne er velkomne til å oppholde seg uten «innblanding» fra politiet. Frantzsen viser hvordan forbudssonene i København utvider seg etter hvert som problemet flytter seg, uten at det tilrettelegges med alternative områder for rusmisbrukerne å oppholde seg i (Frantzsen 2005: 88). Til tross for at vi heller ikke i Oslo har områder som er spesielt aksepterte og tilrettelagt for rusmisbrukerne, hevder politiet at de er velkomne til å ferdes hvor de vil, så lenge de ikke begår kriminalitet eller opptrer på en uordentlig måte²⁶. Dermed er ikke forbudssonene og sektorene sammenlignbare fordi de har ulike konsekvenser for rusmisbrukerne. Et to års forbud mot å oppholde seg i et område må kunne sies å være mer inngripende i et menneskes hverdag enn en bortvisning som varer i maksimalt 72 timer, og hvor det tilrettelegges slik at

---

²⁵ For nærmere beskrivelse av bortvisning, se kapittel 4.

²⁶ Hva som er ordentlig og hva det innebærer for rusmisbrukerne drøftes litt senere i kapittelet.

vedkommende kan vende tilbake til område i bestemte perioder for å benytte seg av tilbud eller gjøre andre viktige ærender i området.

I studien finner Frantzsen samtidig at det hun kaller irriterende kompromisser er vanlige løsningsmetoder for betjentene som jobber ved Hovedbanegården i København fordi de jobber nært på rusmiljøet og er på fornavn med flere av brukerne. Nærheten til rusmisbrukerne gjør at de ufarliggjøres og fremstår som mennesker. Det har betydning for at konflikter løses med irriterende kompromisser, løsninger som er til det beste for begge parter (Frantzsen 2005: 184-185). For å se Frantzsens funn i lys av situasjonen i Oslo kan vi se at også Oslo-politiet inngår irriterende kompromisser når de lar bruk av narkotika passere og i mindre grad sanksjonerer mot det enn mot kjøp og salg, slik det kommer frem i flere intervju. Det kan forstås som tegn på at man utvikler en forståelse for mennesket, slik Frantzsen finner, når nærheten til «problemet» er der. Betjentene i Oslo er på fornavn med flere av rusmisbrukerne og de ser kanskje mennesket bak «rollen» på en annen måte enn det mange vi andre gjør. Et fokusskifte fra strafferettslige sanksjoner til bortvisninger kan på et sett sees som et irriterende kompromiss fordi det er en løsning som skjer på stedet, muntlig og uten at vedkommende må bli med på stasjonen.

6.2 Problematiske sider

Bortvisning er et tiltak som det kan knyttes flere problematiske sider til. Den første gjelder den muntlige ileggelsen av bortvisningen.

6.2.1 Et muntlig pålegg

En bortvisning er som jeg allerede har beskrevet et muntlig pålegg og er dermed ikke registrert skriftlig andre steder enn i politiets logger. Følgelig forutsetter det at vedkommende husker fra hvilket område han er bortvist fra og hvor lenge det gjelder. Hvis han ikke gjør det risikerer han å få en straff for det om han vender tilbake før tida²⁷. Nafstad problematiserer det muntlige pålegget (Nafstad 2013: 145) fordi mange som bortvises er så ruset at de høyst sannsynlig ikke husker noe av det som har skjedd når de kommer til seg selv igjen.

Gatejuristen stiller seg som Nafstad kritiske til at bortvisninger gis muntlig, og mener politiet bør ilegge bortvisninger skriftlig med begrunnelse i fare for forskjellsbehandling og

---

²⁷ Se kapittel 4 for antallet som vender tilbake og mulige konsekvenser av det.

muligheten til å forutse sin rettsstilling, spesielt knyttet til unntaksperioder i bortvisningene (Moksness 2012: 3). Jeg tenker i denne sammenhengen at det for hvem som helst kan være vanskelig å huske en detaljert bortvisning som både begrunner årsaken, bestemmer sektorer og tidsperspektiv, samtidig som det informerer om eventuelle unntak, klokkeslett for disse og retningslinjer rundt hvilke gater politiet ønsker at man benytter til og fra området i unntaksperioden. Kanskje ville politiet dratt nytte av å tilpasse bortvisninger rettet mot personer i rusmiljøet slik at de blir formidlet ikke bare muntlig, men også skriftlig slik at rusmisbrukeren som bortvises har noe å konferere med dersom han blir usikker på noe rundt bortvisningen? Dessuten er dette et såpass sentralt og hyppig brukt verktøy i innsatsen at det ikke er urimelig at det tilrettelegges og optimaliseres slik at det gir best mulig resultat, både for politiet selv og rusmisbrukerne. På denne måten ville man sluppet eventuell usikkerhet hos personen som er bortvist, og han kunne gå tilbake til politiet eller Gatejuristen hvis han opplevde at det var noe feilaktig ved bortvisningen, og samtidig ha noe skriftlig å vise til. Politiet ville på sin side sluppet unnskyldninger, bortforklaringer eller faktiske tilfeller der vedkommende ikke er klar over at han ikke kan oppholde seg der han er. Det kreves mer av politiet dersom de skulle skrive ned informasjonen de gir muntlig, men det kunne vært et tiltak mot argumentene fra for eksempel Gatejuristen og Nafstad som undergraver bortvisningene med denne typen argumenter.

Det er imidlertid ikke kun påleggets muntlige utforming som kan være problematisk, også bakgrunnen for en bortvisning kan være problematisk i tilfeller der den baseres på betjentenes magefølelse og mistanke.

6.2.2 Magefølelse og mistanke

Informantene forteller at de raskt utvikler en god magefølelse på om det er kjøp og salg av narkotika på gang. Denne magefølelsen baseres på erfaringslære som de har tilegnet seg etter lengre tids arbeid i miljøet som har lært dem at visse typer oppførsel tilsier at personen er i området for å kjøpe narkotika. Med utgangspunkt i magefølelsen vil jeg si at terskelen for at politiet kan ilegge et pålegg om bortvisning er lav når det kan baseres kun på mistanke om at noe kriminelt kan eller er i ferd med å skje. Nafstad (2013) gir et eksempel på en bortvisning basert på mistanke i sin avhandling. I eksempelet forteller hun om Robin som blir bortvist av to betjenter på vei opp fra T-banestasjonen på Jernbanetorget fordi de mistenker at han er i området for å kjøpe eller selge narkotika. Bortvisningen ble på 24-timer og Robin forteller

Nafstad at han mener politiet deler ut 24-timers bortvisninger i øst og vest. Isteden for å overholde pålegget snur han og går ut en annen vei og bryter dermed politiets pålegg, hvilket kunne resultert i et forelegg dersom han ble tatt. Robins ærender denne dagen er å kjøpe noen trøyer og valium, kun trøyene blir med hjem (Nafstad 2013: 112). Dette eksempelet viser at politiets mistanker ofte stemmer og i dette tilfellet forhindrer de at det blir gjort et kjøp og salg av valium på gata i de belastede områdene. Samtidig viser historien at bortvisningene ikke alltid blir fulgt, og at politiet heller ikke alltid oppdager det slik at det blir reagert mot bruddet. Det kan bety at flere vender tilbake til området de er bortvist fra uten at det registreres i politiets statistikk, som jeg viste til i kapittel 4²⁸.

Gatejuristen viser i sin kritikk til at de har opplevd økende pågang av personer som har blitt bortvist på bakgrunn av mistanke om kjøp eller salg av narkotika, uten at det er foretatt ransakning eller beslag av narkotika eller penger. For det første stiller de spørsmålsteget ved om lovens krav til mistanke er oppfylt, spesielt i tilfeller der en person oppholder seg i en gruppe som kan se ut som rusmisbrukere (Moksnes 2012: 2). Slik jeg tolker flere av informantene mine bortviser ikke politiet en hel gruppe personer. Som jeg viste til tidligere kan man kun bortvises for det man selv har gjort eller mistenkes for å være i ferd med å gjøre. Politiet ber derimot grupper, ansamlinger, om å løse seg opp.

For det andre setter de spørsmålsteget ved om beviskravet er oppfylt. For at politiet skal kunne gripe inn for å avverge ordenskrengelser eller sikkerhetstrusler er det forutsatt at det foreligger en konkret og nærliggende risiko for lovbrudd. Samtidig taler borgernes alminnelige handlefrihet for at det skal vises tilbakeholdenhet med å gripe inn preventivt, det er kun vesentlige forstyrrelser av ro og orden som politiet skal gripe inn preventivt overfor, hevder Gatejuristen (Moksnes 2012: 2). Som jeg allerede har nevnt stiller Gatejuristen seg kritisk til at bortvisningene skjer muntlig fordi dette truer både etterprøvbarhet og notoritet. Anton forteller at politiet har spesielt fokus på logging av bortvisningene nettopp med begrunnelse i notoritet og etterprøvbarhet. Hvorvidt disse rutinene var godt innarbeidet i startfasen som Gatejuristens dokumenter retter seg mot er ikke godt å si, men dagens rutiner er at mannskapet ruller på å sitte inne på kontoret med ansvar for blant annet å registrere bortvisninger som betjentene på gata melder inn (Andersen m.fl. 2013: 10).

---

²⁸ Se kapittel 4.1.2.

6.2.3 Et mistankebasert “politiblikk”

Jeg undrer om vi kan se betjentenes magefølelse som et utslag av Liv Finstads «politiblikk»? På mange måter mener jeg det er mulig. Finstad skriver nemlig om politiblikket at *Selv om politiblikket fanger inn mange og varierte inntrykk, er noen observasjoner mer interessante enn andre. Blikket er spesielt rettet mot det som virker annerledes i betydningen mistenkelig* (Finstad 2000: 91). Finstad mener kjernen i politiblikket virker å være interessen for det som ikke passer inn (Finstad 2000: 91). Samtidig ser hun politiblikket som en helhetlig tenkemåte og ikke bare en måte å lese omgivelsene på (Finstad 2000: 110). Blikket er et produkt av erfaring innen en bestemt sammenheng, men samtidig er det også sentralt i konstruksjonen av erfaringene (Finstad 2000: 124). At betjentene bortviser begrunnet i mistanke vil være erfaringslæring som tilsier at dette er rett måte å handle på i visse situasjoner fordi man erfarer at det ofte stemmer. Erfaringene preger altså magefølelsen og blikket som betjentene har når de jobber ute i gatene, samtidig som magefølelsen preger erfaringene.

I likhet med politiblikket er magefølelsen et verktøy politiet benytter i sitt daglige arbeid og jeg tolker informantene dithen at magefølelsen ofte kan bestemme en hel del når det kommer til bortvisningssituasjoner. Et problem Finstad knytter til politiblikket er treffsikkerheten (Finstad 2000: 123), risikoen for å ramme bestemte grupper og personer ofte og mye. Dette kan også knyttes til politibetjentenes magefølelse, for når betjentene forteller at de rask utvikler en god magefølelse på om det er kjøp og salg på gang så baseres denne magefølelsen på flere ting. For det første handler det som jeg allerede har beskrevet om personers oppførsel og områdene de oppholder seg i, men jeg tror nok også at fremtoning og utseende har mye å si for denne magefølelsen, da det er det første man legger merke til ved en person. Dette er også dokumentert hos Lomell (2007) som i sin studie av videoovervåkingspraksis finner at utseende er en avgjørende faktor for hvem kameraene fokuserer på og hvem som blir overvåket (Lomell 2007: 233-234). For Lomells studie skal det presiseres at det var sivile operatører som styrte kameraene, men deres fokus på utseende er likevel interessant og relevant i denne sammenhengen, fordi det var deres operatørblikk som bestemte hvem som ble overvåket på samme måten som politiets politiblikk styrer politiets mistanker og handling deretter.

Lomell deler bakgrunnen for hvorfor personer blir zoomet inn på ved videoovervåkning i flere kategorier som ikke er gjensidig utelukkende. Kategoriene omhandler overført mistanke, adferdsbasert mistanke, kategorisk mistanke, «kjenning», stedsbestemt mistanke, beskyttelse

og underholdning/nysgjerrighet (Lomell 2007: 105-106). Fire av disse mistankekategoriene kan være overførbare til politiets utvikling av mistanke som bakgrunn for bortvisning. Den første er adferdsbasert mistanke som bunner i en persons adferd og oppførsel, den andre er kategorisk mistanke som utløses av personlige karakteristika som fremtoning og gruppetilhørighet, den tredje er «kjenning» som vil si en person politiet kjenner til fra før som følge av registrerte lovbrudd. Den fjerde relevante kategorien er stedsbestemt mistanke som utløses av stedet vedkommende oppholder seg på (Lomell 2007: 106). Disse fire kategoriene er representative for det jeg i kapittel 4²⁹ redegjorde for som bakgrunn for at politiet utvikler mistanke på at en person er i et område for å kjøpe narkotika.

Som Lomell finner Finstad at det ved «stopp og sjekk» ofte er ytre karakteristika, som personlige egenskaper, sted eller gjenstand som medbringes som får politiet til å iverksette kontroll av person. Som ved mistankebasert bortvisning kan disse kontrollene også baserer på et tynt mistankegrunnlag. Politiets magesfølelse kan dermed ses i lys av Finstads funn som tilsier at politiet sjekker og forstyrrer både biler, personer og virksomheter hvis noe eller noen tolkes som mistenkelig eller befinner seg på steder og til tider som vekker politiets interesse (Finstad 2000: 52).

Bortvisninger basert på «typologisk skyld»?

Jeg undrer i denne sammenhengen på om vi kan se en endring i bakgrunnen for kontroll fra «typologisk skyld» til fokus på selve aktiviteten som utøves. «Typologisk skyld» eller «Type Folk» handler om at det er forskjeller mellom lovbryster og ikke-lovbryster. En lovbryster vil være ulik ikke-lovbryster som følge av enten arvelige betingelser eller sosiale forhold (Finstad 2000: 90). Rusmisbrukere kan havne inn under en kategori av type folk som begår mer (narkotika)kriminalitet enn andre fordi de er rusmisbrukere og dermed forskjellige fra en ikke-rusmisbruker. Man kontrolleres ved «typologisk skyld» på bakgrunn av nettopp hvilken type folk, eller kategori av mennesker man hører hjemme i.

På en måte kan det se ut til at politiet beveger seg vekk fra «typologisk skyld» når de fokuserer på handlingen eller aktivitetene rusmisbrukerne begår og ikke individet i seg selv. Politiet vektlegger stedet personen oppholder seg og atferden han utviser som sentrale faktorer når de vurderer situasjoner med sitt politiblikk. Samtidig ser det ikke ut til at

---

²⁹ Se kapittel 4.1.2 for hva politiet vektlegger ved mistanke.

«typologisk skyld» har forsvunnet fordi personer bortvises på bakgrunn av mistanke om at de skal begå narkotikakriminalitet. Da kan noe av mistanken basere seg på hvem vedkommende er- rusmisbruker, tidligere vært i befatning med narkotika, kjenning av politiet.

Samtidig som det kan være problematisk å bortvise på mistanke fordi enkelte risikerer å bli bortvist på bakgrunn av fremtoning, kan man også si at det kan true forutberegneligheten, altså rusmisbrukernes mulighet til å forutberegne sin rettsstilling og innrette seg etter og forsvare seg mot inngrepet som bortvisningen er (Skjult informasjon- åpen kontroll 2009: 61). Mistanke kan på den måten ses som et grunnlag for bortvisning som rusmisbrukerne kan gjøre lite med. De vet ikke hva som gjør at en politibetjent utvikler en mistanke av at personen skal kjøpe eller selge narkotika. Når mistanken om at en person er i området for å kjøpe narkotika er grunnlaget for å bortvise kan man kanskje si at dette truer rusmisbrukernes rettssikkerhet fordi prinsippet om at bortvisningen skal være forutberegnelig faller bort fordi mistanke ikke er et forutsigbart kriterium for rusmisbrukerne.

6.3 Bortvisningens kontrollklima

I dette delkapittelet stiller jeg spørsmål om hvilket kontrollklima bortvisninger representerer for å belyse betydningen de har for politiinnsatsen. Slik jeg ser det kan bortvisninger representere et kontrollklima sammensatt av flere fokusområder, både publikums trygghet, samarbeid mellom ulike instanser, situasjonell forebygging og politiets rolle som kriminalitetsforebygger. Bakgrunnen for antagelsene skal jeg gjøre rede for i lys av David Garland og hans bok *The culture of control* (2009).

David Garland viser i sin presentasjon av kriminalitetskontrollens utvikling at befolkningens frykt for å rammes av kriminalitet har økt siden 1970-tallet og at denne frykten i seg selv kan ses som et sosialt problem (Garland 2009: 10). Derfor står publikums opplevelse og følelse av trygghet i samfunnet sentralt, og publikum skal i dag beskyttes av og ikke mot staten (Garland 2009: 12). Trygghetsfokuset i kriminalitetskontrollen gir seg utslag i at politiet i større grad enn tidligere fokuserer på trygghetsskapende arbeid så vel som kriminalitetsbekjempende innsats. Det trygghetsskapende arbeidet innebærer både å sikre publikums trygghetsfølelse og redusere uorden og uordentlig atferd i samfunnet. Derfor spiller lokalsamfunnets ønsker og behov en viktig rolle når politiet skal prioritere innsatsområder (Garland 2009: 18).

Fokus på publikums trygghetsfølelse ser jeg som viktig også for politiinnsatsen i Oslo fordi nettopp trygghetsargumentet fremgår som bakgrunnen og motivasjonen for Sentrumsarbeidet, både fra kommunen (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 2) og politiets synspunkt (Andersen m.fl. 2011: 3). Begge fremhever utryggheten som åpne rusmiljøer i bybildet skaper for publikum og risikoen de medfører i form av nyrekruttering til rusmiljøene og forekomsten av annen kriminalitet som ikke er rusrelatert, som vold og menneskehandel.

Garland hevder samtidig å se at forebyggende arbeid, skadereduksjon og risikobehandling vektlegges fremfor straffende tiltak. Disse tendensene synliggjøres gjennom forsøk på å redusere tilgangen til situasjoner som muliggjør kriminalitet gjennom blant annet økt situasjonell kontroll (Garland 2009: 171). Han finner dermed en dreining i fokus fra reaktive til proaktive strategier der polisiær virksomhet mot eksempelvis uorden i samfunnet står sentralt. I denne proaktive strategien ser Garland problemorientert politiarbeid som sentralt virkemiddel (Garland 2009: 169). Slik jeg belyste i forrige kapittel kan politiinnsatsen beskrives som et POP- prosjekt og bortvisninger kan forstås som forebyggende tiltak. Dermed er trekkene Garland finner ved dagens kriminalitetskontroll også gjeldende for politiinnsatsen i Oslo, og bekrefter dermed antagelsen om at bortvisninger er et resultat av et kontrollklima preget av forebyggende arbeid. Samtidig kan bortvisningene representere skadereduserende arbeid, i form av et tiltak som ikke er straffetiltak. Det skadereduserende aspektet ved innsatsen vil jeg redegjøre for og drøfte nærmere i kapittel 8.

Det er likevel ikke kun forebyggende arbeid som er et kjennetegn ved nyere kriminalitetskontroll, også samarbeid mellom ulike instanser er et aktuelt aspekt som Garland trekker frem. Samarbeidet skal fremme sosialt arbeid, utdanning og boliger til de som har behov for det, og sammenfaller dermed med samarbeidsfokuset i Sentrumsarbeidet som skal sikre et bredt tilbud til rusmisbrukerne i form av lavterskeltilbud, helsetilbud og sosiale tilbud³⁰ (Garland 2009: 142). I samarbeidsprosjektet Garland presenterer fremheves politiets rolle som kriminalitetsforebygger og broken windows-policing presenteres av Garland som et viktig virkemiddel (Garland 2009: 187). For Oslo-politiets del er rollen som kriminalitetsforebygger sentral og som jeg viste i kapittel 5 kan vi finne igjen momenter ved broken windows-policing når politiet bortviser rusmisbrukere på mistanke om at de er i området for å begå narkotikakriminalitet. Bortvisningene representerer altså et kontrollklima

---

³⁰ Se kapittel 3.

der politiets rolle er sentral i samarbeidsprosjektet fordi de gjennom sine metoder kan være kriminalitetsforebyggere.

Bortvisninger som suksesskriterium i politiets håndtering?

Mitt neste spørsmål er så hvorfor, hvordan og for hvem kan vi se bortvisninger som et suksesskriterium i politiets håndtering.

På mange måter kan bortvisning også ses som et vellykket tiltak. Politiet får mennesker som er tilbøyelige til å begå narkotikakriminalitet ut av et belastet område for en periode og de forebygger på denne måten at kjøp og salg skjer der. Samtidig kan bortvisninger forstås som et suksesskriterium for politiet fordi det i Antons øyne er et mindre ressurskrevende tiltak som tar tak i det enkelte individet på en mer skånsom måte. Jeg har tidligere vist til Uteseksjonens tellinger som bekrefter politiets inntrykk av at miljøet i Skippergata er mindre enn rusmiljøet som eksisterte før politiet iverksatte innsats (Andersen m.fl. 2013: 14). Det betyr at politiets tiltak fungerer i form av å redusere og spre rusmiljøet, og kan på den måten forstås som et suksesskriterium.

Bortvisninger kan også forstås som et vellykket tiltak fordi rusmisbrukerne fordi politiet sanksjonerer dem på en måte som ikke har strafferettslige konsekvenser. Dessuten kan bortvisningsvedtaket ilegges med bestemte unntak som jeg redegjorde for i kapittel 4. På den måten legges det til rette for at rusmisbrukere som bortvises ikke mister muligheten til å besøke lavterskeltilbud de har behov for som tilbyr mat, sosial omgang, sårpleie og lignende. Derfor kan bortvisninger forstås som suksess både for politi og rusmiljø fordi det for politiet er et effektivt forebyggende tiltak for kjøp i belastede områder og for miljøet er det en reaksjon som ikke har strafferettslige konsekvenser for dem. Ved en slik forståelse fremstår bortvisninger som et mer skånsomt virkemiddel enn for eksempel et forelegg som kan ha store konsekvenser for den enkelte slik jeg tidligere henviste til Nafstad og hennes funn av bøtesoning i kapittel 5.2.1 (Nafstad 2013: 80). Samtidig kan vi se bortvisninger som et suksesskriterium fordi det kan være ett skritt i retning av en mer skadereduserende kontrollpolitikk. Dette er et tema som jeg vil redegjøre nærmere for i kapittel 9, *En skadereduserende politiinnsats?*

7 Sosial kontroll av byrommet

I dette kapittelet vil jeg se politiets arbeidsmetoder i lys av sosial kontroll og sosialt rom. På hvilken måte kan vi forstå politiinnsatsen som et resultat av sosial kontroll og hvilken betydning har den sosiale kontrollen for byrommet og rusmisbrukerne som oppholder seg der? Hvilke tanker gjør betjentene seg rundt rusmisbrukernes tilstedeværelse i bybildet og hvilken betydning har det for deres deltagelse i byrommet?

Sosial kontroll

Kontroll er en norsk utgave av ordet control, som er en etterkommer av ordet contra-roll; dvs. noe som ruller i motsatt retning. En motbølge, motstand, skriver Nils Christie (2006: 91).

Vi skiller mellom primær og sekunder kontroll der primærkontroll utøves av de som står oss nær. Det kan være i form av familie, nære venner eller andre som sammen med en selv utgjør et «vi». Sekundærkontroll derimot utøves av personer man ikke har en nær relasjon til. Vi skiller dessuten mellom formell og uformell kontroll der rettsapparatet er eksempel på formell kontroll (Christie 2006: 91-93). Formell kontroll utøves i kraft av en yrkesrolle og på bakgrunn av legitim makt, i motsetning til uformell kontroll som er innebygd i all vanlig samhandling (Støkken 1981: 13). Politiet er en del av det man ofte kaller rettsmyndighetene, sammen med påtalemyndigheten og domstolene (Hennum 2006: 13), og utøver derfor formell sosial kontroll som følge av sin yrkesrolle.

Politiinnsatsen mot de åpne rusmiljøene kan forstås som sosial kontroll fordi politiet i sin rolle kontrollerer rusmiljøet gjennom uniformerte fotpatruljer, sivile fotpatruljer, forelegg og bortvisninger fordi aktiviteten de åpne rusmiljøene representerer er ulovlig og uakseptabel³¹. Politiets arbeidsmetoder og tiltak er alle uttrykk for sosial kontroll og de har konsekvenser for personene som rammes³². Hvis jeg nå skal forsøke å knytte sosial kontroll til området der de åpne rusmiljøene holder til vil jeg knytte det til Bourdieu og teorien om sosialt rom fordi politiets kontroll er rettet mot et bestemt fysisk rom i Oslo by der rusmiljøet har etablert seg og sin virksomhet.

---

³¹ Se kapittel fire for redegjørelse av politiets arbeidsmetoder.

³² Se kapittel 5 og 6.

7.1 Oslo sentrum- et sosialt rom

Bourdieu hevder at *det sosiale rom har en tendens til å finne et mer eller mindre omformet uttrykk i det fysiske rom ved at aktører og eiendommer innretter seg etter en viss orden* (Bourdieu 1999b: 140). I følge Bourdieu finnes det derfor i alle samfunn sosiale posisjoner som er knyttet til bestemte aktiviteter og goder. De sosiale posisjonene står relasjonelt i forhold til hverandre, og det er disse distinkte og sameksisterende posisjonene som utgjør rommet (Bourdieu 1997: 20).

Det sosiale rommet og dets posisjoner kan overføres til Oslo sentrum når vi ser at rusmisbrukere og politi forholder seg til hverandre som følge av at de innehar ulike roller og posisjoner. Rusmisbrukerne er de kontrollerte, de som representerer noe urent og uordentlig som ikke er akseptert (Douglas 1997: 19), mens politiet på sin side representerer kontrollørene, de som sanksjonerer den uakseptable atferden fordi de innehar kapital i form av makt og respekt. Det er denne kapitalen som skiller de ulike posisjoner fra hverandre og den vurderes etter mengden en person besitter og hvor tungt den veier (Bourdieu 1997: 21).

Kapitalens betydning kan samtidig variere fra rom til rom. I enkelte rom kan kulturell kapital av en sort ha stor betydning, mens den i et annet rom ikke har betydning, slik Nafstad (2013) viser når hun sammenligner ulik kapital og kapitalbetydning i akademiske miljøer og rusmiljøer. I akademiske miljøer gir det kapital å publisere artikler i anerkjente tidsskrifter, men denne kapitalen har ingen betydning i rusmiljøene. Motsatt er tilgang til narkotika av høy kvalitet ansett som god kapital i rusmiljøet, mens det har liten betydning i akademiske miljøer (Nafstad 2013: 4).

Muligheten til å dominere i et sosialt rom avhenger dermed av kapitalen man besitter, og den vil derfor skyve unna eller trekke til seg personer som anses som uønskede eller ønskede avhengig av type og mengde kapital de besitter (Bourdieu 1999a: 127). De som ikke har (riktig) kapital blir da fysisk eller symbolsk avstengt fra goder, og de må omgå mennesker og verdier som er mindre ettertraktet. I mangel på kapital blir man sittende fast i den posisjonen man har, uten muligheter til å bevege seg videre (Bourdieu 1999a: 127). Dette kan vi se som aktuelt for rusmisbrukernes situasjon i Oslo sentrum fordi de ikke besitter kapital som er ettertraktet og verdsatt i samfunnet. Derimot representerer de noe uordentlig som oppleves som et problem som det må reageres mot, slik Lundgaard viser ved broken windows- policing av uordentlige elementer i samfunnet (Lundgaard 2011: 12). Det sosiale rommet organiserer

medlemmenes praksis og forestillinger (Bourdieu 1997: 26), og ideen om avstand og ulikhet ligger til grunn for selve rom-begrepet, slik Bourdieu beskriver det (Bourdieu 1997: 20).

Denne avstanden og ulikheten kan man tenke at gir utslag i form av sortering slik Lomell finner at videoovervåkingspraksis i Oslo by gjør når det skiller ut og fokuserer på mennesker som innehar kvaliteter som skiller seg fra «normalen». Hun hevder at vi som mennesker er selektive og derfor kategoriserer, ordner og sorterer i kategorier som normalt og unormalt, forventet og ikke forventet, bra og dårlig, trygt og utrygt (Lomell 2007: 233-234). Å havne i en kategori som er uønsket har konsekvenser for individet, slik Ida Nafstads avhandling gjennomgående viser at rusmisbrukere i Oslo oppholder seg i og benytter det offentlige rom på en begrenset måte fordi de stenges ute som følge av kontroll fra politi, vektere, konsumenter og halvoffentlige rom (Nafstad 2013). På denne måten kan Lomells sorteringsmaskiner knyttes til Lundgaards uordentlighet og broken windows-policing fordi begge tar tak i det som skiller seg ut fordi det representerer risiko for kriminalitet og alvorlig ordensforstyrrelse. Samfunnet oppfatter rusmiljøene som et problem, derfor rettes det sosial kontroll mot dem, og denne kontrollen kan knyttes til både broken windows-policing og sorteringsmaskiner.

Til tross for at man kan se problematiske sider ved sosial kontroll ser det ut til at politiet har anlagt et perspektiv om toleranse for rusmisbrukeren som individ, noe som har betydning for rusmisbrukernes stilling i det offentlige rom.

7.1.1 Toleranse for rusmisbrukeren som individ

Politiet har policy på ikke å bortvise personer kun på bakgrunn av at de er rusa (Andersen m.fl. 2011: 6 og 2012: 7), og jeg tolker informantene dit hen at det er aktivitetene og ikke personen det skal reageres mot fordi individet i seg selv ikke er et problem. Anton forteller for eksempel at;

Vi bortviser ingen bare fordi de er rusa selv om vi kanskje hadde hatt lov til det, men altså om du er rusa her eller om du er rusa der spiller for så vidt ingen rolle. Så derfor har det ingen hensikt å bortvise noen herfra bare fordi de er rusa.

Også Bent presiserer dette i en av sine uttalelser når han sier at;

Alle er jo rusa, ikke sant, for alle de narkotiske stoffene sitter i kroppen lenge. Så hadde vi tatt med alle dem som går i Skippergata, som egentlig er vårt klientell, så kunne vi faktisk ha bøtelagt og straffa alle fordi at de har brukt narkotika, men det gjør vi ikke.

Rusmisbrukerne skal få oppholde seg i rusmiljøet i sentrum så lenge de ikke begår kriminalitet, forteller Daniel.

Vi er ikke så naive, vi ser jo at narkomane skal være i byen. Det blir en del av bybildet, men den åpenlyse bruken, den skal bort (Sitat Daniel).

Dette resulterer i at jeg ser en toleranse for rusmisbrukeren som individ, et viktig poeng fra lignende innsats i andre europeiske byer fordi et fellestrekk er at man har utviklet aksept for rusmisbrukerne, også de som ikke klarer eller ønsker å bli rusfrie (Waal m.fl. 2011: 48). Når det fremgår at politiet har policy på å ikke bortvise personer på bakgrunn av ruset tilstand er det et uttrykk for at man tolerer og aksepter at mennesker som er rusa på narkotika oppholder seg i bybildet, på lik linje med alle andre publikummere, forutsatt at man opptrer ordentlig.

Det fremkommer nemlig av intervjuene at informantene mener rusmisbrukerne kan oppholde seg hvor de selv ønsker, så lenge de oppfører seg «ordentlig». Problemet vil da være at for mange av rusmisbrukerne vil «uordentlig oppførsel» oppleves som nødvendig for å finansiere eget narkotikamisbruk. For mange er det en nødvendighet å kjøpe og selge narkotika for å komme seg gjennom dagen, og mange ser det ikke som kriminalitet eller problematiske handlinger (Nafstad 2013: 112). Utsagn om at rusmisbrukere kan være hvor de vil så lenge de oppfører seg som enhver annen er derfor komplekse fordi rusmisbrukerne lever et liv som er langt unna det livet som majoriteten av den norske befolkningen lever. Bent sier det slik;

(...) og det er viktig å si at vi jager ingen. Man får lov å være der man vil så lenge man oppfører seg fint, ikke er overstadig rusa på stoff og ligger strødd, kjøper og selger narkotika, men dessverre så er det det de gjør (...).

Til tross for dette hevder politiet at flere av rusmisbrukerne i Skippergata-området aldri eller sjelden blir bortvist fordi de ikke begår narkotikakriminalitet, som betyr at flere av rusmisbrukerne i det åpne sentrumsmiljøet, i politiets øyne, opptrer på en måte som er godtatt og akseptert, og som det derfor ikke sanksjoneres mot. Et annet interessant utsagn som understreker kompleksiteten i politiinnsatsen lyder som følger; «Vi tar³³ kun dem som selger».

Det får meg til å reflektere over hvem det er som selger narkotika i Skippergata-området, og hvem som rammes når politiet sanksjonerer selgere. Som jeg allerede har vist er rollen som selger og kjøper flytende i det åpne rusmiljøet i Skippergata, hvilket betyr at det er et mindre

---

³³ I «tar» legges arrestasjon, innbringelse og ofte ubetinget fengsel.

tydelig skille mellom selger og kjøper enn det man kan få inntrykk av gjennom en slik uttalelse. Bildet er derfor sammensatt og en vanskelig materie å gå inn i, for når selgerne i Skippergata ofte er tunge misbrukere som opererer som selger den ene dagen og kjøper den andre dagen betyr det at politiet sanksjonerer en bruker som for øyeblikket innehar rollen som selger. Dermed er en slik «rettferdiggjørelse» gjennom å hevde at man kun «tar» dem som selger vanskelig å godta. En slik tankegang kan være enklere i åpne rusmiljø eksempelvis på Grønland og Vaterland der politiet ser tydelige skiller ved at selgerne som oftest ikke er tunge misbrukere (Andersen m.fl. 2013: 7). I disse områdene kan man da mer rettmessig si at man sanksjonerer selgere og ikke brukere.

.

8 Innsats mot de åpne rusmiljøene i Oslo og Amsterdam

I dette kapittelet skal jeg se nærmere på håndteringen av åpne rusmiljø i Nederland for å sammenligne den med innsatsen i Oslo, både politiets innsats og Sentrumsarbeidet i sin helhet. Målet med dette kapittelet er å redegjøre for hvilke forskjeller og likheter det er mellom de to byene. Hvordan kan vi se at Oslo-politiet har latt seg inspirere av metoder og håndteringsformer fra Nederland?

Amsterdam er kjent for en narkotikapolitikk som både deler markedet i myke og harde narkotiske stoffer, jobber aktivt med sprøyteutdeling og skadereduserende tiltak som metadon- og heroinassistert behandling (Schatz m.fl. 2011: 2). Dette er tiltak som har vært hyppig debattert i Europa, men som i dag er vanlig i flere europeiske land. Nederlandsk narkotikapolitikk preges i dag av både helseargumenter og offentlige ordensmessige interesser, og det er et nært samarbeid mellom sosialarbeidere, politi og øvrige rettssystem (Schatz m.fl. 2011: 2-3). I senere år har ikke politikk mot harde stoffer blitt sett som et omfattende problem, hverken av media eller befolkningen fordi rusmisbrukernes behov blir møtt, og de får mye av den hjelpen de har behov for. Nødvendig hjelp til de som trenger det er et av flere tiltak som har resultert i at de åpne rusmiljøene har forsvunnet fra byene og at rusmisbrukerne i mindre grad er synlige i det offentlige rom (Schatz m.fl. 2011: 4). I de neste delkapitlene skal jeg presentere strategien som ligger til grunn for resultatene, og sammenligne den med tiltakene i Oslo.

8.1 Rusmisbruk i bybildet- et helseproblem

Det fremgår av rapporten *Open drug scenes an overdose mortality- what to do?* at rusmisbruk i Amsterdam blir sett som et helseproblem og ikke et kontrollproblem. Likevel er et sentralt poeng at rusmisbrukerne ikke skal være til forstyrrelse for andre, til tross for at de har samme rett som en hvilken som helst annen borger til å være en del av samfunnet (Waal m.fl. 2011: 46).

Waal, Gjersing og Clausen finner i sin rapport at Amsterdam har lyktes med å redusere åpne rusmiljø i bybildet som følge av en helhetlig politikk som både ser behandling, hjelpetiltak og kontroll som like viktige. Forskerne finner at det tidligere er blitt forsøkt flere andre

tilnæringsmåter der fokus enten har vært på behandling eller på repressive tiltak og kontroll (Waal m.fl. 2011: 46), men det er først ved en kombinasjon av disse at man har lykket.

Flere av prinsippene som ligger til grunn for håndteringen av åpne rusmiljø i Amsterdam er dermed også sentrale for innsatsen i Oslo. Mine funn viser at politiet i Oslo ser rusproblematikk i bybildet som et helseproblem, der deres oppgaver omhandler kontroll av kriminell aktivitet, trygghet- og ordensskapende arbeid. Daniel hevder at rusmisbruk i bybildet i for lang tid har blitt sett som politiets domene, og at det var på høy tid at man forstod det som et helseproblem, som helsevesenet og kommunen må ta tak i. Politiet kan bidra, men de kan ikke bidra helsefaglig. Politiets rolle i Oslo er som i Amsterdam³⁴ knyttet til ordensskapende arbeid og kriminalitetskontroll ved synlige fotpatruljer og bortvisninger av personer som danner ansamlinger, begår eller forsøker å begå kriminalitet (Waal m.fl. 2011: 14).

I likhet med situasjonen i Amsterdam ser også Oslo-politiet at rusmisbrukere har den samme retten til å oppholde seg i sentrum som hvem som helst annen, så lenge de ikke begår kriminalitet eller skaper ordensforstyrrelser, slik jeg redegjorde for tidligere i oppgaven. Som følge av at rusproblematikken blir forstått som et helseproblem er det nødvendig med et samarbeid mellom flere ulike instanser, som forankres i et felles ansvar og forpliktelse mellom politiet, helsevesenet og sosialtjenesten. Engasjementet må være forpliktende og forankret på høyt politisk nivå (Waal m.fl. 2011: 46). I Amsterdam kalles det Social support strategy, i Oslo er det kjent som Sentrumsarbeidet.

8.1.1 Sosial support strategy i Amsterdam- Sentrumsarbeidet i Oslo.

Social support strategy (SSS) er navnet på strategien som i 2006/2007 ble implementert i de fire nederlandske byene Amsterdam, Rotterdam, Haag og Utrecht (Schatz m.fl. 2011: 6). I forkant av prosjektstart ble det gjennomført et pilotprosjekt i sør-øst Amsterdam som viste seg å være effektivt, spesielt med hensyn til å redusere kriminalitet og ordensforstyrrelser (Schatz m.fl. 2011: 11). Da strategien for alvor ble iverksatt etter det suksessfulle prøveprosjektet tilpasset hver av de fire byene strategien til sine lokale forhold, og den lokale strategien ble basert på en resultat- og personorientert tilnærming, der samarbeid mellom ulike instanser var

---

³⁴ Se kapittel 1.4.2.

avgjørende. Det forventede resultatet var at offentlige forstyrrelser og kriminalitet ville bli kraftig redusert også denne gangen (Schatz m.fl. 2011: 6).

Strategiens målsetning er å få rusmisbrukere inn i systemer for omsorg og behandling, de skal ha en anstendig bolig og et arbeid, og de skal re-integreres i samfunnet. Dessuten skal de ha tilgang til sosiale ytelser og medisinsk behandling. Hovedpilarene i tilnærmingen er derfor forebygging, behandling, omsorg og vedlikehold av offentlig orden gjennom rettshåndhevelse og tvangsbasert omsorg. Dermed er det også et stort spenn i de involverte instansene, som omfatter både boligselskaper, forsikringsselskaper, helsepersonell, politi og justisdepartementet. Alle instansene har signert en avtale om hvilke felles mål de skal jobbe mot og hvordan de skal prioritere ressurser (Schatz m.fl. 2011: 6). SSS viderefører dermed en skadereduserende tilnærming som Nederland så lenge har vært kjent for, men kombinerer den samtidig med rettshåndhevelse og tvangsmessige tiltak. Dagens tilnærming omfatter altså store investeringer i boliger, sosial omsorg og andre sosiale støttetiltak, samtidig som den baserer seg på effektivt og strukturert samarbeid mellom ulike instanser (Schatz m.fl. 2011: 13).

For å lykkes i arbeidet har man etablert ulike støtteapparat og tilbud til rusmisbrukerne i deres nabolag, og lokale myndigheter har ansvar for å koordinere og styre de økonomiske ressursene (Schatz m.fl. 2011: 6). Innsatsen styres på to nivå. Det et er ledernivå der borgermesteren og representanter fra det øverste nivået i de lokale myndighetene møtes to ganger i året og gjør avtaler og legger planer på et mer generelt nivå. Det daglige ansvaret ligger derimot hos en styringsgruppe bestående av representanter fra alle de involverte instansene, deriblant helsevesen, politi og lokale myndigheter. Styringsgruppa møtes jevnlig og har ansvaret for å implementere ledergruppens vedtak i det daglige arbeidet (Schatz mfl. 2011: 6-7).

I likhet med Social support strategy skal også Sentrumsarbeidet sikre boliger og helsetilbud til rusmisbrukerne. Tendenser til desentralisering av hjelpe- og lavterskeltilbud er tydelig i Oslo kommunes innsats, og det kommer frem som et tema betjentene er opptatt av og som mener er essensielt for å forhindre trafikken i Skippergata og dermed også områdets betydning som omsetningssted. Som vist tidligere har Sprøyteluka og Felttiltakene flyttet til Mottakssenteret i Storgata, et stykke unna Skippergata. I kommunens handlingsplan går det frem at det skal tilrettelegges for hjelpetilbud ute i bydelene der rusmisbrukerne bor (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 5), et tiltak som altså er gjenkjennbart fra

Amsterdam. Samtidig som tilbud skal etableres i bydelene drives det også arbeid for hjemsendelse av rusmisbrukere med tilhørighet til kommuner utenfor Oslo, med begrunnelse i at de skal få hjelp av eksisterende hjelpeapparat i hjemkommunen (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 6).

8.2 Skadereduksjon som førende perspektiv

Skadereduksjonsperspektivet står sterkt i Amsterdam og har resultert i et godt utviklet system av gratis og lett tilgjengelige lavterskeltilbud. Disse tilbudene omfatter blant annet substitusjonsbehandling med ingen eller korte ventelister. Dessuten er det utviklet strategier basert på samarbeid mellom oppsøkende tjeneste og politiet for å tiltrekke og komme i kontakt med rusmisbrukere som kan være vanskelige å nå frem til. Lett tilgjengelige kontakt- og krisesentre som deler ut nåler eller tilbyr sprøyterom er også sentralt for håndteringen i Amsterdam. Bostedsløshet blir ikke akseptert, derfor er det utviklet et system med både krisesentre, hospitser og egne boligkvartaler beregnet på rusmisbrukere. Disse stedene stiller krav til rusmisbrukerens atferd som sier at de skal opptre på en ordentlig måte, og lokalene har retningslinjer som skal respekteres (Waal m.fl. 2011: 47). Som jeg tidligere har redegjort for har man også i Oslo-politiet retningslinjer som sier at politiet skal bidra i tilfeller der de møter rusmisbrukere som gir uttrykk for at de ønsker hjelp og behandling, ved å kjøre dem til Mottakssenteret som har en koordinerende funksjon og senere rusmisbrukeren videre i hjelpesystemet derfra.

Lavterskeltilbud

Aktiv og oppsøkende tjeneste som søker å nå ut på gatenivå kjennetegner håndteringen av åpne rusmiljø i Amsterdam. Den oppsøkende tjenesten er koordinert med og samarbeider med politipatruljer for å forhindre åpne rusmiljø. En forutsetning for innsatsen er at sosialarbeiderne skal jobbe både for rusmisbrukeren og samfunnet ved at målet er å sikre sosial integrering, og åpne rusmiljøer blir sett som destruktive (Waal m.fl. 2011: 47). Politipatruljering for å forhindre åpne rusmiljø er som kapittel 4 viser et sentralt tiltak i politiinnsatsen i Oslo.

Et viktig trekk ved helsevesenet i Amsterdam er at det i stor grad er lavterskelbasert, og så langt det er mulig unngår å operere med ventelister og skriftlige søknader. Helsevesenet skal

tilby helhetlige og omfattende tilbud som metadonbehandling, rehabiliteringsorientert substitusjonsbehandling, kriseintervensjon og behandling for abstinenser (Waal m.fl. 2011: 47-48). Som kapittel 4 viste har det vært frustrasjon blant informantene knyttet til tilbudet og oppfølgingen av rusmisbrukere som gir uttrykk for at de ønsker behandling, og nettopp ventelister og kø trekkes frem som faktorer som bidrar til at rusmisbrukerne ofte er å finne tilbake i gatene kun kort tid etter at de ble kjørt til legevakten. Informantene etterlyser derfor et bedre system for å sikre rask hjelp til de som ønsker behandling.

8.2.1 Positive resultater av social support strategy

Schatz, Schiffer og Kools finner flere helsemessige fordeler som følge av strategien. For det første synker antallet injiserende heroinister, i 2011 lå tallet på omtrent 4 % i Amsterdam. For det andre er det ingen ny tilstrømning av problematiske opiatavhengige, snarere ser det ut til å ha mistet sin appell blant unge. For det tredje har gjennomsnittsalderen blant brukerne steget betraktelig samtidig som antallet mennesker med problematisk avhengighet har sunket (Schatz m.fl. 2011: 4). Det er imidlertid ikke kun helsemessige fordeler. Forskerne finner også at ordensforstyrrelser er blitt kraftig redusert i de fleste delene av nederlandske byer. Det store flertallet av brukere som tidligere var avhengige av å finansiere misbruket sitt gjennom gatesalg av illegale stoffer bor nå i sosialboliger og får behandling for narkotikamisbruket sitt og/eller de konsumerer de illegale stoffene i sprøyterom (Schatz m.fl. 2011: 5). Til tross for at man også i Nederland står overfor utfordringer med hensyn til blant annet økonomi, presiserer Schatz, Schiffer og Kools at det nederlandske behandlingssystemet har flere positive effekter på samfunnet, blant annet ved mindre kriminalitet blant rusmisbrukerne og reduksjon av helse- og omsorgsproblemer (Schatz m.fl. 2011: 2). Forskerne konkluderer med at SSS er effektivt for å redusere ordensforstyrrelser og kriminalitet, for å identifisere og imøtekomme behovene til hjemløse og rusmisbrukere og for å gi tilstrekkelig med stabil støtte til sårbare grupper (Schatz m.fl. 2011: 13).

8.2.2 Forskjeller i Oslo og Amsterdam

Til tross for at vi kan se flere likhetstrekk mellom håndteringen i Oslo og Amsterdam er det likevel flere store og viktige forskjeller ved innsatsen utover at arbeidet i Amsterdam er mer etabler og derfor har gitt tydeligere resultater enn det vi kan finne i Oslo etter kun to år. I Norge er det for eksempel ikke opprettet egne fengsler eller institusjoner beregnet på

kriminelle rusmisbrukere. Det er heller ikke slik at rusmisbrukere som skal straffes behandles utenom straffeloven slik kapittel 1³⁵ beskriver praksisen overfor kriminelle rusmisbrukere som ikke overholder politiets pålegg i Amsterdam (Waal m.fl. 2011: 10-11).

Det er også store forskjeller mellom de to byene med utgangspunkt i den ulike narkotikapolitikken. Mens man i Nederland skiller harde og myke stoffer og lar de ulike politidistriktene selv regulere håndteringen av for eksempel cannabis (Haug 2012: 33)³⁶ føres det i Norge en politikk der legemiddeloven regulerer cannabis som narkotisk stoff på lik linje med heroin. Det gir seg utslag i at åpne rusmiljø der det selges cannabis blir kontrollert og sanksjonert, slik vi ser på Vaterland, langs Akerselva og nedre del av Grünerløkka i Oslo. Den samme kontrollen finner man ikke i Amsterdam der cannabis selges i coffee shops uten at det sanksjoneres, et resultat av det Haug (2012: 33) kaller aktiv toleranse.

Utfordringer også i Amsterdam

Schatz, Schiffer og Kools ser en tendens til at fokus rettes mer og mer mot medisiner og vekk fra skadereduksjon når det stadig er tilfeller av intervensjoner mot personer heller enn at vedkommende tar egne beslutninger (Schatz m.fl. 2011: 14). For at narkotikapolitikken skal forbli balansert mener de at menneskene som rammes av politikken også bør være deltagende i utformingen av den. De hevder rusmisbrukernes interesser bør være en av hjørnesteinene i politikken, sammen med internasjonal lov, folkehelse og offentlig ro og orden (Schatz m.fl. 2011: 14).

Forskerne ser likevel utfordringer knyttet til rusmisbrukere som ikke er kvalifisert for behandling, lange ventelister for behandling og de tvangsmessige tiltakene som kan gå på tross av prinsippet om selvbestemmelse (Schatz m.fl. 2011: 14), og de viser at det er en stadig økende bekymring hos sosialarbeidere og rusmisbrukere at det skal bli et skifte i fokus og prioriteringer hvor argumenter for sikkerhet og trygghet tar over (Schatz m.fl. 2011: 2-3).

---

³⁵ For nærmere redegjørelse se kapittel 1.4.2.

³⁶ For nærmere redegjørelse se kapittel 1.4.1.

9 En skadereduserende politiinnsats?

I dette kapittelet skal jeg drøfte politiets innsats mot de åpne rusmiljøene i lys av perspektivet om skadereduksjon. Politiets innsats og arbeidsmetoder er komplekse, derfor er det interessant å se dem i forhold til skadereduksjonstanken. Jeg under derfor; kan vi se tendenser, trekk eller metoder ved politiinnsatsen som kan beskrives som skadereduserende eller som skritt i retning av et mer skadereduserende perspektiv i politiets håndtering av de åpne rusmiljøene i Oslo? For å drøfte dette skal jeg først definere begrepet skadereduksjon før jeg trekker inn flere av momentene som jeg allerede har belyst i tidligere kapitler.

Tradisjonelt har narkotikaproblemet blitt møtt med fokus på kontroll og rusfrihet. Målsetningen i narkotikapolitikken har vært behandling og fullstendig avholdenhet. Erfaring har vist at dette ofte ikke er et realistisk mål. De fleste rusmisbrukere har vanskelig for å slutte å ruse seg. Noen klarer ikke, andre verken ønsker eller vil slutte med rusmidler. Det kan være mange årsaker til dette. Selv også når ønsket og motivasjonen er tilstede, er rusfrihet vanskelig og i mange tilfeller et lite realistisk mål (Johansen og Myhre 2005: 7).

En motsats til kontroll- og rusfrihetsfokus er perspektivet om skadereduksjon, som vil si at man iverksetter tiltak med formål å forhindre de direkte skadelige konsekvensene av narkotikamisbruk, uten å avslutte rusmisbruket der og da. Tiltakene skal være gjennomførbare, kunne gi atferdsendringer og redusere faren for helsemessige skader på både enkeltindivid og samfunn. De må være praktiske og kortsiktige løsninger eller forbedringer som ikke avhenger av at de skal påvirke rusmisbruket (Meld.St.nr.16 1996-1997). Utdeling av rene sprøyter i Oslo er et eksempel på et typisk skadereduserende tiltak der sprøyteutdelingen har som formål å redusere sykdom som følge av at rusmisbrukere bruker skitne sprøyter eller deler seg i mellom. Ved at man reduserer risikoen for smittsomme sykdommer som HIV i rusmiljøet reduserer man også faren for smitte generelt i befolkningen. De rene sprøytene reduserer da sykdomsfaren som følge av narkotikamisbruket samtidig som de også reduserer de økonomiske kostnadene som rammer samfunnet som følge av sykdom i rusmiljøene (Meld.St.nr.16 1996-1997). Ideelt sett kan også skadereduserende tiltak tilrettelegge for motivasjon til å ta kontakt med hjelpeapparatet for å få hjelp med diverse problemer de har, som igjen kan føre til at flere kommer inn i behandling og rehabilitering for rusmisbruket sitt (Skretting 2011: 1). Ofte kan det likevel være et skjønnsspørsmål om man skal kalle et tiltak for skadereduserende, forebyggende eller behandlende. Substitusjonsbehandling med metadon eller subutex kan i noen land sees som behandling, mens det i andre land sees som et skadereduserende tiltak (Skretting 2011:1).

En mulig forståelse av Sentrumsarbeidet som helhet er å se det som et uttrykk for en forståelse av rusproblematikk i bybildet som sier at man ikke kan lykkes i arbeid mot åpne rusmiljø uten å se problemet i sin helhet. Ved å se problemet i sin helhet blir det tydelig at man må samarbeide og kombinere ulike tiltak, både rettet mot kontroll og helse- og hjelpetiltak for å lykkes med å redusere åpne rusmiljø i bybildet og samtidig bedre helsetilstand og levestandarden til medlemmene i miljøet. Sentrumsarbeidet kan ses som et uttrykk for at man forstår rusproblematikk i bybildet som et sammensatt problem der det verken holder å kun kontrollere eller kun tilrettelegge for behandling og hjelpetiltak. På den måten kan man se skadereduserende tendenser i prosjektets sammensetning og utgangspunkt.

Kommunens handlingsplan for Sentrumsarbeidet viser at tiltak rettet mot helse- og omsorgstilbud for rusmisbrukerne er høyt prioritert, sammen med kontroll gjennom politiinnsatsen. I de neste avsnittene vil jeg ta drøfte hvorvidt vi kan se skadereduserende tendenser ved innsatsens utforming og utførelse. Hvordan kan vi så forstå innsatsen som resultat av tiltak som skal redusere både skader på samfunn og individ som følge av rusmisbruk?

9.1 Rusmisbrukerne- en del av byen

I intervjuene gir informantene gjennomgående uttrykk for at de forstår at politiinnsatsen i seg selv ikke kan gjøre mennesker rusfrie, og at rusmisbruk alltid vil eksistere. Det betyr at de også ser at rusmisbrukere vil fortsette å være en del av bybildet også i fremtiden. Politiets fokus ligger altså ikke på rusfrihet og total avholdenhet, slik Johansen og Myhre beskriver den tradisjonelle tilnærmelsen til rusproblematikken (2005: 7). Fokuset kan derimot tolkes som å være rettet mot de skadene som rusmisbruk i bybildet kan medføre, som følge av åpenlys omsetning og bruk av narkotika, i form av nyrekruttering til miljøet og utrygghet for publikum. Bakgrunnen for en slik tolkning er at arbeid for å forhindre nyrekruttering sammen med trygghetsskapende innsats fremmes som viktige målsetninger og begrunnelser for politiinnsatsen (Andersen m.fl. 2011: 5). Politiets fokus på barn og unge og forebygging av nyrekruttering ved å ta tak i unge mennesker som ferdes i rusmiljøet kan ses som et tiltak for å redusere de skadelige effektene som åpne rusmiljø har på resten av samfunnet. Når foreldre og barnevern blir kontaktet, settes det i gang et system som skal forhindre at ungdommen uforstyrret kan falle inn i en rusavhengighet.

Forståelsen av at rusmisbrukere alltid vil være en del av bybildet kommer tydelig frem når den ses i sammenheng med toleransen som jeg oppfatter at politiet har for rusmisbrukeren som person. Med toleranse sikter jeg til policy på ikke å bortvise personer på bakgrunn av at de er rusa (Andersen m.fl. 2012: 7) og informantenes egne uttalelser som sier at rusmisbrukere har lik rett som alle andre til å være en del av bybildet. Toleransen overfor mennesker i rusa tilstand viser at det ikke er individet, men handlingene han begår som er problematiske. Dette kan ses som et skadereduserende moment fordi politiet aksepterer rusmisbrukerens tilstedeværelse, og når informantene i tillegg forteller at de også er tilstede i byen for å sikre rusmisbrukernes trygghet viser det at man søker å redusere skadene som åpne rusmiljø påfører individet, i form av vold- og vinningskriminalitet (Andersen m.fl. 2012: 16-18).

Imidlertid kan Nafstads studie (2013) vise hvordan rusmisbrukerne opplever begrenset adgang til det offentlige rom som følge av blant annet politikontroll. Det viser at de ikke opplever å bli akseptert, som kan være et argument mot skadereduserende tendenser i politiinnsatsen. Følelsen av å ikke være akseptert kan være et resultat av bortvisningene, for som jeg drøftet i kapittel 6 kan bortvisninger forstås som en «gatestraff» eller en «politipedagogisk lærepenge», slik henholdsvis Høigård (2002) og Finstad (2000) beskriver dem. Når menneskene bortvisningene rettes mot opplever tiltaket som en straff er også det et motargument til en forståelse av bortvisninger som et skadereduserende element.

9.1.1 Bortvisningene

Til tross for at det er toleranse og aksept for personen er det som jeg har vist ikke toleranse for kriminell atferd, derfor sanksjoneres kjøp eller forsøk på kjøp av narkotika med bortvisninger. Det samme gjelder tilfeller av åpenlys bruk, om enn i mindre grad slik det fremgår av evalueringsrapporten for 2011/2012 (Andersen m.fl. 2012:7).

Daniel forteller at de 16 682 bortvisningene som er ilagt siden 2011 (Andersen m.fl. 2013: 12) er reaksjoner i tilfeller der politiet kunne ilagt straff. Da disse tidligere ville blitt straffet, blir de i dag reagert mot med et oppholdsforbud, og når politiet kan vise til mer enn 16 000 bortvisninger der forholdet kunne blitt ilagt straff viser det at bortvisningene kan representere skadereduksjon når man ilegger et muntlig pålegg som dersom det blir etterfulgt ikke får konsekvenser for vedkommende istedenfor en straffereaksjon. På den måten kan man se bortvisningen som resultat av en tanke om å gjøre det beste ut av situasjonen slik den er og at

man istedenfor å straffe søker å forhindre og sanksjonere kriminalitet gjennom oppholdsforbud. Bortvisningens definisjon som et tiltak som ikke er straff kan sees som et skadereduserende trekk fordi det tar sikte på å sanksjonere uakseptabel atferd, uten at det benyttes strafferettslige sanksjoner. Til tross for drøftelse som sier at de kan forstås som gatestraff eller en politipedagogisk lærepenge er de ikke definert som en straff.

Bortvisningens tilretteleggelse for at rusmisbrukeren skal kunne nytte seg av lavterskeltilbudene til tross for at han ikke kan oppholde seg i Skippergata i en bestemt periode er et trekk som viser ønske om å redusere negative konsekvenser som følge av pålegget.

.

10 Avslutning

Jeg vil i oppgavens avslutningskapittel oppsummere temaene jeg har belyst for å samle trådene til en konklusjon. Målsetningen med studien har vært å se politiets arbeidsmetoder i innsatsen mot de åpne rusmiljøene i Oslo i lys av elementer som politistategier og skadereduksjon. Dessuten har jeg gjort en sammenligning av norsk og nederlandsk innsats med formål å finne forskjeller og likheter mellom de to landenes håndtering, men samtidig se hvordan erfaringer fra Amsterdam har påvirket politiinnsatsen i Oslo.

Bakgrunn og arbeidsmetoder

Studien har vist at bakgrunnen for politiinnsatsen er Sentrumsarbeidet, et samarbeidsprosjekt der blant andre Oslo kommune, ideelle organisasjoner og politiet arbeider sammen for å bekjempe åpne rusmiljø i bybildet, og samtidig forbedre rusmisbrukernes helse- og livssituasjon (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 5-6). Politiets rolle i samarbeidet er knyttet til ordensskapende oppgaver der de tre viktigste målsetningene er å forebygge og forhindre åpenlys salg og bruk av narkotika, være synlig og permanent tilstede i de belastede områdene, samt forhindre nyrekruttering til miljøet (Andersen m.fl. 2012: 3). Kommunens oppgaver er knyttet til å bedre oppfølging av rusmisbrukerne i deres nærmiljøer ved å gi tilbud om boliger, rehabilitering og behandling av rusmisbruket (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 5).

Politiets arbeidsmetoder spenner fra synlig uniformert tilstedeværelse ved fotpatruljer, til forhøyede foreleggssatser, sivile fotpatruljer og bortvisninger, slik kapittel 4 redegjorde for. Det viktigste tiltaket er likevel bortvisninger, muntlige pålegg om oppholdsforbud som gis i definerte sektorer av Oslo sentrum. Bortvisningene er komplekse og kan forstås på flere ulike måter. For det første kan de tolkes som forebyggende tiltak politiet benytter for å redusere omsetning og bruk av narkotika i de belastede sentrumsområdene. En bortvisning kan ilegges både for et faktisk forhold og på bakgrunn av forsøk eller mistanke om at vedkommende som bortvises skal kjøpe narkotika. Ved bortvisning på mistanke forhindrer politiet narkotikakriminalitet i det belastede området. Samtidig kan vi forstå mistanken som en trussel mot en persons rettssikkerhet fordi et mistankegrunnlag er lite forutsigbart for rusmisbrukeren (Gatejuristen 2012: 3).

Samtidig som bortvisningene kan true rusmisbrukernes mulighet til å forutse egen rettsstilling kan de også forstås som tiltak som kan oppleves som straff, til tross for at de ikke er definert som straff. Da kan vi forstå dem som en «gatestraff» (Høigård 2002: 265-267) eller «politipedagogisk lærepenge» (Finstad 2000: 153), slik jeg drøftet i kapittel 6.1.1. Dette har betydning for hvordan bortvisningene fremstår fordi det viser at de ikke bare har forebyggende sider, men også straffende aspekter ved seg.

Skadereduserende tendenser

Til tross for at bortvisningene kan oppleves som straff, slik det også fremgår av Ida Nafstads funn (Nafstad 2013: 112-115), kan de også forstås som tiltak med skadereduserende tendenser. Det er fordi bortvisningene benyttes som alternativer til tradisjonelle straffende reaksjoner, som arrestasjon, anmeldelse og forelegg. Som et resultat av at det kun er et muntlig pålegg har bortvisningene mildere konsekvenser enn for eksempel forelegg, da rusmisbrukere ofte ikke kan betale bøtene de ilegges og derfor må sone noen dager i fengsel etter hvert som bøtene hopper seg opp (Nafstad 2013: 116). Derimot har det ingen videre strafferettslige konsekvenser for rusmisbrukerne dersom de overholder bortvisningen, og den kan derfor forstås som en mer skånsom reaksjon enn alternativet. Skånsomheten tydeliggjøres ved politiets praksis med unntak i bortvisningene som tilrettelegger for at personen kan vende tilbake til området han er bortvist fra for en periode dersom han for eksempel skal besøke et lavterskeltilbud.

Det er likevel ikke kun bortvisningen som kan vise tendenser til elementer av skadereduksjon i politiinnsatsen, også politiets toleranse overfor rusmisbrukeren som individ kan tolkes som et skadereduserende trekk, da dette står helt sentralt i håndteringen av åpne rusmiljø i Amsterdam (Waal m.fl. 2011: 48). Toleransen hos politiet synliggjøres ved at rusmisbrukere ikke bortvises på grunnlag av at de er rusa, hvilket de kunne blitt fordi det er et uttrykk for at de har brukt narkotika, som er ulovlig etter legemiddellovens § 24.

Informantene uttrykker også toleranse for individet når de hevder at rusmisbrukere kan oppholde seg der de selv ønsker på lik linje med alle andre, så lenge de oppfører seg ordentlig. Rusmisbrukeren i seg selv er altså ikke et problem, det er handlingene han begår som er problematiske. Samtidig er det et paradoks at handlingene som defineres som uordentlige er de som preger rusmisbrukeres hverdag, nemlig finansiering, kjøp og bruk narkotika. Dette kan bety at rusmisbrukets natur hindrer mennesket i å være en inkludert del

av det offentlige rom, slik Nafstad hevder at blant annet politikontroll av det som oppleves som uordentlig i byen bidrar til (Nafstad 2013: 112-115).

Flere politistategier

Rusmisbrukernes uordentlige oppførsel kan knyttes til broken windows-teorien som hevder at uordentlige elementer i samfunnet skaper utrygghet blant borgerne og øker risikoen for mer alvorlig kriminalitet dersom det ikke blir tatt tak i (Lundgaard 2011: 26). Dette kan knyttes sammen med ordensforstyrrelser som Furøy finner at blir særlig kontrollert og sanksjonert fordi de er synlige for både publikum, politikere og politiet (Furøy 2012: 3). Kontrollen av uordentlige elementer kan i tillegg til broken windows-teorien også forstås i lys av beroligende politiarbeid, som hevder at uordentlige forhold i samfunnet skaper utrygghet hos publikum, og at de derfor ikke aksepteres (Furøy 2012: 96). På denne måten kan vi knytte både beroligende politiarbeid og broken windows-teorien til politiinnsatsen i Oslo fordi rusmiljøene representerer uordentlige elementer som skaper utrygghet i samfunnet og øker risikoen for kriminalitet.

Politikontrollen i Oslo kan defineres som kunnskapsbasert politiarbeid fordi det har form som et POP-prosjekt, der man gjennom flere ulike ledd bestående av problemforståelse, handlingsplaner, analyse og evaluering søker å ta tak i kriminalitet og ordensforstyrrelser i bybildet som følge av åpne rusmiljøer (Wegner 2007: 53-54). Det er også tydelig at politiinnsatsen hviler på både proaktive og reaktive strategier der synlig tilstedeværelse av politi i bybildet er tenkt å ha en proaktiv, forebyggende effekt, mens politiets forhøyede foreleggssatser i de belastede sentrumsområdene fungerer som en straffetrussel.

Samtidig finner jeg at politiet problematiske sider ved konsentrasjonen av lavterskelhjelpetilbud i Skippergata-området fordi disse tiltrekker seg rusmisbrukere slik at området er tungt trafikkert og dermed et yndet omsetningsområde. For å redusere gatas betydning som markeds plass mener politiet det vil være nødvendig å spre tilbudene ut i bydelene, nærmere rusmisbrukernes boliger. Dette er tiltak som det ser ut til at kommunen prioriterer og som det er ønskelig å sikre på lengre sikt (Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: 5-6).

Betjentenes erfaringer knytter seg også til opplevelser av arbeidet i de åpne rusmiljøet som både krevende og givende. Krevende fordi det er et miljø preget av negativitet og vonde

skjebner, og det er begrenset hvilken forskjell politiet kan gjøre i rusmisbrukernes liv. Samtidig erfares forebyggende arbeid mot nyrekruttering av unge og samtaler med publikum som uttrykker økt trygghet etter at politiet startet innsats, som motiverende aspekter ved arbeidet. I tillegg forteller informantene at de stort sett har en fin tone med de fleste rusmisbrukerne, noe jeg selv erfarte da jeg var med ut på observasjon. Observasjonen tydeliggjorde samtidig de ulike rollene politiet har avhengig av om de patruljerer miljøene uniformert eller i sivilt.

Ulike roller i sivil og uniform

I uniform fungerer betjenten som både kontrollør ved sanksjonering av uakseptabel atferd som drikking på offentlig plass, de er sosialarbeidere i form av samtaler og trøst med fortvilte rusmisbrukere, og de fungerer som guider for stedsforvirrede publikummere.

Fotpatruljer i sivil viser i større grad de kontrollerende oppgavene politiet har, da målsetningen med sivilt arbeid er å «uroe» miljøet slik at medlemmene forstår at politiet følger med dem, og tar narkotikaselgerne. Også i denne sammenhengen står politiet overfor et paradoks da det viser seg at rollene som kjøper og selger i Skippergata-området varierer fra dag til dag og time til time fordi de fleste selgerne selv er tunge rusmisbrukere. Det betyr at en «rettferdiggjøring» av sanksjonering i form av utsagn som «vi tar kun dem som selger» ikke stemmer overens med virkeligheten. Når politiet sanksjonerer selgere sanksjonerer de i praksis en rusmisbruker i rollen som selger, og et tydelig skille mellom kjøper og selger er dermed vanskelig å trekke. Slik er det imidlertid ikke i områdene Vaterland og nedre del av Grünerløkka der politiet finner at det hovedsakelig er menn med utenlandsk statsborgerskap som selger, mange av dem afrikanere. Flere av selgerne bruker mindre mengder narkotika, men politiet karakteriserer dem ikke som tunge misbrukere. Her vil det dermed være lettere å skille kjøper fra selger. Kjøperne i dette området er først og fremst «hvermansen» og stoffet som selges er hovedsakelig cannabis.

Veien videre

Politiinnsatsen mot de åpne rusmiljøene fremstår for meg som kompleks, slik jeg har belyst i oppgaven. Derfor skal det bli interessant å følge utviklingen, for jeg er spent på å se hvilken retning den tar. Vil vi om få år se tydeligere skadereduserende tendenser eller går man etter hvert tilbake til straffende sanksjoner og et strengt kontrollfokus? Hvis jeg skal spå fremtiden

tror jeg at politiinnsatsen om få år er godt etablert og tatt som en selvfølge i Oslo. Jeg antar også at vi vil kunne se enda tydelige resultater enn det vi gjør i dag. For meg fremstår nedre del av Karl Johan og spesielt området foran Oslo S som et helt annet enn det det gjorde for bare et par år tilbake fordi ansamlingen av rusmisbrukere på gamle «Plata» er borte. Derfor har jeg opplevd prosjektet som givende fordi jeg har fått mye kunnskap om hva som ligger bak disse synlige endringene, og det har vært fint å se hvilke mennesker som utgjør arbeidsstokken som jobber med de åpne rusmiljøene. Slik jeg opplever menneskene jeg har vært i kontakt med er det engasjerte personer som er glad i jobben sin og som ønsker å gjøre en forskjell. Det virker som betjentene har et eierforhold til innsatsen og som om prosjektet er et lite «hjertebarn» for de som har vært med å forme og utvikle innsatsen, slik den fremstår i dag.

Det forundrer meg ikke om åpne rusmiljø slik vi er vant til å se dem forsvinner fra bybildet for godt, men at vi fortsatt vil se rusmisbrukere i Oslo sentrum, akkurat slik det bør være da de er en del av Oslos befolkning på lik linje med hvem som helst annen. Kanskje får vi samme situasjon i Oslo som i Amsterdam, et bybilde uten åpne rusmiljø, men der det er toleranse og respekt for rusmisbrukere.

Ord: 37 531.

Litteraturliste

Almindelig borgerlig straffelov (Straffeloven). LOV 1902-05-22 nr. 10.

Andersen, Svein-Rune, Wibek Bjerkås Moe, Odd Erik Mathisen og Andreas Farnen (2011): *Evaluering av målrettet innsats i de åpne rusmiljøer for perioden 27. juni til 25. september 2011*. Oslo: Grønland Politistasjon.

Andersen, Svein-Rune, Wibek Bjerkås Moe, Odd Erik Mathisen og Andreas Farnen (2012): *Evaluering av målrettet innsats i de åpne rusmiljøer for perioden 26. september 2011 til 29. februar 2012*. Oslo: Grønland Politistasjon.

Andersen, Svein-Rune, Wibek Bjerkås Moe, Odd Erik Mathisen og Andreas Farnen (2013): *Evaluering av målrettet innsats i de åpne rusmiljøene for perioden 1. mars 2012 til 28. februar 2013*. Oslo: Grønland Politistasjon.

Bourdieu, Pierre (1997): *Af praktiske grunde. Omkring teorien om menneskelig handlen*. København: Hans Reitzels forlag.

Bourdieu, Pierre (1999a): «Site effects». I: *The weight of the world. Social suffering in contemporary society*. Pierre Bourdieu (red.). Cambridge: Polity press.

Bourdieu, Pierre (1999b): *Meditasjoner. Meditations pascaliennes*. Oslo: Pax forlag.

Christie, Nils (2006): «Sosial kontroll». I: *Kriminologi*. Cecilie Høigård og Liv Finstad (red.). Oslo: Pax forlag.

Douglas, Mary (1997): *Rent og urent. En analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu*. Oslo: Pax forlag.

Et ansvarlig politi. Åpenhet, kontroll og læring. Oslo: Departementenes servicesenter. Informasjonsforvaltning, 2009 (NOU 2009:12).

Fangen, Katrine (2008): *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.

Fauchald, Kari og Anne Katrine Sivesind (2012): *De åpne russcenene i Oslo sentrum- sett fra brukernes perspektiv*. Oslo: Velferdsetaten.

Finstad, Liv (2000): *Politiblikket*. Oslo: Pax forlag.

Finstad, Liv (2012): «Byens voktere før og nå. Del 1: Byens voktere før.» I: *Kriminologiske byvandring*. Kristian Andenæs, Turid Eikvam og Per Jørgen Ystehede (red.). Oslo: Novus forlag.

Fog, Jette (2007): *Begrunnelsernes koreografi. Om kvalitativ ikke-statistisk representativitet*. I: *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Frantzsen, Evy (2001): *Metadonmakt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Frantzsen, Evy (2005): *Narkojakt på gateplan: om politikontroll av narkotika på Vesterbro*. København: Københavns universitet.

Furøy, Wictor (2012): *Orden i gata. En studie av ordensforstyrrelser i Karl Johansgate 1998-2008: Hva er det og hva gjøres med det? – Et blikk på ordenspolitiets hverdag*. Oslo: Politihøgskolen.

Garland, David (2009): *The culture of control*. Oxford: Oxford university press.

Gatejuristen (2012): *Gatejuristens dokumentasjonsrapport 2008-2010*. Oslo: Gatejuristen.

Grønmo, Sigmund (2007): «Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen». I: *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Gundhus, Helene Oppen og Paul Larsson (2007): «Policing i et norsk perspektiv». I: *Forskningskonferansen 2007. Polisiær virksomhet. Hva er det- hvem gjør det?* Helene Oppen Gundhus, Paul Larsson og Tor- Geir Myhrer (red.). Oslo: Politihøgskolen.

Handlingsplan for Politirådet i Oslo 2013.

URL: [http://www.byradet.oslo.kommune.no/getfile.php/Byr%C3%A5det%20\(BYR\)/Internett%20\(BYR\)/Dokumenter/Politiraadet/Handlingsplan%20for%20Politir%C3%A5det%20i%20Oslo%202013.pdf](http://www.byradet.oslo.kommune.no/getfile.php/Byr%C3%A5det%20(BYR)/Internett%20(BYR)/Dokumenter/Politiraadet/Handlingsplan%20for%20Politir%C3%A5det%20i%20Oslo%202013.pdf) (Lesedato 16.4.2013).

Haug, Anja (2012): *Den norske cannabisdebatten. Dagens skadeforståelser- morgendagens skadereduksjon*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Hennum, Ragnhild (2006): «Strafferett og straffeprosess». I: *Straff og Rett*. Liv Finstad og Cecilie Høigård (red.). Oslo: Pax forlag.

Holm, Tine (2012): *Bevæpnet med kunnskap- en studie av politiets praktiske kunnskap og profesjonelle skjønn*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Holter, Harriet (2007): «Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning». I: *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Høigård, Cecilie (2002): *Gategallerier*. Oslo: Pax.

Johansen, Nicolay B. og Hanne Myhre (2005): *Skadereduksjon i praksis. Del 1*. Oslo: Oslo kommune, rusmiddelstatens kompetansesenter.

Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Christoffersen (2010): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.

Knutsson, Johannes (1997): *Kriminalitetsforebygging i et situasjonelt perspektiv*. Oslo: Politihøgskolen.

Larsen, Sissel Kruse og Bjørn-Martin Nordby (2012): *Så lett får narkomane kjøpt heroinoppløsende sitronsyre- har ikke råd til apotekvare*.

URL: <http://www.vg.no/helse/artikkel.php?artid=10068988> (Lesedato: 12.12.2012).

Larsson, Paul og Gunnar Thomassen (2007): "I'm not a police officer anymore... I'm just fooling around!!! Main obstacles in implementing problem- oriented policing in Norway". I: *Policing in Scandinavia, proceedings from the conference on police research in Växjö, august 2007*. Rolf Granér og Paul Larsson (red.). Växjö: Växjö universitet.

Lie, Elisabeth Myhre (2011): *I forkant*. Oslo: Gyldendal norsk forlag.

Lomell, Heidi Mork (2007): *Selektive overblikk. En studie av videoovervåkingspraksis*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lov om legemidler (Legemiddeloven). LOV 1992-12-04 nr.132.

Lov om politiet (Politielloven). LOV 1995-08-04 nr. 53.

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven). LOV 1981-05-22 nr. 25.

Lundgaard, Jenny Maria (2011): *Nulltoleranse på norsk*. Oslo: Unipub.

Mathiesen, Anlov P. (2012): *Politiaggresjon mot syke mennesker*.

URL: <http://www.vg.no/nyheter/meninger/artikkel.php?artid=10072550> (Lesedato 4.4.2012).

Meld. St. nr. 16 (1996-1997): *Narkotikapolitikken*. Helse- og omsorgsdepartementet.

URL: http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/regpubl/stmeld/19961997/st-meld-nr-16_1996-97/31.html?id=191035 (Lesedato 4.3.2013).

Mellingsæter, Hanne (2013): *Hvor i Oslo føler du deg utrygg?*

URL: <http://www.osloby.no/nyheter/Hvor-i-Oslo-foeler-du-deg-utrygg--7111246.html>

(Lesedato: 13.2.2013).

Moksness, Cathrine (2012): *Innspill til møte mellom bystyrets gruppeledere og sosialbyråden*. Oslo: Gatejuristen.

Nafstad, Ida (2013): *Et anstendig menneske: møter mellom rusbrukere og det offentlige rom i Oslo*. Oslo: Det juridiske fakultet, universitetet i Oslo.

Olsen, Hilgunn og Astrid Skretting (2006): *Ingen enkle løsninger. Evaluering av Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum*. SIRUS rapport nr. 2/2006. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.

URL: http://www.sirus.no/filestore/Import_vedlegg/sirusrap.2.06.pdf (Lesedato: 2.12.2012).

Oslo kommunes handlingsplan for Sentrumsarbeidet 2012-2015: «Det åpne narkotikamisbruket i Oslo sentrum». Oslo: Oslo kommune.

URL: <http://www.sak.oslo.kommune.no/dok/Byr%5C0%5CVEDLEGG%5C2012005043-1009030.pdf> (Lesedato: 8.3.2013).

Rusmidler i Norge (2013). URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/rus/rusmidler-i-norge.html?id=439352> (Lesedato 20.4.2013).

Rustad, Per Asle og Ingrid Hvidsten (2011): *Her er "Plata" ryddet etter politiets storaksjon*.

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10087908> (Lesedato: 20.02.12).

Røsland, Stian Berger og Anniken Hauglie (2012): *Byrådssak 74/12: Den åpne narkotikaomsetningen i Oslos sentrumsområder*.

URL: <http://www.ivarjohansen.no/temaer/rus/3704-narkotika-sentrum.html> (Lesedato: 7.11.2012).

Schatz, Eberhard, Katrin Schiffer og John Peter Kools (2011): *The Dutch treatment and social support system for drug users. Recent developments and the example of Amsterdam*.

URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1908913 (Lesedato 5.4.2013).

Skjult informasjon- åpen kontroll. Metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivningen om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker. Oslo: Departementenes servicesenter. Informasjonsforvaltning, 2009 (NOU 2009:15).

Skretting, Astrid (2011): *Hva innebærer skadereduksjon?*

URL: <http://www.sirus.no/Hva+inneb%C3%A6rer+skadereduksjon%3F.d25-SMRfWZ3.ips> (Lesedato 4.3.2013).

Støkken, Anne Marie (1981): *Politiet i det norske samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.

Thagaard, Tove (2009): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Waal, Helge, Linn Gjersing og Thomas Clausen (2011): *Open drug scenes and overdose mortality- what to do? Report from five European cities*. SERAF rapport nr. 1/2011.

URL: http://www.sak.oslo.kommune.no/dok/Vedlegg%5C2012_05%5C978603_1_1.PDF (Lesedato: 4.10.2012).

Wegner, Rolf B. (2007): *Politistrategi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hørfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Liv Finstad
Institutt for kriminologi og retts sosiologi
Universitetet i Oslo
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

2012/7/10

Vår dato: 20.01.2012

Vår ref: 29003 / 3 / MSS

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 12.12.2011. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 19.01.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

29003	Politiets håndtering av åpne russcener i Oslo.
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Oslo, ved institusjonens overste leder
Daglig ansvarlig	Liv Finstad
Student	Karoline Rebekka Rudberg Flateby

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 05.07.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tlf: 55 58 31 52
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Karoline Rebekka Rudberg Flateby, Åråsveien 14, 2007 KJELLER

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uia.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 29003

Formålet med prosjektet er å undersøke politiets perspektiver/holdninger/tanker omkring arbeidet de gjør rettet mot Oslos åpne russcener, f. eks. området rundt Oslo S.

Utvalget består av politifolk, både noen som arbeider direkte på gata med rusmiljøet og noen som sitter i ledende stillinger og dermed har mer innblikk i politikk etc., totalt 7-10 personer. Daglig ansvarlig underretter politimester i Oslo via brev og innhenter godkjenning for å rekruttere politifolk til studien. Student formidler skriftlig forespørsel om deltakelse via politikontor.

Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende.

Datamaterialet innhentes gjennom personlig intervju og statistikk.

Det innhentes direkte personidentifiserende opplysninger i form av navn og kontaktinformasjon. Videre innhentes opplysninger om stillingsbeskrivelse, opplysninger knyttet til holdninger, meninger, tanker omkring arbeidet politiet utfører, samt hvorfor, hvordan og hvor arbeidet gjøres. Direkte personidentifiserende opplysninger oppbevares separat, kun tilknyttet øvrige data via en koblingsnøkkel.

Dato for prosjektslutt er 05.07.2013. Datamaterialet anonymiseres ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger fremgår. Lydfiler og navnelister/koblingsnøkkel slettes. Indirekte personidentifiserende opplysninger som f. eks. stillingsbeskrivelser fjernes, omskrives eller grovkategoriseres.

Vedlegg 2

Informasjonsskriv om prosjektet.

Prosjektet blir utført av masterstudent i kriminologi Karoline Flateby. Veileder er professor Liv Finstad.

Dette er tema for prosjektet:

Jeg studerer politiets håndtering av åpne russcener i Oslo sentrum. Prosjektet mitt skal bygge på en kvalitativ studie der jeg intervjuer 6-10 politifolk i ulike posisjoner. Jeg har fokus både på arbeidet mot de åpne russcenene og politifolkenes erfaringer av jobben de gjør. Målet med studien er å få et tydeligere bilde av hvordan politiet håndterer det åpne rusmiljøet, bakgrunnen for håndteringen og politifolks egne opplevelser av den.

Slik skal jeg finne ut mer om dette:

Jeg skal intervju 6-10 personer i politiet, både operative politifolk som har erfaring med arbeidet med åpne russcener og personer i ledende stillinger.

Det er frivillig å delta i undersøkelsen og det er mulig å trekke seg når som helst så lenge undersøkelsen pågår. Undersøkelsen vil resultere i en masteroppgave i kriminologi.

Opplysningene du gir meg blir ikke brukt til annet enn dette forskningsprosjektet, og alle opplysninger blir slettet ved slutten av prosjektet, altså juli 2013. Jeg har taushetsplikt og kommer ikke til å gi personlige opplysninger om deg til andre. Informasjonen du gir meg vil bli anonymisert.

Skulle det være behov for yttligere opplysninger om prosjektet, kan du ta kontakt med enten meg eller min veileder.

Dette prosjektet er godkjent av Personvernforbundet for forskning: Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS.

Med vennlig hilsen

Karoline Flateby

Masterstudent i kriminologi: Karoline Flateby

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Postboks 6706 St. Olavs Plass

0130 Oslo

k.r.r.flateby@student.jus.uio.no

Mobil: 000 00 000

Veileder: Professor Liv Finstad

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Postboks 6706 St. Olavs Plass

0130 Oslo

liv.finstad@jus.uio.no

Mobil: 000 00 000

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av politiets håndtering av åpne russcener i Oslo og ønsker å stille til intervju.

Signatur.....

Dato:.....

Vedlegg 3

Intervjuguide 1: Første intervjuguide, beregnet på både ledere og «mannskap».

Forskningsspørsmålene:

Hvordan arbeider Oslo-politiet med de åpne russcenene i sentrum og hva er bakgrunnen for arbeidet?

Hvordan erfarer politifolk i ulike posisjoner i politihierarkiet dette arbeidet?

Hvordan ser arbeidet i Oslo ut til sammenligning med andre europeiske byer?

Håndteringen:

1. Hva vil du si kjennetegner de åpne rusmiljøene i Oslo?
2. Hvordan arbeider dere med de åpne rusmiljøene?
3. Hva er bakgrunnen for dette arbeidet?
4. Hvilke målsetninger har politiet for arbeidet?
5. Hvilke metoder bruker politiet i arbeidet med de åpne rusmiljøene?
6. Hvordan samarbeider dere med andre\ kommunale instanser?
7. Hvordan fungerer dette samarbeidet?
8. Tror du andre også opplever det på den måten?
9. Hvilke resultater kan man se av arbeidet i dag?

Den enkelte:

10. Kan du beskrive en vanlig dag på jobben?
11. Hvordan blir en vanlig arbeidsdag for deg preget av politiets håndtering av de åpne rusmiljøene?
12. Hva ser du som givende og nyttig ved arbeidet?

13. Tror du det er slik andre kolleger også opplever det?
14. Hva ser du som problematisk eller utfordrende ved jobben som gjøres?
15. Tror du det er slik andre kolleger også opplever det?
16. Er det noe ved håndteringen du ser som særlig vellykket?

Om arbeidet:

17. Hvilke retningslinjer finnes for hvordan politiet skal håndtere de åpne rusmiljøene?
18. Har det skjedd endringer her de siste ti år? Hvordan?
19. Hvordan opplever du at miljøet reagerer på deres tilstedeværelse og arbeidet generelt?
20. Hvordan opplever du at publikum reagerer?
21. Har du fått noen klager på arbeidet dere gjør?
22. Når politiet får kritikk for håndteringen av de åpne russcenene; hva vil du oppsummere at politiet blir kritisert for?
23. Hva tenker du om kritikken som er blitt rettet mot politiet i dette arbeidet?
24. Er det noe politiet kan gjøre annerledes for å dempe kritikken?
25. Er det noe andre instanser kan gjøre annerledes?
26. Har politiet fått positiv anerkjennelse for arbeidet?
27. Hva slags bekreftelse får dere og fra hvem?

Holdninger og etikk:

28. Kan du fortelle litt om politiets holdninger til Oslos rusmisbrukere?
29. Hvilken betydning tror du disse holdningene har for jobben dere gjør?
30. Er holdninger og etikk overfor rusmiljøet noe dere er opptatt av? På hvilken måte?

Politikk og Europa:

31. I hvilken grad ser dere til andre europeiske land og deres håndtering av liknende miljøer i storbyer? Er dette noe man er opptatt av?
32. Har andre lands håndteringsformer betydning for Oslopolitiet i deres arbeid?
33. Hvordan vil du si arbeidet har fungert så langt? Hva har vært vellykket? Er det noe som bør endres\ videreutvikles?

Vedlegg 4

Intervjuguide 2: Andre intervjuguide beregnet på ledere.

Forskningsspørsmålene:

Hvordan arbeider Oslo-politiet med de åpne russcenene i sentrum og hva er bakgrunnen for arbeidet?

Hvordan erfarer politifolk i ulike posisjoner i politihierarkiet dette arbeidet?

Hvordan ser arbeidet i Oslo ut til sammenligning med andre europeiske byer?

1. Kan du fortelle meg hva som karakteriserer de ulike rusmiljøene i dag?
2. Har rusmiljøene endret seg? I så fall på hvilken måte?
3. Kan du beskrive det arbeidet politiet har gjort på rusfeltet i Oslo sentrum de siste 10 årene?
4. Hvordan arbeider dere i dag med de åpne rusmiljøene? Hva karakteriserer dagens innsats?
5. Hvordan skiller dagens innsats seg fra det dere har gjort tidligere?
6. Hvordan vil du definere innsatsen? Kan man kalle prosjektet for et POP- prosjekt? Hvorfor?
7. Hvordan har dere kommet fram til de metodene og håndteringsformene dere jobber etter? Kan du beskrive prosessen?
8. Hva er bakgrunnen og begrunnelsen for måten dere håndterer miljøene på?
9. Hvilke langsiktige mål har dere?
10. Finnes det et samarbeid med andre instanser utenfor politiet? Hvordan er det organisert?
11. Er det et samarbeid med vekterne i området? Eller har det vært det tidligere?

12. Hva ser politiet som sin hovedutfordring?
13. Hva er det viktigste tiltaket dere har gjort på området nå?
14. Kan du fortelle litt om hvordan dere bruker bortvisninger?
15. Hvordan definerer du bortvisninger som tiltak? Er det forebyggende, straffende eller begge deler/ noe annet?
16. Kan du fortelle hvordan dere bruker anmeldelse og forelegg og hva slag type tiltak/ reaksjoner det er? Er de straffende eller forebyggende?
17. Hvordan jobber dere med analyser og statistikk på området? Hvilken hensikt skal slik utarbeidelse ha?
18. Hvilken betydning har andre europeiske byers erfaring å si for det arbeidet som blir gjort her hjemme?
19. Hvilken rolle har du i denne innsatsen?
20. Hvordan mener du at innsatsen har fungert?
21. Er det noe som dere kan/ vil gjøre annerledes fremover?

Vedlegg 5

Observasjonsguide: På bakgrunn av funn i intervjuer og politiets evalueringsrapporter vil jeg ha hovedfokus på disse elementene.

Forskningsspørsmålene:

Hvordan arbeider Oslo-politiet med de åpne russcenene i sentrum og hva er bakgrunnen for arbeidet?

Hvordan erfarer politifolk i ulike posisjoner i politihierarkiet dette arbeidet?

Hvordan ser arbeidet i Oslo ut til sammenligning med andre europeiske byer?

1. Se hvordan dagen er lagt opp for betjentene. Hva gjør de i løpet av en vakt?
2. Interaksjon med miljø og publikum
3. Hvordan tar politiet kontakt og når?
4. Hvordan er relasjonen til de vi møter? Se etter kroppsspråk, tonefall og måten å snakke på.
5. Blir de stadig kontaktet av publikum? Kontakter miljøet dem når de er ute og går?
6. Hvordan «fungerer» synligheten?
7. Se hvordan de «bruker» sin synlige tilstedeværelse. Viser de seg frem?
8. Bortvisninger i praksis
9. Forteller de noe interessant eller handler de på en spesiell måte?

Vedlegg 6³⁷

---

³⁷ Se neste side, kart i stort format som behøver egen side.

